

Krig uten grenser

Innebærer implementeringen av droner at den vestlige verden må gi opp ambisjonen om å kjempe rettferdige kriger?

Rikke-Andrea Nyheim Steiro

Masteroppgave i Statsvitenskap - Mai 2015

FORORD

Da jeg for fem år siden skulle velge hvilket universitet jeg skulle studere ved, var Tromsø opprinnelig sistevalget. Omstendighetene ville det derimot annerledes. Da jeg troppet opp på universitetet første dag, holdt daværende rektor Jarle Aarbakkes en tale der han blant annet sa at "det er i Nord fremtiden ligger" og "Tromsø er verdens beste universitet, og dere er verdens beste studenter!". Da fikk jeg på følelsen at omstendighetene ville meg godt. Siden den dagen har jeg aldri tvilt på Tromsø, som har vist seg å være en fantastisk by å være student i.

Jeg vil først og fremst takke veilederen min, Tor Ivar Hanstad, som med sine velformulerte kommentarer har sendt meg og oppgaven på riktig vei. Jeg har lyttet til hvert et ord som har blitt sagt, og lært noe nytt under hver en samtale som har blitt ført. Jeg kunne ikke fått en bedre veileder!

Videre vil jeg takke trekløveren Tone, Serena og Hanne. Vi startet på studiet sammen, og nå fem år senere, er vi endelig i mål! Det har vært lange dager og kvelder med pugging, kortspill og diskusjoner – men takket være dere har studietiden vært som en drøm.

En stor takk til pappa, mamma og Trine som, uten å overdrive, er verdens beste familie og heiagjeng! Og en stor takk til bestemor med sine oppmuntrende e-poster og bestefar med sine små, men livsviktige, matpakker med hjemmebakket brød og kjøttroll.

Disse årene har lært meg mye, gitt meg mye og krevd mye – og jeg har elsket vært sekund!

- Rikke

Innhold

FORORD	iii
1 Innledning.....	1
1.1 Problemstilling.....	2
1.2 Begrepsavklaring.....	2
1.2.1 Krigen mot terror	2
1.2.2 Det amerikanske droneprogrammet	3
1.2.3 Krig.....	3
1.2.4 De nye vestlige krigene	3
1.3 Disposisjon.....	4
2 METODE.....	5
2.1 Valgt metode	5
2.1.1 Dokumentanalyse	6
2.1.2 Aktuelle dokumenter	7
2.2 Reliabilitet og validitet	8
3 TEORI: RETTFERDIG KRIG	9
3.1 Pasifisme, realisme og rettferdig krig	11
3.1.1 Pasifisme	11
3.1.2 Realisme.....	13
3.2 Rettferdig krig	15
3.2.1 Jus ad bellum	15
3.2.2 Jus in bello.....	20
3.3.3 Jus post bellum	22
3.3 Avslutning	25
4 KRIG	27
4.1 Definisjonen av begrepet krig.....	28
4.1.1 Den folkerettslige definisjonen av begrepet "krig"	29
4.2 Nye kriger.....	31
4.2.1 Nye kriger i det globale Nord	31
4.2.2 Nye kriger i det globale Sør.....	35
4.2.3 Global krigføring	36
4.3 Dronekrigen mot terror	38
5 ANALYSE	42
5.1 Skyggekrigen	42
5.2 Det amerikanske droneprogrammet sett i lys av Jus ad Bellum	43

5.2.1	Rettferdig grunn og rett intensjon	43
5.2.2	Siste utvei: det minste ondet?	44
5.2.3	Kontraproduktivt?	46
5.2.4	Legitim autoritet og etiske gråsoner	47
5.2.5	Sannsynlighet for suksess	48
5.3	Det amerikanske droneprogrammet sett i lys av Jus in bello	49
5.3.1	Krigen "over der"	50
5.3.2	Selve krigen, og "krigen" etter krigen	51
5.3.3	Force Protection og risikooverføring	51
5.3.4	Prinsippet om diskriminering	53
5.3.5	Ny teknologi - nye risikoer	55
5.3.6	Vestlig dobbeltmoral.....	57
5.3.7	Prinsippet om proporsjonalitet.....	60
5.4	Det amerikanske droneprogrammet sett i lys av jus post bellum	61
5.4.1	Overgangen fra jus in bello til just post bellum	62
5.4.2	Krigen etter krigen og <i>Bellum terminatio</i>	63
6	KONKLUSJON	66
7	LITTERATURLISTE	70

1 INNLEDNING

Well, I suppose I see a different world than you do, and the truth is that what I see frightens me. I'm frightened because our enemies are no longer known to us. They do not exist on a map, they aren't nations. They are individuals. And look around you - who do you fear? Can you see a face, a uniform, a flag? No, our world is not more transparent now, it's more opaque! It's in the shadows - that's where we must do battle. So before you declare us irrelevant, ask yourselves - how safe do you feel?

– M (Skyfall 2012)

Krigen mot terror har pågått i snart 14 år. Først som en konvensjonell krig mot Al-Qaida og Taliban i Afghanistan, og mot Saddam-regimet i Irak. Det som i utgangspunktet skulle være to effektive høyintensitetskonflikter, gikk over i en anti-opprørskrig som varte i henholdsvis 13 og 7 år. Da President Barack Obama inntok det hvite hus i 2009, var det med lovnader om å trekke ut styrkene fra Irak innen utgangen av 2010 og Afghanistan innen utgangen av 2014. Parallelt med utfasingen av anti-opprørskrigene, trappet Obama-administrasjonen opp bruken av droner. Dette markerte et tydelig skifte fra en territoriell begrenset krig, til en global krig mot terror.

Denne formen for global dronekrig mot terror blir fra flere hold beskrevet som en skyggekrig. En beskrivelse som på mange måter er svært passende og belyser flere sider av saken. En kan argumentere for at krigen mot terror er en krig mot skygger; der man tidligere kjempet mot en klart definert fiende med tydelige hensikter, kjemper man nå mot intensjoner, ideer og interesser som ikke lenger er knyttet til synlig kapasitet. Videre kan begrepet ”skyggekrig” beskrive den skjulte formen for krigføring som droner representerer. En tredje betydning av begrepet kan tilegnes konfliktområdene i Pakistan, Somalia og Jemen som ofte er utilgjengelige og uoversiktlige. Uansett hvordan man velger å tolke begrepet, kan man argumentere for at M og MI6, og Obama og CIA, står overfor mange av de samme utfordringene.

1.1 Problemstilling

Teknologi, som før kun var forbeholdt Science Fiction og Action-filmer som *Star Wars* og *James Bond*, er nå en del av vestlig krigføring. Dette bringer med seg store fordeler og reiser samtidig viktige etiske og moralske spørsmål. Jeg ønsker å undersøke noen av disse spørsmålene nærmere, mer spesifikt:

Innebærer bruken av droner at den vestlige verden må gi opp ambisjonen om å føre rettferdige kriger?

Denne problemstillingen bygger på tre hovedkomponenter: i) Rettferdig krig-tradisjonen, ii) de nye vestlige krigene og iii) droner. Jeg ønsker med andre ord å se nærmere på hvordan bruken av droner i de nye vestlige krigene utfordrer rettferdig krig-tradisjonen og *vice versa*. For å svare på dette vil jeg derfor se nærmere på hva som kjennetegner rettferdig krig-tradisjonen og hvilke moralske kriterier som ligger til grunn for en rettferdig krig, hva som kjennetegner de nye krigene i, med hovedvekt på krigen mot terror, og hva som kjennetegner dagens droneteknologi.

1.2 Begrepsavklaring

1.2.1 Krigen mot terror

Jeg vil underveis i oppgaven bruke begrepet ”*krigen mot terror*”. Dette er et relativt bredt og åpent begrep som åpner for tolkninger. For å klargjøre hva jeg legger i dette begrepet har jeg valgt å dele denne krigen opp i tre faser. Den første fasen innebærer de konvensjonelle krigene som ble utkjempet i Afghanistan høsten 2001 og i Irak våren 2003. Den andre fasen er kjennetegnet av anti-opprørskrig og blir beskrevet som en lav-intensitetskonflikt som formelt sett varte i henholdsvis 9 og 13 år. Ved implementeringen av droner i det amerikanske forsvaret og krigen mot terror, er vi nå inne i den tredje fasen, som kjennetegnes av en dronekrig mot terror. En krig som finner sted i henholdsvis Pakistan, Jemen og Somalia. Jeg vil bruke begrepet ”*krigen mot terror*” om alle tre fasene, men vil i størst mulig grad klargjøre hvilken fase det er snakk om underveis.

1.2.2 Det amerikanske droneprogrammet

Når jeg snakker om det amerikanske droneprogrammet, henviser jeg til i) droneprogrammet ledet av amerikanske myndigheter og CIA, og ii) situasjonen i Pakistan. Det er viktig å huske på at USA ikke er i krig med Pakistan, Somalia eller Jemen, men forbeholder seg retten til å angripe profilerte mål, der andre myndigheter ikke er villige, eller ikke har muligheten, til å gjennomføre nødvendige grep. Det er dette som på mange måter kjennetegner den tredje fasen, da krigen mot terror ikke lenger er begrenset av territoriale grenser, noe som var forutsetningene for de to første fasene.

1.2.3 Krig

Krig er en menneskeskapt og dynamisk aktivitet som forandrer seg i takt med tiden. Mens noen definerer en krig ut i fra kamprelaterte dødsfall, opererer f.eks. Internasjonal Humanitær Rett (IHR) med begrepet *væpnet konflikt* eller ikke-statlig væpnet konflikt, mens General Sir Rupert Smith argumenterer for at ”krig” i sin reneste form ikke lenger eksisterer, men er erstattet av konflikt, kamp og konfrontasjon. Dette kommer jeg tilbake til i kapittel 4, der jeg har viet et helt kapittel til denne tematikken. Selv om krig i tradisjonell forstand ikke eksisterer lenger, og IHR opererer med ”væpnet konflikt”, blir jeg i denne oppgaven å bruke begrepene *krig*, *væpnet konflikt*, *kamp* og *konfrontasjoner* om hverandre.

1.2.4 De nye vestlige krigene

Med *nye kriger* mener jeg alle konflikter og konfrontasjoner der Vesten har utgjort den ene parten, det vil si Falklandskrigen i 1982, Gulf-krigen i 1991, den humanitære intervensjonen i Kosovo i 1999, krigen i Afghanistan i 2001 og krigen i Irak i 2003. Med *Vesten*, *vestlig* og det *globale Nord* mener jeg først og fremst USA som har ledet alle de vestlige kampanjene siden 1991¹, samt Canada, Vest-Europa, Sørøst-Asia, Australasia og øvrige NATO-land. Med det *globale Sør* og *ikke-vestlig* menes Mellom- og Sør-Amerika, Afrika, Midtøsten, Asia, Russland og tidligere Jugoslavia².

---

¹ utenom Libya-kampanjen i 2011, der USA holdt seg mer i bakgrunnen, mens Storbritannia og Frankrike ledet operasjonen.

² Med tidligere Jugoslavia henviser jeg til krigen på Balkan på 1990-tallet og Kosovo-krigen i 1999. Flere av landene på Balkan er i dag medlem, eller har ytret ønske om å bli medlem, av NATO.

1.3 Disposisjon

Jeg har valgt å strukturere oppgaven på følgende måte:

I neste kapittel vil jeg redegjøre for oppgavens metodebruk. Jeg har valgt dokumentanalyse som metode for å belyse problemstillingen min, noe jeg føler gir oppgaven riktig tyngde. Kapittelet vil belyse innsamling av data, kildebruk, reliabilitet og validitet, samt gi et kort innblikk i kvalitativ metode for øvrig.

I kapittel tre tar jeg for meg rettferdig krig-teorien. Denne tradisjonen, med røtter tilbake til tidlig kristen tenkning, ser nærmere på hvilke kriterier som ligger til grunn for at en krig kan rettferdiggjøres. Teorien bygger på en rekke moralske kriterier som kan kategoriseres i tre grupper: *jus ad bellum*, *jus in bello* og *jus post bellum*. Rettferdig krig-teorien befinner seg i krysningspunktet mellom pasifisme og realisme, og det vil derfor også være naturlig å se nærmere på alle de tre retningene. Til slutt vil jeg kort ta for meg noen fordeler og ulemper med teorien.

I kapittel fire, som er tredelt, ser jeg først nærmere på definisjonen av begrepet krig, etterfulgt av hva som kjennetegner dagens kriger, før jeg til slutt ser nærmere på droner og det amerikanske droneprogrammet i Pakistan. Det finnes mange ulike måter å tilnærme seg dagens kriger på, og mitt valg har falt på Derek Gregorys kategorisering som skiller mellom kriger i det globale Nord ("vestlige kriger" og kriger i det globale Sør ("ikke-vestlige kriger").

I kapittel fem drøfter jeg hvordan den globale krigen mot terror, og implementeringen av droner i vestlige styrker, er med på å utfordre rettferdig krig-teoriens prinsipper og kriterier, og *vice versa*. Jeg har valgt å basere analysen løst på Shaws 15 regler for risikooverføringskrig,

I kapittel seks vil jeg ramse opp de viktigste funnene i oppgaven, og se nærmere på om dette innebærer at bruken av droner fører til at vesten må gi opp ambisjonen om å kjempe rettferdige kriger.

2 METODE

Med denne oppgaven ønsker jeg å se nærmere på implementeringen av droner, og om dette innebærer at den vestlige verden må gi opp ambisjonene om å kjempe rettferdige kriger. For å belyse dette temaet har jeg valgt dokumentanalyse.

Oppgaven består som nevnt av tre hovedkomponenter; rettferdig krig-teorien, de nye vestlige krigene og droner. Adskilt er det gjort mye forskning på områdene, og samlet sett har bruken av droner i krigen mot terror reist en rekke etiske og moralske spørsmål som har vakt stor oppmerksomhet i flere akademiske miljøer. Derek Gregory har for eksempel studert droner i lys av geografiske perspektiver, mens Michael Boyle har diskutert ulemper og fordeler med det amerikanske droneprogrammet, sett i lys av sin statsvitenskapelige bakgrunn.

Problematikken rundt dronekrig har også fått mye oppmerksomhet i media, gjennom nyhetsbildet, tv-programmer og dokumentarer. Etter et tiår preget av mislykkede anti-opprørsstrategier (COIN) i Irak og Afghanistan, bærer nyere forskning preg av å rette blikket fremover, der begrepet krig er i stadig endring, og ny teknologi til stadighet tøyser grensene. Peter W. Singer har gjennom utgivelsene ”Wired for War”, ”Child Soldiers” og ”Corporate Warriors” bidratt med mye informasjon om de nye vestlige krigene, hva angår Nord-Sør-perspektivet, ny teknologi og privatisering av kriger.

2.1 Valgt metode

Kvalitative metoder innebærer et ønske om å gå i dybden. Dette ved å gå nærmere inn på et materiale som ikke kan måles og tallfestes på samme måte som ved en kvantitativ tilnærming (Thagaard 2009: 17). Noe som innebærer fortolkning, som igjen innebærer metodiske utfordringer da kvalitative fortolkninger og analyser aldri vil bli helt objektiv. Mens tallene i stor grad snakker for seg selv i en kvantitativ analyse, vil forståelsen i en kvalitativ analyse være avhengig av forskerens bakgrunn, referanseramme og subjektive forståelse. For å oppnå en forståelse er det derfor viktig med refleksjon og intuisjon, og at en prøver å sette seg inn i hva kilden prøver å formidle (Thagaard 2009: 16). Holme og Solvang argumenterer for at det ikke finnes noe absolutt skille mellom kvalitative og kvantitative metoder, da begge har sterke og svake sider som utfyller hverandre, og begge har som sikte å bringe frem en bedre forståelse av hvordan individer, grupper og institusjoner handler og samhandler i samfunnet vi lever i (1996: 73). Kvalitative analyser er fordelaktige ved at de er fleksible og at

undersøkelsesopplegget kan endres og tilpasses underveis. Ved å bruke dokumentanalyse kommer man ikke i direkte kontakt med personlige kilder, slik man gjør innenfor den kvalitative metoden. Derfor er det desto viktigere å ikke la egne interesser påvirke dokumentutvalget.

Som nevnt er en av de største svakhetene ved dokumentanalyse og kvalitativ metode for øvrig, forskerens bakgrunn og perspektiv. Selv har jeg en statsvitenskapelig bakgrunn, og er godt vant med å bruke ulike teorier for å forklare et eller flere fenomener. I denne oppgaven har jeg riktignok valgt å bruke én teori for å underbygge problemstillingen, men til gjengjeld har veilederen min brakt sine filosofiske tanker og ideer til bordet, noe som har gitt meg, om ikke et nytt, så et bredere og større perspektiv.

2.1.1 Dokumentanalyse

Jeg har valgt å bruke dokumentanalyse, som er en form for kvalitativ innholdsanalyse, for å belyse problemstillingen min. Jeg vil ikke foreta egne undersøkelser, men søker å svare på problemstillingen ved hjelp av en rekke publiserte dokumenter, som er tilgjengelige for alle. En dokumentanalyse innebærer systematisering av kunnskap og opplysninger fra skriftlige kilder. Det tas ikke sikte på å fremskaffe ny kunnskap, men en ny erkjennelse kan fremkomme. Thagaard peker på at: ”Dokumentanalyse skiller seg fra data forskeren har samlet inn i felten, ved at dokumentene er skrevet for et annet formål enn det forskeren skal bruke dem til” (2009: 62). Med dokumenter viser jeg til alle skriftlige og visuelle kilder som denne oppgaven bygger på. Generelt sett er dokumenter svært forskjellige, både i form og innhold, da de i tillegg til skriftlige framstillinger kan være lydopptak, filmer og bilder. Hensikten med datainnsamlingen er å belyse bestemte problemstillinger. I følge Grønmo avhenger datakvalitet i samfunnsvitenskapelig metode av en rekke forhold, der de fire viktigste er at i) data må baseres på sann informasjon, ii) datainnsamlingen må baseres på logikk, samt ta utgangspunkt i mest mulig presise begreper og språklige formuleringer, iii) tekster må velges ut med den hensikt å belyse problemstillingen på en forsvarlig måte og iv) det er viktig å være nøye på informasjonsutvelgelse (2004: 218).

Dokumentene kan deles inn i primær, sekundær –og tertiærkilder. Primærkilder er originalverk, historiske kilder og empiriske data, eksempelvis litterære verk, film, nettsider, brev, kart, intervju og observasjoner. Sekundærkilder er tester som beskriver primærkildene,

for eksempel vitenskapelige artikler, lærebøker og kronikker. Tertiærkilder er tekster som bygger på primær- og sekundærkilder, og sammenfatter litteraturen innen et emne, for eksempel oppslagsverk og ulike databaser. Ofte er ikke kildene rene primær-, sekundær- eller tertiærkilder, men en kombinasjon av disse (Søk&Skriv 2015). I denne sammenhengen vil primærkilder være den opprinnelige publikasjonen. Der den opprinnelige publikasjonen ikke foreligger, bruker jeg sekundærkilder. Disse bygger på primærkilder, da sekundærkilder i dette tilfellet vil bety at jeg ikke har lest den opprinnelige kilden, men bruker en forfatter som henviser til denne (Johannessen 2006: 337). Tertiærkilder er tredjehåndskilder som er fortolket av andre, noe man må være svært påpasselig med å bruke da forfatterens bakgrunn kan legge føringer på forståelsen.

Utfordringene ved dokumentanalyse er sammenfallende med utfordringene for kvalitativ metode, da det baserer seg på subjektivt skjønn, der forskerens vurderinger blir avgjørende i tolkningen av dokumentet (Befring 2007: 52). Det er derfor viktig at forskeren på kritisk vis vurderer dokumentets kvalitet og relevans for oppgaven, og at kildene vurderes i forhold til konteksten de er utformet i (Thagaard 2009: 59-60). Viktige spørsmål å stille seg er derfor hvilke omstendigheter dokumentet ble utformet i, og bakgrunnen for dokumentet. En av ulempene med dokumentanalyser er at materialet man velger å bruke, ikke nødvendigvis er optimalt for å belyse problemstillingen. Fordelene med å bruke allerede foreliggende dokumenter, er blant annet at kildene og resultatet ikke påvirkes av egne meninger og interesser. En trenger ikke å forholde seg til informantenes forventninger, og informantene trenger ikke å forholde seg til dine forventninger.

2.1.2 Aktuelle dokumenter

Videre følger en redegjørelse for de dokumentene jeg har valgt for å belyse oppgavens problemstilling.

Inspirasjonen til oppgaven fikk jeg da jeg leste *The Utility of Force* av General Sir Rupert Smith under arbeidet med bacheloroppgaven min, for omkring to år siden. Han argumenterer for seks trender som kjennetegner et paradigmeskifte i måten å utkjempe de nye krigene på. Da valget sto mellom å se tilbake på COIN-doktrinen som har preget anti-opprørskrigene i Afghanistan og Irak, eller å se fremover ved og se nærmere på hvordan implementeringen av droner har endret måten å utkjempe kriger på, valgte jeg å se fremover.

Det analytiske rammeverket rundt oppgaven består av to bøker: *The New Western Way of War* av Martin Shaw og *Wired for War* av Peter W. Singer. Førstnevnte beskriver hva som kjennetegner den nye vestlige måten å utkjempe kriger på, ved å lansere 15 regler for vestlig risikooverføringskrig. Sistnevnte ser nærmere på hvordan den eksponentielle teknologiske utviklingen former de nye vestlige krigene. Shaws bok kom ut i 2005 – i begynnelsen av anti-opprørskrigsfasen, mens Singers bok kom ut i 2009. I løpet av de fire årene som skiller utgivelsene har sikkerhetssituasjonen forandret seg betraktelig. På sett og vis utfyller disse bøkene derfor hverandre, da Singers bok tar opp tråden der Shaws bok slapp. Jeg har også brukt Tonje Hessen Scheis dokumentar *DRONE* til å kaste lys over problemstillingen. Filmen kom ut høsten 2014 og har siden da fått mye global oppmerksomhet og vunnet en rekke priser. Filmen tar oss med inn i CIAs hemmelige dronekrig, og ser nærmere på hvordan det er å leve under dronene, samt sitte bak en dataskjerm og føre krig med en joystick. Videre har jeg brukt en rekke artikler av kjente akademikere som Derek Gregory, Patrick Provost-Smith, Michael Boyle og Necati Polat for å belyse problemstillingen, samt andre dokumenter fra søkemotorer som BIBSYS, Idunn og Google Scholar. Jeg har også brukt noen avisartikler for å underbygge diskusjonen.

For å danne et teoretisk rammeverket har jeg tatt i bruk flere sentrale kilder innenfor rettferdig krig-tradisjonen, her kan nevnes Henrik Syse, Nicholas Fotion, Larry May, James Turner Johnson og Michael Walzer. Dette for å danne et så helhetlig bilde som mulig, da rettferdig krig-tradisjonen er under stadig press for å møte utfordringene som de nye krigene representerer. Walzers *Just and Unjust Wars* kom opprinnelig ut i 1977, mens Mays *After War Ends* kom ut i 2012 – og mye har endret seg mellom de to utgivelsene.

2.2 Reliabilitet og validitet

Reliabilitet og validitet er opprinnelig kvantitative begreper. Mens reliabilitet undersøker om gjentatte målinger med samme måleinstrument gir samme resultat, ser validitet nærmere på relasjonen mellom indikatorer og det teoretiske begrepet (Ringdal 2007: 85-86). I kvalitativ forskning kan reliabilitet oppnås ved å unngå feilkilder, samt sikring av troverdige og bekreftende resultater, mens validitet sikres gjennom en saklig og pålitelig bruk av metoder for datainnsamling og analyse av disse dataene. Man søker med andre ord ikke

generaliserbare resultater, men overførbare resultater til lignende situasjoner (Thaagard 2009: 198-202).

Denne oppgavens validitet er sikret gjennom å bruke dokumenter som er relevante for problemstillingen, da validitet defineres som datamaterialets gyldighet for de problemstillingene som skal belyses (Grønmo 2004: 220-221). Validiteten er lav dersom datamaterialet ikke klarer å belyse problemstillingen på en treffende måte, og man ender opp med å undersøke noe annet enn problemstillingen tilsier.

Oppgavens reliabilitet, kan begrunnes ved at jeg har brukt dokumenter som er tilgjengelige for andre gjennom ulike søkemotorer som norske BIBSYS og Idunn, og amerikanske Google Scholar. BIBSYS ble startet opp av Norges Tekniske Høgskole, nå NTNU, og er et felles biblioteksystem for alle norske forskningsbiblioteker, underlagt Kunnskapsdepartementet, mens Idunn er Universitetsforlagets digitale publiseringsplattform for fag- og forskningstidsskrifter, som har kvalitetssikret over 20 000 artikler. Å finne artikler gjennom disse søkemotorene og databasene er derfor på mange måter en kvalitetssikring i seg selv. En svakhet med datamaterialet er at amerikanske myndigheter og CIA tilbakeholder viktig informasjon. Man har få konkrete primærkilder som peker på hvordan målene velges ut, hvilke taktikker som brukes og hvor store tap dronekrigen har ført med seg. Det finnes en rekke uavhengige og anerkjente organisasjoner som forsøker å kartlegge disse spørsmålene og dataene, for eksempel The Bureau of Investigative Journalism, ved å samarbeide med lokale myndigheter og nyhetsbyråer..

3 TEORI: RETTFERDIG KRIG

”Rettferdig krig” er et samlebegrep for en tradisjon med røtter tilbake til tidlig kristen tenkning, påvirket av greske og romerske tenkere. Begrepet lyder for mange direkte motstridende, da krig alltid vil være krig; brutal, ødeleggende og redselsfull – uansett hvor rettferdiggjort den er på forhånd. Da President Barack Obama holdt sin fredspristale i 2009 henviste han til Mahatma Gandhi og Martin Luther King og deres ikke-voldelige protester, samtidig som han vektla nettopp krigens nødvendighet (Syse 2009: 12. avsnitt). Rettferdig krig-teorien bærer med seg en preferanse for fred, og når freden er truet, kan det være nødvendig å forsvare det mest verdifulle vi har med våpenmakt.

Den romerske filosofen og politikerens Cicero (f. 106 f.Kr.) argumenterte for at en stat burde være bundet av etiske og juridiske begrensinger før og under en krig. senere fulgte

kirkefaderen Augustin (f. 354) opp rettferdig krig-tankegangen, og mente at en rettferdig grunn, for eksempel å beskytte andre, kan legitimere enkelte kriger. På 1200-tallet kodifiserte den katolske filosofen og teologen Aquinas de rettferdige prinsippene for å gå til krig. Disse var rettferdig grunn, rett intensjon og legitim autoritet (Smits 2009: 223). I det syttende århundre ble rettferdig krig-tradisjonen integrert i internasjonal positiv lov, i Hugo Grotius' verk ”*De Jure Belli ac Pacis*”. Han argumenterte også for at intervensjoner ved hjelp av makt var rettferdiggjort mot stater som har handlet i strid mot naturloven (Smits 2009: 223).

I dag kjennetegnes rettferdig krig-tradisjonen av tre ulike kategorier: Hvordan man kan rettferdiggjøre å gå til krig - *jus ad bellum*, hvordan man utkjemper en moralsk riktig krig - *jus in bello*, og hvordan forholdene skal være ved krigens slutt - *jus post bellum*.

Ideen om rettferdige kriger stammer fra middelalderen, og baserer seg i stor grad på naturretten som sier at mennesker, i kraft av å være menneske, har rettigheter og plikter gjennom sin natur og naturens orden og lovmessighet. Gjennom naturloven eksisterer det prinsipper om rettferdighet og rett og galt, som er tilgjengelig for alle mennesker gjennom natur og fornuft (Smits 2009: 223).

Normalt er det en direkte kobling mellom moral og lov, og begge er basert på samme naturrett. Naturretten kjennetegnes av at det ikke er et klart skille mellom det moralske og juridiske. Både moralsk lov og positiv lov er komponenter i naturretten, og naturretten deltar i Guds evige lov (May 2012: 4). Positiv lov kan være noe smalere i omfang enn moralsk lov, og ofte styrt av moralske avveininger. Det er sjeldent for forfattere og politikere å påberope seg naturretten i dag. Det ble, i følge Bellamy, umoderne på 1900-tallet av fire grunner: For det første mente jurister at naturretten ga statens ledere en *carte blanche* til å føre krig når det var i ens egeninteresse. For det andre, som Kant bemerket, begrenset ikke naturretten ledere i praksis. For det tredje er naturretten både vag og tvetydig og tjener derfor ikke som et nyttig verktøy for handling. Og for det fjerde, det som ble ansett for å være ”naturretten” var egentlig en form for vestlig liberalisme (Bellamy 2009: 243). Det er likevel viktig å ikke forkaste naturretten fullt og helt, tross alt peker naturretten på felles, overlappende og moralske verdier. Og til tross for at politikere sjelden påberoper seg naturretten, bruker de den ofte til å underbygge egne argumenter, for eksempel ved å fordømme terrorister og rettferdiggjøre humanitære intervensjoner (Bellamy 2009: 243)

3.1 Pasifisme og realisme

Rettferdig krig-tradisjonen befinner seg i sentrum av det Syse betegner som et *kontinuum*, en sammenhengende linje, med pasifisme og politisk realisme som de to ytterpunktene. Syse begrunner fremstillingen med at man sjelden finner standpunktene i rendyrket form, der de glidende overgangene langs en linje representerer nyansene av pasifisme og realisme (2003: 21). Aristoteles' lære om dydene sier at den rette dyd finnes mellom ytterpunktene. Det handler om å finne den gyldne middelvei som er moderat i forhold til ytterpunktene, men optimal i forhold til målet om det gode. Rettferdig krig-tradisjonen er i tråd med et slikt bilde, og følger en slags middelvei som har klare trekk fra begge ytterpunktene (Syse 2003: 40). Pasifisme og realisme har et felles utgangspunkt til tross for at de tjener som ytterpunkter, da de mener at voldsbruk og god moral ikke har noe å gjøre med hverandre (Syse 2003: 22). Her stopper riktignok likheten, for ut i fra følgende påstand trekker de to ytterpunktene to vidt forskjellige konklusjoner. Pasifismen hviler på en moralsk vurdering om at vold og krig er umoralsk *per se*, og derfor noe som må unngås for enhver pris. Realismen hviler på en forutsetning om at krig er uunngåelig og *amoralisk*, og faller derfor utenfor moralsk bedømmelse (Syse 2003: 22).

Max Weber påpeker at det finnes situasjoner der det bare er moralsk tvilsomme eller farlige midler som kan realisere et godt mål, mens gode handlinger kan ha uheldige bivirkninger. Dersom bare vondt kommer av vondt godt av godt, ville ikke Webers problematikk eksistert, argumenterer Hellesnes for (1997: 122). Weber mener at den som virkelig tror at det bare kommer godt av godt, og vondt av vondt, er et barn på politikken område (Hellesnes 1997: 123). Selv de beste handlinger kan ha uforutsette og negative konsekvenser, mens de vondeste handlinger kan føre noe godt med seg. Mens sinnelagsetikken krever at man ikke skal møte vondt med vondt, mener ansvarsetikken at det nærmest er påbudt å møte vondt med vold, slik at en ikke blir medansvarlig for det vundes overtak (Hellesnes: 122).

3.1.1 Pasifisme

Det finnes ulike grader av pasifisme, men generelt fordømmer man alle former for krig, og mener videre at den aldri kan rettferdiggjøres. Rettferdig krig-tanken og pasifismen deler en grunnleggende og gjensidig anerkjennelse av krigens brutalitet og moralske utfordringer. Til tross for dette vil pasifismen aldri kjøpe argumentene til rettferdig krig-teorien og omvendt.

Rettferdig krig-tradisjonen har full aksept for organiseringen og bruken av våpenmakt, noe som også innebærer en aksept til å ta liv og ofre liv – gitt at formålet er fred (Syse 2009: 9. avsnitt). Absolutt pasifisme innebærer at enhver bruk av vold er umoralsk, i så måte kan en krig og dens handlinger aldri rettferdiggjøres. Mer nyanserte former for pasifisme kan argumentere for at det er galt å bruke vold, men at dødelig vold er verre enn ikke-dødelig vold. På bakgrunn av dette resonnementet kan man forsvare eksistensen av politi og ordensopprettende institusjoner, men være mot eksistensen av et militærvesen (Syse 2003: 23). En annen form for pasifisme mener samfunnet trenger politi- og militærvesen, med forbehold om at de selv ikke vil delta i voldshandlinger. Syse stiller spørsmålstegn ved hvor holdbart dette resonnementet er, da det bygger på den klassiske problemstillingen om samfunnets gratispassasjerer (2003: 24). Institusjonell pasifisme mener organisert vold er galt. De stiller seg svært kritisk til staters militære institusjoner og mener dette institusjonaliserer og sementerer vold. De tillater likevel vold der man selv er under angrep og må forsvare seg selv som nødverge. Syse mener for øvrig at retten til å bruke vold som personlig nødverge kan sammenlignes med organisert opplæring i vold (2003: 24). Det finnes også tilfeller der pasifisme opptrer i form som situasjonsbestemt militærnekting, ved at en soldat kan nekte å delta i internasjonale operasjoner grunnet motstand mot NATO. Et annet eksempel på pasifisme er den som fortonet seg under den kalde krigen. Denne formen for atom-pasifisme argumenterte for at selv om krigføring en gang i historien kan ha vært legitimt, innebærer bruken av masseødeleggelsesvåpen potensielt så store ødeleggelser at krig ikke lenger kan aksepteres (Syse 2003: 26).

Uansett form for pasifisme må den ikke forveksles med å være passiv. Det finnes mange eksempler på at ikke-voldelig motstand ikke bare er mulig, men også særdeles effektiv (Syse 2003: 27). Mahatma Gandhi og Martin Luther King er eksempler på dette. Pasifismen oppfordrer til moralsk oppfinnsomhet. Til å finne andre utveier på konflikter enn gjennom våpen. Syse argumenterer for at i så måte kan pasifismen ses på som en utfylling, heller enn en motsetning, til et tankegods som godtar militærbruk i gitte situasjoner (Syse 2003: 27). Mens noen pasifister mener at konsekvensene alltid vil være bedre ved å *ikke* gå til krig, enn å faktisk gå til krig, legger andre et deontologisk perspektiv til grunn, og sier at konsekvensene ikke spiller noen rolle for hva som er moralsk rett å gjøre, da bruk av aggresjon er galt i seg selv (Johannessen 2009: 52).

3.1.2 Realisme

Den politiske realismen blir definert som læren om utenrikspolitikk generelt, og krig spesielt – og hvordan dette bygger på en amoralsk tese som sier at det er feil å vurdere krig og krigshandlinger i moralske kategorier (Syse 2003: 28, Hellesnes 1997: 106). Utenrikspolitikk handler i så måte om å sikre sine egeninteresser, basert på makt og sikkerhet (Syse 2003: 28). Tukydid og Machiavelli utrykte tidlig slike realistiske tanker, men det var Thomas Hobbes som la det teoretiske grunnlaget for realismen. I *Leviathan* (1651) argumenterer han for at mellomstatlige forhold eksisterer i en ”naturlig tilstand” der det ikke finnes noen dommer som kan avgjøre rett og galt. Som en følge av dette er det derfor den enkelte stats interesse som definerer hva som er riktig å gjøre (Syse 2003: 29). Mens den formen for realisme som Tukydid og Machiavelli fremstiller skal maksimere egen makt og nytte, tar tenkere som Morgenthau og Waltz til orde for at realismen er den beste veien til fred. De argumenterer for at en realistisk verden, preget av maktkamp og egeninteresser, er en tryggere og mer stabil verden (Syse 2003: 30).

Det moralske ”vokabularet” blir av realistene sett på som illusjoner som dekker til sannheten, nemlig at krigen ikke kjenner grenser. Å fordømme det er, i følge Hellesnes, naivt. Det blir som å protestere mot flodbølger, snøskred og andre naturkrefter (1997: 106). Det er en slags naturtvang i det som skjer, og når de ødeleggende kreftene bryter løs, er det en lekk i naturen gang. En krigshandling kan ikke kategoriseres som vond eller god, rett eller urett, moralsk eller umoralsk, den kan bare være klok eller dum, formålstjenlig eller kontraproduktiv, i følge Hellesnes (1997: 106).

Det finnes flere nyanser av realisme. Den mest ekstreme er absolutt *amoralsk* realisme, som argumenterer for det faktum at både mennesker og stater alltid søker å maksimere sin egeninteresse. Dette er ikke i seg selv rett eller galt, men i menneskets, og dermed politikken, natur (Syse 2003: 31). En normativ versjon av den absolutte amoralske realismen holder frem at hovedoppgaven til en politisk leder er å beskytte sin egen makt og sitt eget folk. Hvis dette fører til en hensynsløs politikk overfor omverdenen, er det lite å innvende mot dette (Syse 2003: 31). Absolutt realisme tar med andre ord ikke hensyn til moral *ad bellum* eller *in bello*.

Det finnes også former for realisme som tar til orde for en mer begrenset realisme som gjelder på noen områder, men ikke alle. Under denne kategorien havner *ad bellum* – og *in bello*-

realisme. *Ad bellum*-realisme mener at grunnene for å gå til krig ikke kan bedømmes moralsk. Dette kan forstås deskriptivt eller normativt. Deskriptivt ved at stater ikke kan la moralske hensyn styre sin handlinger, eller at stater i teorien handler utfra moralske motiver, men i praksis ikke. Normativt sett betyr dette at stater og statsledere bør handle utfra egeninteresse når de skal ta viktige beslutninger (Syse 2003: 33). *Ad bellum*-realisme dreier seg derfor om motivasjonen for de overordnede og strategiske beslutningene som skal tas, og ikke måten man handler på når man fører krig. Avgjørelsen om å gå til krig, er med andre ord som omfattende og drastisk at den ikke burde baseres på moralske hensyn, men egeninteresser og strategiske hensyn. Når avgjørelsen derimot er tatt, er en krig i seg selv så ødeleggende og brutal at man burde utkjempes krigen innenfor moralske rammer (Syse 2003: 33). En *ad bellum*-realist tar derfor ingen moralske hensyn *ad bellum*, men *in bello*.

En *in bello*-realist mener derimot at når avgjørelsen om å gå til krig er tatt, bør man bruke alle tilgjengelige midler for å nå målet, så lenge midlene ikke undergraver evnen til å nå målet (Syse 2003: 34). Dette kan også begrunnes med at krigens redsler må avsluttes så raskt som mulig. Denne formen for *in bello*-realisme kan gi støtte til Trumans beslutning om å slippe atombombene over Hiroshima og Nagasaki i 1945 for å få en slutt på andre verdenskrig. Isolert sett var denne handlingen stikk i strid med folkerett og militær etikk, men satt i kontekst markerte dette slutten på en krig som potensielt kunne fortsatt i flere år til (Syse 2003: 34). *In bello*-realismen er i teorien uavhengig av *ad bellum*-realismen. Man kan derfor argumentere for at krig må ha en moralsk begrunnelse *ad bellum*, men når målet er rettfærdiggjort burde det ikke legges begrensninger for hva man i praksis kan gjøre *in bello*. Man kan med andre ord forholde seg amoralsk *in bello*, men høyst moralsk i forhold til det store målet, *ad bellum* (Syse 2003: 35).

På bakgrunn av posisjonene overfor, kan man argumentere for tre hovedgrupperinger innen realismen; i) Absolutt realisme som forholder seg amoralsk *ad bellum* og *in bello*, ii) *ad bellum*-realisme som forholder seg amoralsk *ad bellum* og moralsk *in bello*, og iii) *in bello*-realisme som tar moralske hensyn *ad bellum*, men forholder seg amoralsk *in bello*.

Syse påpeker at det sterkeste ankepunktet mot en rendyrket deskriptiv form for realisme, er at den ikke er realistisk. Selv om stater handler på bakgrunn av egeninteresse og ikke er oppriktige når de begrunner sin politikk moralsk, viser enhver analyse av utenrikspolitisk atferd at moralske anliggende spiller en sentral rolle. Dette gjelder spesielt demokratier der innenrikspolitiske debatter om mellomstatlige forhold formes av etiske idealer, som å spre

demokratiske og vestlige verdier (Syse 2003: 35). Det lar seg vanskelig gjøre å finne en realist som mener at moralske anliggender ikke spiller noen som helst rolle i spørsmål om krig og fred.

3.2 Rettferdig krig

Hvordan kan en krig rettferdiggjøres? Og hvordan definerer man rettferdighet? Aristoteles skiller mellom to typer rettferdighet: fordelingsrettferdighet og retributiv rettferdighet. Sistnevnte dreier seg om å gjenopprette balansen når urett er begått og står sentralt i rettferdig krig-teorien. Aristoteles definerer rettferdighet som at enhver skal få det som tilkommer en (Syse 2003: 20). Går en stat til angrep på en annen stat, mer eller mindre uprovosert, vil det da, ut fra dette prinsippet, være rettferdig at disse handlingene møtes med en reaksjon – fra staten under angrep, en allianse eller koalisjon og verdenssamfunnet, for å gjenopprette balansen.

I rettferdig krig-tradisjonen vektlegges som nevnt de tre fasene *jus ad bellum*, *jus in bello* og *jus post bellum*. Fasene ser nærmere på hvordan man henholdsvis kan rettferdiggjøre å gå til krig, hvordan krigen kan gjennomføres rettferdig, og hvordan forholdene skal være ved krigens slutt. Klarer man å oppfylle alle kriteriene i hver fase, kan en krig rettferdiggjøres.

3.2.1 Jus ad bellum

Jus ad bellum består av seks sett med kriterier som kan legitimere beslutningen om å gå til krig. Disse er: Rettferdig grunn, siste utvei, legitim autoritet, riktig intensjon, proporsjonalitet og sannsynlighet for suksess³.

Rettferdig grunn

Augustin mente at fred var den eneste grunnen som rettferdiggjorde beslutningen om å gå til krig: ”*We do not seek peace in order to be at war, but we go to war that we may have peace*” (Augustin sitert i Johnson 1999: 33). I moderne tid finnes det *tre rettferdige grunner* for å gå til krig (Fotion 2007: 10-11). Den første grunnen er *selyforsvar*. Denne retten er rent prinsipielt ikke bare forbeholdt stater, men også politiske grupper og fellesskap. Hvis et land eller en gruppe blir angrepet, kan de og dets allierte med rette forsvare seg mot angrepet.

---

³ J.T. Johnson opererer med et syvende kriterium: Nemlig fred som formål (1999).

Den andre rettferdige grunnen er *humanitære intervensjoner*. I de tilfeller der en stat utfører folkemord, eller folkemord-lignende aktiviteter, mot en stor gruppe i samfunnet eller mot innbyggere i et okkupert område, er en humanitær intervensjon rettferdiggjort. Det samme gjelder i de tilfeller hvor en stats myndigheter er ute av stand til å styre landet og kaos oppstår (Fotion 2007: 12). Augustin mente at å komme andre til hjelp er den mest høyverdige grunnen for å gå til krig. Denne tesen er på mange måter med på å rettferdiggjøre humanitære intervensjoner (Syse 2003: 92). Med krigen i Somalia, folkemordet i Rwanda og den etniske rensingen på Balkan friskt i minne, vedtok et samlet World Summit i 2005 Responsibility to protect-prinsippet (R2P). Noe som på mange måter har formalisert og rettferdiggjort humanitære intervensjoner. Prinsippet vektlegger det internasjonale samfunnets ansvar til å gripe inn i land der det begås klare brudd på menneskerettighetene. R2P er et tredelt prinsipp, som fastslår at i) det er den enkelte stats ansvar å beskytte sine borgere mot folkemord, etnisk rensing, krigsforbrytelser og forbrytelser mot menneskeheten, ii) det internasjonale samfunnet har et ansvar for å oppmuntre og hjelpe stater med å oppfylle sine forpliktelser, iii) der den enkelte stat ikke klarer å beskytte sine borgere, er det det internasjonale samfunnets ansvar å handle (UN 2014: 3. avsnitt). Spørsmålet verdenssamfunnet må stille seg er hva det vil koste i det lange løp å ikke gripe inn, kontra kostnadene ved å intervensjonere i det korte løp?

Den tredje rettferdige grunnen for å gå til krig er *forkjøpsangrep*. Denne grunnen er noe mer kontroversiell enn de to foregående. Her er man verken under direkte angrep eller har et humanitært ansvar for å intervensjonere, men går til krig basert på særdeles sterke indisier om et nært forestående angrep (Fotion 2007: 13). Ved å iverksette et angrep før fienden rekker å reagere, kan man vinne en strategisk og asymmetrisk fordel. Det kontroversielle med forkjøpsangrep er de epistemologiske forutsetningene og tidsperspektivet. Hvordan kan man vite at kriteriene for forkjøpsangrep er til stede eller ikke? Hvor langt frem i tid er trusselen reell? Og hvor går skillet mellom forkjøpsangrep og preventivt angrep? Det er lite som skiller et forkjøpsangrep, som er moralsk akseptabelt, fra et preventivt angrep, som er moralsk galt. Krigen i Irak er et eksempel på dette. Da ”The Coalition of the Willing”, med USA og Storbritannia i spissen, gikk inn i Irak i mars 2003, uttalte daværende Bush:

We are now acting because the risks of inaction would be far greater. In one year, or five years, the power of Iraq to inflict harm on all free nations would be multiplied many times over. With these capabilities, Saddam Hussein and his terrorist allies could choose the moment of deadly conflict when they are strongest. We choose to meet that threat now, where

it arises, before it can appear suddenly in our skies and cities. [...] In this century, when evil men plot chemical, biological and nuclear terror, a policy of appeasement could bring destruction of a kind never before seen on this earth. Terrorists and terror states do not reveal these threats with fair notice, in formal declarations - and responding to such enemies only after they have struck first is not self-defense, it is suicide. The security of the world requires disarming Saddam Hussein now (Bush 2003: 20.-22. avsnitt)

Forkjøpsangrepet mot Irak var basert på forutsetningene om masseødeleggelsesvåpen og tilknytning til terrorceller, hovedsakelig Al Qaida. I ettertid viste det seg imidlertid at Irak verken hadde masseødeleggelsesvåpen eller tilknytning til Al Qaida, og at de opprinnelige forutsetningene som rettfærdiggjorde krigen viste seg å være ugyldige. Denne offensive tilnærmingen til internasjonal sikkerhet var et resultat av en ny amerikansk forsvarspolitisk doktrine, Bush-doktrinen, som argumenterte for militære forkjøpsangrep, og en økt vilje til ensidig maktbruk mot truende nasjoner med eller uten FNs samtykke (Stålsett 2004: 3. avsnitt). Samtidig kan man, i følge Stålsett, argumentere for at en doktrine om forkjøpsangrep i preventiv hensikt, innebærer en forhånds-frikjennelse av sitt eget moralske ansvar. Stålsett påpeker at uansett hvor store skader som påføres motparten, vil en aggressor alltid kunne forsvare seg med at alternativet ville vært verre (Stålsett 2004: 11. avsnitt). Et klassisk eksempel på et vellykket forkjøpsangrep var seksdagerskrigen i 1967 mellom Israel på den ene siden og Egypt, Syria og Jordan på den andre. Her lå det klare ontologiske beviser til grunn som legitimerte et forkjøpsangrep. Uttalelser fra Egypts president, samt økt militær aktivitet langs grensene levnet lite tvil om at et angrep mot Israel var nært forestående.

Siste utvei

Det andre prinsippet er at enhver krig må være absolutt *siste utvei*. Siden målet er å hindre et angrep i fremtiden, kjøper dette prinsippet partene mer tid, gjennom forhandlinger, boikotter, sanksjoner og tidsfrister (Fotion 2007: 14). Her må man skille mellom det å faktisk ha prøvd alle virkemidler ("real time"), og det å ha tenkt gjennom alle virkemidlene, kronologisk og systematisk (Syse 2003: 109). Det finnes ikke et fasitsvar på hva som er riktig, men alle muligheter skal overveies nøye. Dette er årsaken til at preventive angrep blir fordømt av FN. Angrep langt frem i tid kan, og skal så langt det er mulig, forhindres med tiden til hjelp. Det er derfor sannsynlig at preventive angrep kan avverges før man må ty til et "worst case scenario" (Syse 2003: 114).

Legitim autoritet

Det tredje kriteriet er at beslutningen om å gå til krig må være fattet av en *legitim autoritet*. Prinsippet om *Competence le guerre* bygger på den tradisjonelle, felles forståelsen om statens voldsmonopol, som igjen kontrolleres og styres av et øverste politisk nivå. I de tilfeller der beslutningen om å gå til krig fattes av militæret, lokale krigsherrer, terrorceller, narkokarteller eller andre grupperinger, vil krigen ikke være i samsvar med de moralske prinsippene innenfor rettferdig krig-tenkningen (Johnson 1999: 32). Tradisjonelt sett vokste kriteriet om legitim autoritet frem for å motvirke maktmisbruk hos enkeltpersoner og grupper. Denne formen for maktmonopol ble etablert i kjølvannet av freden i Westfalen i 1648, som en konsekvens av etableringen av suverene stater i det internasjonale systemet. Siden den gang har krig vært en aktivitet som har måttet forholde seg til den internasjonale rettsordenen, begrenset av statens voldsmonopol og mellomstatlige forhold.

Kravet til legitim autoritet reiser også spørsmål om intervensjoner ledet av internasjonale organisasjoner som FN. Disse organisasjonene har ikke noen form for tradisjonell suverenitet, men har fortsatt rett til å autorisere makt (Johnson 1999: 32). Dette gjennom konvensjoner og avtaler som fastslår av suverene stater frivillig har avgitt deler av sin suverenitet til FN. I dag er FNs Sikkerhetsråd forbeholdt muligheten til å legitimere væpnede aksjoner, fattet gjennom konsensus⁴.

Rett intensjon

Det fjerde kriteriet er *rett intensjon*. Dette prinsippet refererer til politisk klokskap. Rett intensjon kan tolkes positivt og negativt. Positivt tolket innebærer det en politisk riktig intensjon om gjøre det rette, der hovedmålet er å sikre fred. Negativt sett betyr det å unngå onde hensikter og motivasjon. Det finnes ikke en klart definert folkerettslig rett intensjon, men den bør og skal være å etablere eller gjenopprette internasjonal orden og respekt for menneskerettighetene (Johnson 1999: 33). Syse understreker at kravet om rett intensjon har to viktige komponenter: først kravet om respekt for den motstridende parten, og en holdning om at selv fienden har rettigheter, og for det andre vissheten om at det folket man kjemper mot,

---

⁴ Det finnes to former for konsensus: 1) alle stemmer for, og 2) ingen stemmer mot, hvilket betyr at konsensus kan oppnås selv om ikke alle stemmer for, ved at stater avholder seg fra å stemme. FNs sikkerhetsråd består av 15 medlemsland, der hvert land har én stemme. Et forslag til resolusjon trenger ni eller flere stemmer for å gå igjennom, samt en forutsetning om at ingen av de fem faste medlemslandene legger ned veto.

ikke er identisk med det ondet man søker å bekjempe. Rett intensjon handler både om krigens hensikt og dens motivasjon (Syse 2003: 99).

Krigshandlinger skal ikke være drevet av hevn, hat, grådighet, maktlyst eller et ønske om å ødelegge (Syse 2003: 98). En velkjent problemstilling fra internasjonal politikk er land som går til krig, delvis for å sikre internasjonal fred, og delvis på bakgrunn av egeninteresser. Under Irak-krigen kom dette bemerkelsesverdig godt frem da USA kunne vise til et bredt spekter av intensjoner; på den ene siden ble krigen i Irak knyttet til FNs kamp mot masseødeleggelsesvåpen, mens den i neste øyeblikk var en del av krigen mot terror og Saddam Husseins brutale undertrykkelse av den irakiske befolkningen. Senere argumenterte man for at krigens formål var å bygge opp en demokratisk stat (Syse 2003: 104). Kritikere av krigen beskylte USA for at krigen i Irak egentlig var en krig om ressurser, da USA søkte å sikre oljeforsyninger fra området. Flere intensjoner trenger ikke nødvendigvis å være en svakhet, da man kan argumentere for at gode handlinger som støttes opp av egeninteresser har større sannsynlighet for å bli gjennomført, enn i situasjoner der det ikke finnes egeninteresse. Det er likevel et porøst skille mellom mange intensjoner som styrke, og mange intensjoner som en svakhet som skaper usikkerhet og tvil (Syse 2003: 103-104). I det nevnte tilfellet klarte ikke USA å kommunisere sine intensjoner på en tydelig og troverdig måte, og oppfylte ikke kravene til ærlighet og klarhet.

Proporsjonalitet

Det femte kriteriet er prinsippet om *proporsjonalitet*. Dette prinsippet estimerer gode og dårlige bivirkninger av en potensiell vellykket krig. Herunder står kost-nytte-metoden sentralt. Metoden krever at nytten er signifikant større en kostnaden. Proporsjonalitet dreier seg i stor grad om hvorvidt krig som et virkemiddel i seg selv er proporsjonalt i forhold til problemet virkemidlet skal løse. Det må være samsvar mellom det man kjemper for, og den ødeleggelse som forårsakes av krig. Selv med den beste hensikt og grunn, finnes det en grense for den lidelse og død man kan akseptere som følger av krig (Syse 2003: 106).

Sannsynlighet for suksess

Det sjette og siste kriteriet er prinsippet om *sannsynlighet for suksess*. Dette prinsippet ønsker å undersøke hvor vellykket krigen i seg selv kan bli. Det finnes ulike definisjoner av begrepet suksess. I noen tilfeller blir det regnet som en suksess når man nærmest har utryddet fiendens

styrker, i andre tilfeller å holde fienden i sjakk, mens det for andre igjen betyr at sentrale skikkelser har overlevd krigen, som da Hezbolla erklærte krigen mot Israel i 2006 for en suksess siden de sentrale skikkelsene ikke ble drept (Fotion 2007: 16). Et annet eksempel er Yom Kippur-krigen i 1973, da Egypt og Syria gikk til krig mot Israel. Egypt og Israel hadde i utgangspunktet et langt og turbulent naboforhold til hverandre, og hadde vært i krig mot hverandre i henholdsvis 1948, 1956, seksdagerskrigen i 1967, utmattelseskrigen fra 1969-70 og så Yom Kippur-krigen (Leraand 2014: 3. avsnitt). Til tross for at Israel nok en gang slo hardt tilbake, og krigen militært sett var en fiasko for de arabiske landene, erklærte Egypts president Sadat krigen for en suksess og ble hyllet som en helt i hjemlandet (Dokka 2013: 28. avsnitt). Egypt beviste nemlig at Israel ikke lenger var uovervinnelig, og gjennom fredsavtalen i 1979 ble Sinaihalvøya (som var under Israelsk kontroll) tilbakeført til Egypt. Det finnes også ulik vektlegging av begrepet suksess, og denne vektleggingen har en tendens til forandre seg utover i krigen. Til og begynne med vektlegger man kanskje suksess som total seier, men jo lengre krigen trekker, desto vagere vektlegger man suksessen. Dette så man senest under krigen i Afghanistan der veien, målene og strategiene ble til mens man gikk.

3.2.2 Jus in bello

Det finnes et sett med klart definerte regler i alt fra Bibelen til Genèvekonvensjonene, og det er disse reglene som skiller krig fra mord og soldater fra kriminelle (Singer 2009: 382). *Jus in bello* legger til grunn to moralske prinsipper som søker å rettferdiggjøre selve krigføringen. Dette er prinsippet om *diskriminering* og prinsippet om *proporsjonalitet*. Førstnevnte prinsipp krever et klart skille mellom stridende og ikke-stridende. Sistnevnte fordømmer overdreven bruk av militærmakt i krigsoperasjoner.

Prinsippet om diskriminering

Sivil immunitet og beskyttelse ble i internasjonal lov for første gang belyst under Genèvekonvensjonene i 1863. I kjølvannet av andre verdenskrig fikk prinsippet om diskriminering sin renessanse, da sivile rettigheter fikk ny relevans og ble belyst gjennom internasjonal humanitær rett (Johnson 1999: 37). Internasjonal humanitær rett skal beskytte sivile og sivile objekter under en væpnet konflikt. Legitime mål er militære styrker, militære forsyninger med utstyr og våpen og sivile som jobber direkte med, eller hjelper, militæret. Videre er militære anlegg, militære fabrikker og militær transport legitime mål.

Genèvekonvensjonene og Tilleggsprotokollene er ment å beskytte kvinner, barn og flyktninger, samt krigsfanger, skadde og syke (ICRC 2010: 1.avsnitt). Andre ikke-legitime mål er religiøse ledere og medisinsk personell. Partene av en konflikt er pålagt å ta alle forer for hensyn og forholdsregler for å unngå angrep som resulterer i sivile tap, samt defensive tiltak som setter sivile liv i fare. Det er også forbudt med unødvendige angrep mot sivile boliger, gårder, transport, religiøse institusjoner, sykehus, skoler og lignende (sst.: 10.avsnitt).

Sivile liv vil alltid gå tapt i væpnede konflikter og kriger. Dette er en uunngåelig og indirekte effekt av krigføring, men bryter nødvendigvis ikke med prinsippet om diskriminering. Augustin beskrev dette som prinsippet om dobbel effekt, der den eneste rette intensjonen for å gå til krig, er fred. Tesen kan beskrives som skillet mellom det man søker å gjøre, og bieffekten av dette (Johnson 1999: 130). Prinsippet åpner opp for at operasjoner som fører til tap av sivile liv kan forsvares under bestemte forutsetninger. Kollateral skade blir sett på som en utilsiktet og indirekte bieffekt, der det primære målet er å sikre fred. Det finnes riktignok også flere eksempler på at kollateral skade ikke er utilsiktet, men en kalkulert og akseptabel effekt, fordi det anses som den eneste måten man kan oppnå det tilsiktede målet på. Tungtvannsaksjonene mot Hydros anlegg på Vemork kan tjene som eksempel på både en tilsiktet og utilsiktet effekt. Tungtvannsproduksjonen var en viktig del av nazistenes atomprosjekt, og det var derfor viktig å hindre de i å frakte tungtvannet tilbake til Tyskland. Kampen om tungtvannet utspilte seg gjennom fire mer eller mindre vellykket aksjoner. To av de fire aksjonene førte til at sivile liv gikk tapt. Det ene angrepet besto av 161 amerikanske bombefly som bommet på selve Tungtvannsfabrikken på Rjukan, men drepte 22 sivile i omgivelsene rundt. Det andre angrepet, der sabotører fra Kompani Linge plasserte en tidsinnstilt sprengladning på fergen D/F Hydro, førte til at 14 sivile liv gikk tapt da fergen sank (Poulsson 1982: 106-108). Begge aksjonene førte med seg kollateral skade men det som skiller de to angrepene er at de 22 som døde under bombeangrepet var en utilsiktet og indirekte bieffekt, mens aksjonen som senket fergen ble gjennomført selv om alle parter var klar over at skipet i all hovedsak fraktet sivile. Man regnet derfor med at sivile liv ville gå tapt. Dette ble da vurdert som en kontrollert og akseptabel bivirkning. De 14 sivile livene som gikk tapt den dagen ble målt opp mot bivirkningene av en eventuell atombombe som kunne gå av i sentrum av London.

Prinsippet om proporsjonalitet

Prinsippet om proporsjonalitet fordømmer enhver overdreven bruk av makt, men fordømmer nødvendigvis ikke overveldende bruk av makt (Fotion 2007: 21). Sistnevnte kan være med på å redde liv. Heller enn mange små operasjoner, kan et kraftig angrep svekke motstanderen på en slik måte at de ikke vil ty til motstand. Som et resultat taper fienden kampen, men mange liv, både sivile og militære, vil i lengden kunne spares. Et eksempel på et slikt resonnement er Trumans beslutning om å slippe atombomber over Hiroshima og Nagasaki for å få en slutt på andre verdenskrig. For å forsvare en slik beslutning må det være samsvar mellom de ødeleggelser man forårsaker og det målet man kjemper for (Syse 2003: 142). En *In bello*-realist er, som tidligere nevnt, av den oppfatning at der målet er rettferdiggjort, burde man bruke alle tilgjengelige midler for å ende unødvendige lidelser, samt oppnå det overordnede målet. Et spørsmål står dog sentralt; hvordan kan man på forhånd og under trefningene avgjøre hva som er proporsjonalt?

Prinsippet om proporsjonalitet har to klare retningslinjer for offiserer, i) Identifiser og velg det alternativet som vil skape minst overdreven skade hos motstanderne, og ii) viser valgte alternativ seg å likevel skape overdreven skade, ikke angrip målet (Fotion 2007: 22). Selv om det første prinsippet, diskriminering, gir sivil beskyttelse og immunitet mot direkte tilsiktede angrep, kan det oppstå situasjoner der de rammes indirekte gjennom utilsiktet, eller kalkulert, kollateral skade, som under Tungtvannssaksjonen. I en slik sammenheng søker det andre prinsippet, proporsjonalitet, å minimere skadeomfanget (Johnson 1999: 131). Selv om en militær handling er legitim, kan bieffekten være så stor, og gjøre så stor skade mot sivile, at det potensielle godet overskygges av ondet, og handlingen mister sin legitimitet

3.3.3. Jus post bellum

I motsetning til *jus ad bellum* og *jus in bello* finnes det ingen klare kriterier som på forhånd gir klare retningslinjer i en *post bellum*-fase. Etterkrigsfasen er en ofte oversett og glemt kategori når man skal debattere krigens moralske grunnlag, selv om det finnes eksempler på konflikter som har oppstått i et vakuum *post bellum* (Syse 2003: 152). Folkeretten legger klare prinsipper til grunn for å gå til krig, *ad bellum*, og hvordan en krig skal utkjempe, *in bello*. Krigens avslutningsfase er derimot preget av stor usikkerhet blant politikere, teoretikere og militære, og er på sett og vis underteoretisert.

Mens *jus ad bellum* og *jus in bello* begge er juridisk bindende gjennom multilaterale traktater, som Genève-konvensjonene i 1948, er ikke *jus post bellum*-prinsippene juridisk bindende, men normative i den forstand at de er moralske normer som forteller oss hva som burde bli til lov (May 2012: 5). Moderne teoretikere er av den oppfatning at moral informerer og begrenser positiv lov, mens May mener at *post bellum*-prinsippene er moralske prinsipper som påvirker avgjørelser innen internasjonal lov.

Formelt sett går man over i *post bellum*-fasen etter en fredserklæring, men i dagens asymmetriske kriger er dette unntaket heller en regelen. May argumenterer derfor for at definisjonen av ”*post*”-fasen må være fleksibel (May 2012: 3). Helen Stacy foreslår å ta i bruk begrepet ”mopping up” i denne fasen. Ved å ta i bruk denne betegnelsen unngår man å ta stilling til hvilken eksakt dato man går over fra *in bello* til *post bellum*, men heller når man beveger seg over i fasen der man begynner opprydningen på slutten av, eller etter, krigen (i May 2012: 3). David Rodin skiller mellom *post bellum* og *bellum terminatio*, der sistnevnte er en kategorisering av hvordan krigen kommer til en slutt. Rodin argumenterer for fire faser av Rettferdig krig-teorien som gir en grundig og hel forståelse av de moralske forpliktelser stridende står ovenfor i krigens syklus: overgangen fra fred til krig (*jus ad bellum*), de stridendes forpliktelser under krigen (*jus in bello*), overgangen fra krig til fred (*bellum terminatio*) og forpliktelsene etter krigen (*jus post bellum*) (Rodin 2008: 54).

Som nevnt fører ikke fenomenet asymmetrisk krig med seg en formell våpenhvile og formell slutt på krigen. Uansett om man bruker *post bellum*, ”mopping up” eller *bellum terminatio* for å beskrive overgangen fra krig til fred, må man se frasen ”after war ends” i lys av krigens tidligere status (May 2012: 3). Rettferdig krig-tradisjonen definerer slutttilstanden av krig som en tilstand som skal gi grunnlag for gjenoppbygging, samt en rettferdig og varig fred. Målet for enhver rettferdig krig skal derfor være en fred som oppleves rimelig for begge parter av konflikten, og legger grunnlaget for fremtidig samarbeid og sameksistens (Syse 2003: 152).

Det finnes ingen rådende enighet om hvilke kriterier som skal ligge til grunn for en *post bellum*-fase. Forskjellige teoretikere har argumentert for ulike (og like) kriterier. For eksempel mener Henrik Syse at disse seks kriteriene burde ligge til grunn: i) de rettigheter som krigen skulle sikre, er sikret, og den urett som krigens formål var å stoppe, er stoppet, ii) det må sikres legitim autoritet gjennom at alle parter som skal sikre gjenoppbygging og fred,

anerkjennes nasjonalt og internasjonalt, iii) det må ligge klare og gjensidig bindende avtaler som sikrer fred til grunn, for eksempel en våpenhvileavtale, iv) en tydelig tilstedeværelse av ordensopprettende styrker, v) det må igangsettes prosesser for å avsløre krigsforbrytere, og bringe dem for retten, og vi) forsoningsprosesser (Syse 2003: 153-154). Selv den tapende part har krav på rettferdighet.

May (2012: 18-21) argumenterer også for seks ulike prinsipper for å oppfylle de moralske kravene til *jus post bellum*: Gjenoppbygging, gjengjeldelse, oppreisning, erstatning, forsoning og proporsjonalitet.

Det første prinsippet, *gjenoppbygging*, er basert på forpliktelsen til å hjelpe stater til å gjenoppbygge (eller bygge opp) kapasiteten for å beskytte menneskerettighetene, gjennom f.eks. infrastruktur og rettsvesen. Dette er et kollektivt ansvar, og gjelder ikke bare de statene som har vært i konflikt. May argumenterer for at *jus post bellum* influerer *jus ad bellum* mer enn *visè versa*. Plikten til å gjenoppbygge kan f.eks. påvirke prinsippet om sannsynlighet for suksess *ad bellum*. Hvis det er en plikt for aggressoren til å gjenoppbygge det krigens herjinger har ødelagt, må aggressoren ha viljen og midlene til å gjøre nettopp dette. Begge sidene er ansvarlige for å gjenoppbygge det som er ødelagt, men dette prinsippet kan føre til konflikter der begge nekter å ta på seg skylda. Historiebøkene er fulle av eksempler på nettopp dette. Her kan nevnes Storbritannias brannbombing av Dresden under andre verdenskrig. I følge dette prinsippet var Storbritannia pliktig til å gjenoppbygge Dresden – selv om Tyskland helt klart var aggressoren under andre verdenskrig.

Det andre prinsippet, *gjengjeldelse*, påpeker at det er en forpliktelse å engasjere seg i tiltak for å støtte institusjoner som fremmer den internasjonale rettsordenen (så lenge slike handlinger ikke undergraver grunnleggende menneskerettigheter), eksempelvis nasjonale og internasjonale domstoler, dommere og advokater som danner en motvekt til utøvende myndigheter. Prinsippet krever at de ansvarlige for krigsforbrytelser, spesielt statsledere, blir tiltalt eller utlevert til internasjonale domstoler, med mindre det er overveldende bevis for at slike tiltak vil ha en negativ innvirkning på menneskerettigheter. I tilfeller der en utlevering vil føre til, for eksempel, en nasjonal destabilisering, må individer eller mindre folkegrupper som er utsatt for overgrep og krenkelser bli tildelt en kompensasjon. Dette prinsippet er nært knyttet til de to neste.

Det tredje prinsippet, *oppreisning*, fremmer kravet om oppreisning til de som har lidd tap i alle tilfeller der dette er praktisk gjennomførbart, med mindre påført tap er selvforskyldt.

Det fjerde, prinsippet om *erstatning/reparasjon* er et krav om å gi de som er påført vedvarende skader erstatning/reparasjon i alle tilfeller der det lar seg gjøre, med mindre skader er selvforskyldt. Dette er nødvendig for å opprette gode forbindelser mellom de tidligere krigende partene.

Det femte prinsippet, *forsoning*, gjelder plikten til å behandle alle med lik grunnleggende respekt, uavhengig av hvilken side av krigen de tilhørte. Det er viktig å huske på at ved krigens slutt skal man komme til en fredelig overenskomst.

Det siste og sjette prinsippet, *proporsjonalitet*, legger til grunn at etterkrigstidens innsats for å oppnå fred ikke kan påføre mer skade enn nytte mot (verdens) befolkning. Dette er et brobyggende prinsipp mellom *ad bellum* (politisk proporsjonalitet), *in bello* (militær/taktisk proporsjonalitet) og *post bellum* som har som mål å skape varig fred. Sistnevnte form for proporsjonalitet tvinger oss til å ta stilling til hele den totale effekten av krig, både før, under og etter (May 2012: 226). May henviser til Orend som argumenterer for at *jus ad bellum* er toneangivende for *in bello* og *post bellum*; når du først er aggressoren i krig, er alt tapt i moralens navn. May på sin side mener at selv om en stat er aggressoren kan denne staten oppføre seg moralsk *in bello* og *post bellum*, mens stater som går til krig med en rettfærdig grunn, kan bryte mange regler *in bello* (May 2012: 15).

3.3 Avslutning

Jeg skal i denne avslutningsdelen drøfte styrker og utfordringer ved rettfærdig krigstradisjonen. Verdensbildet, truslene og farene, forutsetningene for å gå til krig og selve krigen er under stadig endring. Det finnes de som har proklamert rettfærdig krigsteoriens undergang, og det finnes de som mener den er mer aktuell nå enn før. Henrik Syse argumenterer for at tankene og kriteriene i rettfærdig krigstradisjonen er aktuelle, da de behandler eksistensielle spørsmål om krig (Syse 2003: 163). Spørsmål som har vært diskutert så lenge krig som sosial aktivitet har eksistert. Rettfærdig krigsteorien har med sine røtter tilbake til tidlig kristen tenking, bevist seg som en tilpasningsdyktig teori. Etter andre verdenskrig ble det for

eksempel tilført en sivil dimensjon, da *jus in bello*-prinsippet om diskriminering ble tillagt større vekt.

Rettferdig krig-teorien har elementer både fra realismen og pasifismen. Den anerkjenner og aksepterer krigens brutalitet, samtidig som den søker å rettferdiggjøre en krig innenfor moralske rammer. Jo lengere ut på den pasifistiske fløyen vi beveger oss, jo mindre anerkjennelse for rettferdig krig-teorien finner vi. Selve grunntanken hos pasifismen er at vold er umoralsk og krig kan aldri rettferdiggjøres. Dette er, som Syse påpeker, en god tanke som ville gjort verden til et fredeligere sted, men så lenge bare flesteparten av menneskene er pasifister, vil det alltid være noen som søker makt og prestisje, eller fremmer ideologiske ideer (Syse 2003: 28). Realismen påpeker at verden består av individer som søker å maksimere sin egeninteresse, noe som forplanter seg i mellomstatlige forhold. Der pasifismen ser på vold som umoralsk, ser realismen på vold som amoralisk og uunngåelig.

Myndigheter som velger å gå til væpnede aksjoner, gjennom selvforsvar, humanitære intervensjoner eller forkjøpsangrep, legitimerer dette ved å peke på sitt moralske ansvar, samtidig som de legger rettferdig krig-tradisjonens tanker til grunn. Tradisjonen er forankret i internasjonal positiv lov og er på mange måter en bærebjelke for de Forente Nasjoner. Dette er på mange måter tradisjonens viktigste styrke. Den stiller de viktige spørsmålene og skaper en tankeprosess *ad bellum*: har rett autoritet fattet beslutningene? Går man til krig på riktig grunnlag? Er det absolutt siste utvei? Og har man riktig intensjon? Dette er spørsmål som verdensledere og myndigheter stiller seg selv, spørsmål de må besvare ovenfor FN, samt spørsmål som opinionen og media reiser.

Rettferdig krig-teorien danner også rammeverket for utførelsen av selve krigen, *in bello*. Ved å fokusere på diskriminering mellom sivile og militære, samt vektleggingen av proporsjonalitet, gjør teorien sitt for at krigen utkjempes moralsk riktig. Her kommer vi dog innpå en av utfordringene til tradisjonen. Til tross for at militære institusjoner baserer sine handlinger *in bello* på ”Rules of Engagement” (RoE), gjør ikke nødvendigvis terrorister og geriljasoldater det. I de asymmetriske situasjonene vestlige styrker befinner seg i, kan man stille spørsmålstegn ved om det moralske rammeverket *in bello*, er en ulempe for vestlige soldater. Kanskje må det en oppdatering av *jus in bello* for å tilpasse teori til praksis? Rettferdig krig-tradisjonen står overfor mange epistemologiske utfordringer og utfordringer knyttet til tidsaspektet. De opprinnelige intensjonene og årsakene til krig kan forandre seg over tid, da det grunnlaget man en gang gikk til krig på, ikke lenger er til stede – slik som

krigen i Irak i 2003. Disse epistemologiske utfordringene kan problematiseres ved å se nærmere på forkjøpsangrep versus preventive angrep, der det går en tynn linje mellom hva som er legitimt og hva som er umoralsk. Med sin til tider offensive utenrikspolitikk har USA ved enkelte anledninger vist seg tilbøyelig til å utføre preventive angrep som er moralsk fordømt av FN. Denne overkjøringen er særdeles kontroversiell da den bryter med rettferdig krig-tradisjonen, internasjonal rett og moralske prinsipper. Mange teoretikere stiller spørsmål ved om vi nærmer oss en legitimering av preventive angrep, tatt i betraktning terrorceller og andre kriminelle grupperinger som viser en svært fiendtlig innstilling mot Vesten, og fremsetter klare trusler, men som ikke er begrenset av tid og rom. Er det moralsk forsvarlig overfor egne borgere å stå på sidelinjen å vente på neste trekk, eller skal man gå til preventive grep.

Som tidligere nevnt kan også vektleggingen av begrepet suksess forandre seg over tid. Ved krigens utbrudd kan man regne suksess som total seier, men jo lengere tid krigen tar, jo vagere vektlegger man suksessen. Jeg nevnte tidligere krigen i Afghanistan fra 2001 som et eksempel på dette. Mens man før kriget om noe konkret og holdbart, kjemper man nå om å vinne folkets vilje og ledernes intensjoner. Å vektlegge suksess som total seier er nærmest umulig. Sannsynlighet for suksess blir i så måte et vagt kriterium å gå til krig på.

Mens *jus ad bellum* og *jus in bello* har vært viktige bærebjelker i rettferdig krig-tradisjonen, er det først de senere år fokuset på *jus post bellum* har økt. Hele rettferdig krig-tanken er bygd på ideen om at det eneste som kan rettferdiggjøre en krig, er å gjenopprette, skape og/eller sikre fred – ”we go war that we may have peace” (jf. Augustin). Til tross for vektleggingen av fred, har *post bellum*-fasen historisk sett vært en glemt fase i rettferdig krig-tradisjonen. Dette er også en sentral utfordring for å sikre rettferdig krig-teorien legitimitet.

4 KRIG

To some, war is a self-consuming puzzle: once we answer its riddle, once we understand its causes well enough and become earnest enough in our desire for peace, war will disappear. For others, war is a fundamental fact of life. For all of human history, war seems to have been, and continues to be, one of those things that people do. We eat, we sleep, we make love, we make war (Temes 2003: 3).

Tidligere President George W. Bush, beskrev seg selv som ”krigsresidenten”, og uttalte at han tar utenrikspolitiske avgjørelser med krig i tankene. Med disse ordene henviste Bush til George Orwell som sa at når man snakker om krig, snakker man egentlig om fred (i Gregory 2010: 155). Det finnes tradisjonelt to måter å definere fred på; negativt og positivt. Førstnevnte definerer fred som fraværet av krig. I denne tolkningen er krig noe konstant, mens fred er et flyktig øyeblikk som oppstår når en stat forhindres i å krige. Den positive tolkningen argumenterer for at fred er normaltilstanden, mens krig er unntaket som vanligvis oppstår i mangelen på sunn sosial og politisk organisering i samfunnet (Polat 2010: 318). Fred definert i negativ forstand kan spores tilbake til Thomas Hobbes, mens det positive synet på fred, som er grunnlaget for dagens syn, spores tilbake til Benedictus de Spinoza.

Carl von Clausewitz definerte krig som en fortsettelse av politikk, ført med andre midler. Dette ble av enkelte sett på som et forsøk på legitimere krig ved å knytte det opp mot politikk. Den franske sosialfilosofen Michel Foucault argumenterte for at dette ikke var tilfelle ved å invertere tesen; politikk er fortsettelsen av krig, ført med andre midler. Foucault påpekte at ideen om politikk, som fortsettelsen av krig, vokste frem parallelt med framveksten av de moderne statene i det 16. århundret. Politikk som virkemiddel, erstattet krig (Polat 2010: 331). Foucault uttalte også at vi ikke er *i* krig, men i en *tilstand* av krig. Krig må forstås som en prosess snarere enn en isolert hendelse; en levende organisme som utvikler seg med tiden og tilegner seg erfaringer (Polat 2010: 334).

4.1 Definisjonen av begrepet krig

Den tradisjonelle folkerettslige definisjonen av begrepet krig oppsto parallelt med etableringen av nasjonalstatene i Europa på 1600-tallet. Begrepets hovedfunksjon var å skille mellom lovlig offentlig krig, og de ulovlige private feidene (Frostad 2010: 344). Krig ble med andre ord sett på som en kollektiv og offentlig handling, ført av stater. Mot slutten av 1800-tallet anså man retten til å føre krig som en sentral del av statens suverenitet.

Begrepet ”krig” favner bredt og åpner for ulike definisjoner. Clausewitz definerte krig som ”an act of violence intended to compel our opponent to fulfil our will” (Clausewitz 2008: 15). Andre opererer med kamprelaterte tapstall, f.eks. legger Singer og Small til grunn 1000 kamphandlingsrelaterte dødsfall for å definere en konflikt som krig (Frostad 2010: 344). En tredje definisjon av krig er ”en væpnet konflikt mellom to organiserte parter – hvorav minst én er en uavhengig stat – og som medfører mer enn et visst antall dødsfall i stridshandlinger i

et gitt år” (Gleditsch og Buhaug 2011: 167). Denne definisjonen overlapper begge definisjonene ovenfor, og er bred nok til å dekke over internasjonale kriger og borgerkriger. Selv om definisjonen omfavner sivile tap som kollateral skade, ekskluderer de død grunnet sykdom, sult og bevisste drap på sivile. Gregory trekker derfor inn det som kan tolkes som en fjerde definisjon fra Event Data Project on Conflict and Security (EDACS) ved Freie Universität Berlin, som skiller mellomstatlige kriger fra andre kriger, og opererer med 1000 militære *eller* sivile dødsfall (Gregory 2010: 157).

4.1.1 Den folkerettslige definisjonen av begrepet ”krig”

Krig blir, med forankring i folkeretten, definert som en *væpnet konflikt* mellom to eller flere stater, der selve krigshandlingen utøves av militært personell. Dette bygger på Oppenheim’s klassiske beskrivelse av krig som ”the contention between two or more States through their armed forces, for the purpose of overpowering each other and imposing such conditions of peace as the victor pleases” (i Dinstein 2011: 5). Denne definisjonen har fire grunnleggende elementer; i) det må være en strid mellom minst to stater, ii) bruken av væpnede styrker er nødvendig, iii) formålet må være å overmanne fienden (samt innføringen av fred på seierherrens premisser⁵), og iv) begge parter forventes å ha symmetriske, men motsatte mål (Dinstein 2011: 5). Oppenheims definisjon har også klare begrensninger, da den ekskluderer borgerkriger og kortvarige kriger, samt konflikter som krigførende parter ikke anser som krig tross store kamper mellom væpnede styrker i flere stater (Frostad 2010: 347).

Internasjonal humanitær rett skiller mellom *internasjonale væpnede konflikter* mellom to stater, som nevnt ovenfor, og *ikke-internasjonale væpnede konflikter* som er begrenset territorielt til en stat. Dette involverer enten konvensjonelle væpnede styrker som kjemper mot grupper av væpnede opposisjonelle, eller væpnede grupper som sloss mot hverandre (ICRC 2014: 11. avsnitt).

Det har vært en stor debatt nasjonalt, så vel som internasjonalt, om begrepet krig og definisjonen av dette. I Norge møtte myndighetene kritikk fra flere hold fordi de ikke beskrev ISAFs operasjon i Afghanistan som en krig i tradisjonell forstand, men brukte begreper som ”krigslignende handlinger”. For soldatene som deltok i de internasjonale operasjonene i

---

⁵ Victor’s peace: fred definert på seierherrenes premisser

Afghanistan kunne dette oppfattes provoserende da de ”krigslignende handlingene” følte veldig som krigshandlinger, samt at det kunne tolkes som en manglende anerkjennelse av den risikoen de utsatte seg for. Soldatene fikk støtte fra flere hold, blant annet av statsvitere og fredsforskere, som understreket at de la en samfunnsvitenskapelig tolkning av begrepet krig til grunn (Frostad 2010: 344) Det var ikke, i følge daværende statssekretær Espen Barth Eide⁶, et forsøk på å tilsløre virkeligheten, men en bevisst handling som la vekt på Genèvekonvensjonenes folkerettslige definisjon av krig. Afghanistan havnet i kategorien ikke-internasjonale væpnede konflikter, altså en intern konflikt eller borgerkrig (Eide 2010: 1.-3. avsnitt). Konflikten i Afghanistan var derfor ikke en mellomstatlig konflikt, men en konflikt som foregikk innad i Afghanistan, mellom ISAF-styrken og den afghanske regjeringen på den ene siden, og ulike opprørsgrupper på den andre siden (Eide 2010: 3. avsnitt).

Krigen mot terror har bidratt til debatten om hvordan krig skal defineres, og ført til at flere stiller spørsmålsteget ved den folkerettslige forståelsen av krig. Denne krigen føres ikke mot stater som sådan, men mot en rekke internasjonale opprørs- og terroristgrupper (Frostad 2010: 354). Der de ikke-internasjonale væpnede konfliktene i Afghanistan og Irak var territorielt begrenset, er krigen mot terror en global jakt på Al-Qaida og andre terrorister. Denne ”krigen” er i så måte todelt: Den overordnede globale jakten favner bredt, og lar seg vanskelig kategoriseres under det tradisjonelle begrepet av krig, ei heller av internasjonal humanitær rett. Samtidig åpner den opp for kriger i tradisjonell forstand og ikke-internasjonale væpnede konflikter som vi har sett mot Taliban i Afghanistan og Saddam-regimet i Irak. Enkelte kretser i USA har argumentert for å etablere et ytterligere krigsbegrep, der en stat på den ene siden kjemper mot en gruppering eller organisasjon med tilstrekkelig destruktiv kapasitet og vilje på den andre siden (Frostad 2010: 354). En slik etablering vil måtte føre til en endring i folkeretten, som igjen må godtas av andre stater.

General (ret.) Sir Rupert Smith argumenterer i boka *The Utility of Force* for at krig, i sin tradisjonelle form, ikke lenger eksisterer, men er erstattet av konfrontasjon, konflikt og kamp. Det har, i følge Smith, skjedd et paradigmeskifte innenfor krigføring, der man har gått fra krig i industriell forstand, kjennetegnet av krigende parter som møtes på nærmest avtalt

---

⁶ Espen Barth Eide var statssekretær i Utenriksdepartementet fra 2000-2001 og 2010-2011, og statssekretær i Forsvarsdepartementet fra 2005-2010. Fra 2011-2012 var han forsvarsminister og fra 2012-2013 utenriksminister.

sted til avtalt tid og kjemper til det taktiske slaget er vunnet (eller tapt) - til konfrontasjoner, konflikter og kamper mellom grupper, koalisjoner og allianser, der man kan vinne alle taktiske slag, men ikke selve krigen (Smith 2007: 5). Slagene utkjempes blant sivile, mot sivile eller for å beskytte sivile. De sivile er målet, da det er deres "hearts and minds" som skal vinnes. Mens industrielle kriger dreide seg om "take – hold – destroy", er de nye krigene preget av "clear – hold – build", og hvordan man raskest mulig kan forlate området (Smith 2007: 272). Smith identifiserer videre seks trender i det nye paradigmet (2007: 19). For det første har målet for hva som kjempes for endret seg fra de harde og absolutte målene, f.eks. territorium, til mer formbare mål som angår samfunnet, f.eks. demokrati, rettsvesen og utdanning. For det andre har medias sentrale rolle ført til at kampene som utkjempes ikke lengere er begrenset til konfliktsonene, men berører selv de som sitter hjemme bak "TV-ruta". For det tredje er det en tendens til at konfliktene er tidløse, da man søker en tilstand som kan ta flere år å oppnå. For det fjerde vektlegges "force protection" i så stor grad at man kjemper for å beskytte styrkene, heller enn å sloss for enhver pris for å nå målet. For det femte får gamle industrielle våpen nye bruksområder i ikke-konvensjonelle kamper blant folket. Det sjette og siste kriteriet som kjennetegner paradigmeskiftet, er at enkelt-stater er erstattet av multinasjonale grupperinger, formet som allianser eller koalisjoner, mot en ikke-statlig gruppe.

4.2 Nye kriger

Derek Gregory argumenterer for at tiden etter den kalde krigen har vært preget av to moduser i nye kriger: "The Revolution in Military Affairs" (RMA), hovedsakelig i det globale Nord, og ikke-statlige militser og geriljastyrker, primært i det globale Sør (Gregory 2010: 154).

4.2.1 Nye kriger i det globale Nord

En revolusjon i militære anliggender er et paradigmeskifte som introduserer ny teknologi og en ny form for organisering som vil revolusjonere måten å kjempe og vinne kriger på (Singer 2009: 181). Historikere har identifisert minst ti militære revolusjoner siden 1300-tallet, som alle har vært med på å forme historien. RMA fikk sitt feste i den vestlige fagmilitære litteraturen etter Gulf-krigen i 1991, men stammer opprinnelig fra tidligere Sovjetunionen. N.V. Ogarkov argumenterte gjennom en rekke artikler for en militær-teknisk revolusjon, basert på forkjøpsangrep, underbygget av ikke-kjernefysiske presisjonsvåpen og informasjonsteknologi som ville gi Sovjetunionen en avgjørende militær fordel, samt redusere

kollateral skade mot sivile (Gregory 2010: 159). Begrepet ”revolusjon i militære anliggender” vektlegger sosiale, politiske og økonomiske faktorer som danner rammebetingelsene for stater og deres militærvesen, samt ny militær teknologi, kommunikasjon, kontroll og etterretning (Shaw 2005: 32).

Der Derian argumenterer for at det som i stor grad kjennetegner de nye krigene i det globale nord, er at transformasjonen til ”military-industrial-media-entertainment network”. Her vektlegges de to siste komponentene som er signifikante av mange grunner, ikke minst ved å selge amerikanske kriger som ”dydige kriger”. Krigene er kjennetegnet av optiske presisjonsvåpen og kirurgiske presise angrep mot fienden, som skal minimere sivile tap (Gregory 2010: 164). Døden forsvinner visuelt fra slagmarkene.

Selve RMA-konseptet blir også kritisert fra ulike hold. Det har blitt påpekt at hver gang nye former for teknologi introduseres i krig, er langtidsvirkningene sterkt overdrevet (Singer 2009: 182). En innflytelsesrik skole av klassiske realister mener revolusjonene vi har vært vitne til, handler mer om tilpassing enn en RMA. En som er skeptisk til konseptet er Colin Gray som mener at ”moderne” strategi i hovedsak er et doktrinært rammeverk som ble etablert av Clausewitz 180 år tilbake i tid, og som fortsatt er grunnleggende gyldig: Clausewitz’ konsepter er tidløse sannheter som ikke blir utdatert på grunn av ny teknologi (Shaw 2005: 34). Krigens dilemma har også holdt seg konstant gjennom århundre med krig, på tross av endinger i sosiale, politiske og teknologiske omstendigheter.

Network-Centric Warfare

I 1996 introduserte den amerikanske admiralen William Owen konseptet om et ”system av systemer”. Dette var begynnelsen på en militær doktrine og påstått RMA kalt ”Network-Centric Warfare” (NCW). To av doktrinenes største tilhengere var Arthur K. Cebrowski, tidligere admiral i den amerikanske marinen, og Donald Rumsfeld, forsvarsminister i USA fra 2001-2006⁷, som representerte Bush-administrasjonen. Med terrorangrepet mot USA 11. september 2001, og de påfølgende krigene i Afghanistan og Irak, gjorde at NCW-doktrinen befestet seg i det amerikanske forsvaret og hos politikerne. Bush erklærte at en teknologisk revolusjon ville tillate USA å redefinere krig på sine egne premisser (Singer 2009: 186). Denne teknologien var basert på informasjons- og kommunikasjonsteknologi som ville gi en utvidet situasjonsforståelse. Muligheten til å ikke bare se det som var der, men også

---

⁷ Rumsfeld var for øvrig også USAs forsvarsminister fra 1975-1977, da som en del av Ford-administrasjonen

det som ikke var synlig, skulle gi de amerikanske og vestlige styrkene en klar fordel. Bakkekommandørene kunne spore sine soldater ute i felt med en "blue force tracker", avanserte overvåkningssystemer, droner, roboter og andre presisjonsstyrte våpen. Dette skulle sørge for det som Pentagon kaller for "Full Spectrum Dominance" (Gregory 2010: 160).

Network-Centric Warfare skilte seg fra tidligere militære revolusjoner på to områder: for det første ble "software" viktigere enn "hardware", altså ble programvaren viktigere enn maskinvaren. For første gang i krigens historie var ikke våpensystemet lengre det mest sentrale, men om du var "networked" til et system av systemer (Singer 2009: 185). For det andre var det spådd at denne revolusjonen ville oppløse "the fog of war", i dobbel forstand: historisk sett ble denne tåken referert til som all røyken som oppsto under kampene, men i dag er det ensbetydende med all forvirringen, feilene, forsinkelsene og misforståelsene som oppstår i en krigssituasjon som i utgangspunktet er preget av frykt og usikkerhet.

Teknologien ble først implementert i Afghanistan høsten 2001 og senere i Irak i 2003. Gjennom hårfin koordinering, konvensjonelle våpen, høyteknologisk luftmakt og et effektivt samarbeid med Afghanistans krigsherrer, *Nordalliansen*, drev USA og de allierte Taliban på flukt i løpet av uker senhøstes 2001 (Knutsen 2012: 38). Og to år senere, da krigen i Irak ble erklært for startet og vunnet på 43 dager, med "bare" 161 tapte vestlige soldater, argumenterte flere for at NCW hadde endret måten å krige på for alltid (Singer 2009: 188). Til sammenligning brukte Tyskland 44 dager på å ta over Frankrike, noe som resulterte i 27 000 døde soldater (Singer 2009: 188). Max Boot kalte det for "the American way of war" og invasjonen i Irak ble av Nider hyllet som en seier innen NCW; ved å etablere en "hellig treenighet" av lynets hastighet, kirurgisk presisjon og informasjonsdominans hadde invasjonen av Irak redefinert hvordan man utkjemper kriger⁸. Både Boot og Nider mente at nøkkelen til suksess var informasjonsteknologi. Overvåkning, våpensystemer og informasjons- og kommunikasjonsteknologi var koblet sammen for å skjære gjennom "the fog of war", noe som historisk sett ga det klareste bilde av en slagmark.

Der Derian kaller dette for "Virtuous War", direkte oversatt til "dydig krig", og argumenterte for at hvis NCW ble legitimert av Irak-invasjonen som den første "Virtuous War", kunne dette betegnes som den perfekte katastrofe (i Gregory 2010: 161). Begrepet "Virtuous War"

---

⁸ Niders holy trinity of 'lightning speed, precise targeting [and] information dominance' (Gregory 2010:161)

kan tolkes som et ordspill som bygger på det etisk nøytrale begrepet "Virtual War" på den ene siden, og dyd på den andre siden. I hjertet av dydig krig ligger den tekniske kapasiteten og det etiske imperativet om å true, og om nødvendig, utøve vold fra en avstand med minimale tap (Gregory 2010: 161). Network-Centric Warfare-doktrinen ble kritisert fra flere hold, spesielt av soldatene som hadde tjenestegjort i Afghanistan og Irak. Hele ideen rundt denne modellen var basert på en klassisk og utdatert forretningsmodell, som ikke lenger fungerte for selskapene det gjaldt i første omgang. Prinsippene i store styre- og konferanserom lot seg vanskelig overføre til de afghanske og irakiske krigsområdene. Innsatsen er høyere, målene på seier og nederlag ikke de samme og der et selskap kan investere selektivt i lønnsomme markeder, kan ikke militære enheter velge når, hvor, hvordan og hvem de skal kjempe mot, da fienden har en viktig stemme (Singer 2009: 189). Videre viste det seg at de krystallklare militære operasjonene soldatene var lovd, var alt annet enn nettopp det, da det er umulig å kjempe under perfekte forhold. Tid, ressurser eller et klart definert oppdrag kan være mangelvare. Og selv om alle soldatene var på nett med sin "blue force tracker", gjaldt ikke dette fiendene som beveget seg usynlig rundt og utenfor systemene (Singer 2009: 189). I tillegg til å kjempe mot opprørsstyrker, kjempet soldatene mot teknologi, designet for kontorlandskap, som krasjet kontinuerlig grunnet varme og ørkensand. De som støttet NCW hadde rett vedrørende hvordan den nye teknologien ville mangedoble kampevnen til hver soldat, men det hjalp lite da soldatene ikke lenger kunne skille mellom en opprørere og sivile. Milan Vego, professor ved U.S. Naval College, uttalte at det er trolig ingen konflikt i historien der amerikanske styrker har kjempet i en slik uvitenhet mot fiendens formål, styrke og lederskap (i Singer 2009: 191).

Selv om krigen i Afghanistan og Irak formelt sett ble erklært for vunnet etter noen uker, fortsatte kampene i henholdsvis 13 og 7 år, da som anti-opprørskrig. Da opprørerne multipliserte og intensiverte innsatsen, ble de internasjonale styrkene tvunget til fortsatt å involvere seg militært i landene, gjennom en "population-centric counterinsurgency war". Denne vendingen ble sett på som den andre fasen av Network-Centric Warfare-doktrinen (Gregory 2010: 161-162). I Bagdad ble denne fasen gjennomført som en "surge", der USA gjennomførte en drastisk opptrapping av soldater på bakken. Dette var en kortsiktig strategi, og hovedlinjene i krigsoperasjonene fortsatte å være svært minimalistisk. Denne minimalistiske tilnærmingen lar seg gjennomføre på to måter: ved ubemannede fly og kjøretøy, samt roboter – og bruken av private, para-militære sikkerhetsfirmaer, som for

eksempel Academi⁹. Dette er i og for seg ikke noe nytt, men omfanget har økt betraktelig de senere år. På det meste var det 160 000 amerikanske soldater i Irak, støttet av 180 000 private ”sikkerhetskonsulenter” (Gregory 2010: 162)

4.2.2 Nye kriger i det globale Sør

Krigene, kampene og konfliktene som utkjempes i det globale Sør skiller seg drastisk fra de kirurgisk presise krigene som kjempes av Nord. Krigene er ikke basert på klare ideer, idealer eller interesser, og kjempes ikke for et definert mål. Kort sagt er kriminalitet *raison d'être* for de nye krigene i Sør (Gregory 2010: 167). Et av de primære fokusområdene til Nord er å skille mellom sivile og stridende, og dermed minimere sivile tap. Dette gjelder ikke de nye krigene i Sør, der rapporter viser at sivile blant annet blir brukt som målskiver, eller ydmyket, terrorisert, utsatt for seksuell mishandling og lignende. Mange sivile blir kastet ut fra sine egne hjem og tvunget til å flykte, mens andre blir myrdet som en konsekvens av etnisk rensning og folkemord. Den kamerunske statsviteren og filosofen Achille Mbembe, betegner dette som en form for ”governmentality” der utvinning og plyndring av naturressurser går hånd i hånd med brutale forsøk på å immobilisere hele samfunn (Gregory 2010: 169). Ved å påføre sivile ulidelige smerter, for å så tvinge dem fra sine hjem og inn i flyktingesoner, finner disse ”krigsmaskinene” sine rekrutter i barnesoldater og unge rotløse menn som ikke har noe å tape. Motsetningene mellom krigene ført av det globale Nord og det globale Sør er total. Krigsområdene og taktikken i Sør er det stikk motsatte av de steriliserte kampene og RMA'ene som Nord fremmer. Vesten tegner et bilde av krigene i Sør som ikke-dydlige og korrupte kriger, gjennomført av kriminelle i jakten på profitt, og som kriger som livnærer seg på sivile (Gregory 2010: 169).

De nye krigene i Sør kjempes ofte ikke av profesjonelle hærer, men av para-statlige og ikke-statlige aktører, inkludert militser og geriljastyrker, bestående av til tider høyst ustabile allianser. Mange av grupperingene er uten hierarkisk orden og uten et vertikalt kommandosystem (Gregory: 2010: 166). Disse væpnede gruppene er typisk ledet av krigsherrer som har tjent seg rik på plyndring, trusler og korrupsjon, som er svært voldelig mot sine fiender, og som tilbyr beskyttelse for en høy pris til en befolkning som er fanget mellom to onder. Krigsherrene tar ofte over statlige posisjoner, blir ministre, guvernører eller politisjefer, mens de samtidig unnlater å oppfylle sine statlige funksjoner (Gregory 2010:

---

⁹ Tidligere Blackwater USA og Xe Services. Består i dag av en rekke datterselskaper som fortsatt bruker Blackwater-navnet.

167). Det som skiller ”moderne” krigsherrer fra deres forgjengere, er deres sentrale posisjon innenfor transnasjonale nettverk, noe som gir dem en sentral posisjon i sentrum av den regionale flyten av mennesker og ressurser. Mange av opprørsgruppene mottar støtte fra flyktninger, i form av finansiering og rekruttering. Nettverkene de opererer innenfor smugler våpen, narkotika og diamanter. Disse nettverkene er ikke bare begrenset regionalt, men har vevd seg langt inn i kjernen av det sentrale Nord. Münkler argumenterer for at det er nettopp det sistnevnte som kjennetegner de nye krigene i sør: En ”skyggeglobalisering” som i teorien kan fortsette for alltid, uavhengig av en eventuell krigsslutt (i Gregory 2010: 167).

Der Vesten satser på høy-teknologiske og presise våpen, og baserer sin etterretning på informasjon fra satellitter og annen informasjonsteknologi, baserer ”krigsmaskinene” i Sør etterretning på lokal kunnskap og billige, lette og ofte improviserte våpen. I følge Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI) er disse våpnene involvert i mer konfliktrelatert død enn noe annet våpensystem. Det mest brukte våpenet, og av Kahner betegnet som det mest ødeleggende våpenet på planeten, er Kalashnikov (AK-47) (Gregory 2010: 167). Under den kalde krigen forsynte både USA og Sovjetunionen ulike opprørsgrupper med våpen, blant annet forsynte USA ironisk nok opprørsgruppene i Afghanistan med våpen da Sovjetunionen invaderte landet i 1979. Udokumentert våpenhandel står for mellom 60-90 % av alle konfliktrelaterte dødsfall hvert år. Dette er våpen som ofte kommer fra statlige lagre, som smugles ut og selges på svartemarkedet. Noen våpen er også kjøpt lovlig på det åpne markedet, en industri som er verdt over 4 milliarder dollar i året (Gregory 2010: 167).

4.2.3 Global krigføring

Det lar seg vanskelig gjøre å konseptualisere vestlig (Nord) og ikke-vestlig (Sør) krigføring innenfor et og samme rammeverk. Likevel er det uunngåelig da det ene skir inn i det andre, og vestlige militærkampanjer siden 1982¹⁰ har vært mot en ikke-vestlig stat eller gruppe (Shaw 2005: 47). Å tegne et klart skille mellom vestlig og ikke-vestlige kriger blir derfor vanskelig.

David Held m.fl. identifiserer tre nye og distinkte globale trender i militære relasjoner; for det første er det et stadig voksende gap mellom USAs militære kapasitet og de andre store militærmaktene, kombinert med mindre rivalisering mellom stormaktene og mer fragmentert lokal og regional rivalisering. For det andre er det en klar ekspansjon i antall

---

¹⁰ Vestlige militærkampanjer siden 1982: Falkslandskrigen i 1982, i Gulf-krigen i 1991, Kosovo-krigen i 1999, krigen i Afghanistan i 2001 og Irak-krigen i 2003 og Libya i 2011

våpenproduserende- og eksporterende stater, kombinert med en transnasjonalisering av vestlig forsvarsindustri. For det tredje ser man en voksende trend av globale og regionale myndigheter, med flere internasjonale sikkerhetsregimer som leder til økt styring av krig (i Shaw 2005: 48). Ser man på et verdenskart der land er avbildet proporsjonalt med sine militære utgifter, vil USA fremstå enormt, mens Afrika vil fremstå svært lite. Ser man derimot på kartet i lys av faktiske kriger som utkjempes, vil situasjonen snu seg, og Afrika fremstår mye større en USA¹¹. Vesten fremstår dermed som svært dominant i våpenproduksjon, men svært ubetydelig i faktisk krigføring. De enorme militærutgiftene skyldes utvikling og produksjon av sofistikerte våpensystemer som er forberedelser til potensielle fremtidige kriger. Kjernefysiske våpen har for eksempel ikke vært i bruk siden 1945, men var en enorm utgiftspost under den kalde krigen (Shaw 2005: 49).

Nedgangen i krigføring gjenspeiler store endringer i den globale maktstrukturen. Etter andre verdenskrig har ikke vestlige stater kjempet i kriger mot hverandre. Noen hevder at dette skyldes at demokratier er innboene mer fredelige enn autoritære stater (Shaw 2005: 50). Til tross for at en rekke studier bekrefter ”demokratisk fred”-tesen, har kritikere, som Roland Paris, påpekt at studiene som hyller denne tesen har sett på langvarige, stabile og veletablerte stater, men behandler ikke stater som befinner seg i en overgang til demokrati og markedsliberalisering (i Polat 2010: 327). Shaw argumenterer for at freden som veletablerte demokratiske stater opplever i stor grad skyldes at USA, Vest- og Sentral-Europa og Japan har dannet et nettverk av permanente, multilaterale institusjoner, samt politisk-økonomiske og militære allianser, der gjensidig avhengighet ble konsolidert (2010: 50). Global styring, USAs og FNs overvåkning og de økende økonomiske kostnadene ved krig samt den gjensidig avhengigheten som ulike allianser baseres på, gjør krig relativt avskrekkende.

Den dominante posisjonen til vestlig militær kapasitet og produksjon gir ikke et fullverdig bilde av krigens reproduksjon. Man kan, i følge Shaw, bli fristet til å avdekke et paradoks som sier at krig blir produsert i det globale Nord, men utkjempet i det globale Sør (2005: 50). Det er flere grunner til at dette paradokset ikke finner klar støtte i ulike kretser. Alle de moderne vestlige militærkampanjene (utenom Irak i 2003), har vært en respons på aggressive handlinger av ikke-vestlige stater, enten mot Vesten eller mot andre regionale aktører¹².

---

¹¹ Se vedlegg 1

¹² Begreper som ”Vesten”, ”ikke-vestlige” og ”aggresjon” demonstrerer her kompleksiteten i saksfeltet. Den offisielle diskursen bruker det gamle vokabularet for å beskrive nye kriger, noe som tvinger oss til å bruke

Oversikten over kriger som har funnet sted etter slutten på den kalde krigen, viser at Vesten og FN har vært en direkte protagonist i et fåtall av krigene. Videre har Vesten og FN bare vært involvert i et fåtall militære intervensjoner i pågående kriger mellom lokale og regionale makter. I andre kriger har de blitt involvert politisk eller diplomatisk som en upartisk tredjepart (Shaw 2005: 50). Det er en klar trend at de fleste kriger kjempes mellom lokale og regionale makter, ikke mellom disse og Vesten – og at krig produseres så vel som kjempes i det globale Sør. Det er dog liten tvil om at Vesten er tilknyttet til disse konfliktene på komplekse områder, grunnet den globale strukturen.

4.3 Dronekrigen mot terror

Roboter kommer i alle størrelser og fasonger, fra små ”unmanned ground vehicles” (UGV) som brukes av soldatene på bakken, via ”unmanned surface vessels” (USV) som brukes i det våte element, til droner og ”unmanned aerial vehicles/systems” (UAV/UAS) som er den fagtekniske termen. Denne oppgavens hovedfokus vil ligge på USAs droneprogram i krigen mot terror, og jeg vil derfor ikke gå noe nærmere inn på de ulike robotiske systemene på bakken og til vanns.

Den kanskje mest kjente dronen er ”The Predator”. Den er i overkant av åtte meter lang, veier rundt åtte tonn, kan stige til 26 000 fot og holde seg i luften i nærmere et døgn. Dronen er utstyrt med et kamera for dagtid og et infrarødt kamera for nattetid, samt en radar som gjør ”Predator” svært fleksibel ved at den kan fly gjennom skyer, sandstøv og røyk. Dronens eksakte spesifikasjoner er hemmelighetsstemplet, men det sies at en dronepilot kan se et registreringsskilt fra en avstand på i overkant av 3 kilometer (Singer 2009: 33). Fra juni 2005 til juni 2006 gjennomførte ”Predator”-dronene til sammen 2073 oppdrag, der de undersøkte 18 490 strategiske mål, fordelt over 33 833 timer (Singer 2009: 35)

Droner er en del av ”reachback” –eller ”remote-split”-operasjoner. Det vil si at dronene, mekanikere og bakkepersonell er stasjonert i krigsområdet, men styres av dronepiloter fra Nellis og Creech Air Force Base i Nevadaørkenen, nordøst for Las Vegas (Singer 2009: 33). Fra kontrollrommet går signalene via en fiberoptisk kabel til New York og videre under Atlanterhavet til et satellittanlegg ved Ramstein Air Base i Tyskland, herfra blir signalene sendt til droner i Afghanistan, Pakistan, Jemen og Somalia via en satellitt (Gregory 2014: 7). Prosessen blir overvåket av høyere offiserer og militære jurister ved US Central Command’s

---

upresise termer. Dette demonstrerer også kompleksiteten ved å gå fra gamle territorielle kriger der hva, hvem, hvor og når er tydelig definert – til kriger som dreier seg om idealer og ideer.

Combined Air Operations Center på Al Udeid Air Base i Qatar. I tillegg blir videoopptakene analysert av spesialiserte bildeanalytikere tilbake i USA. For å drifte fire droner i et gitt område i en uke, kreves det et personell på totalt ca. 190 stykker, der omkring 130 av disse befinner seg utenfor selve konfliktområdet. Denne organiseringen introduserer derfor ikke bare taktiske endringer i militærvesenet, men organisatoriske så vel.

En ”Predator”-drone kostet 4,5 millioner dollar i 2009. Etter dagens valutakurs vil det si at det norske Forsvarsdepartementet kunne kjøpt omlag 340 droner for prisen av et Lockheed Martin F-35A jagerfly¹³. Opprinnelig var ”Predator” designet for overvåking og rekognosering, og ble først tatt i bruk under krigene på Balkan på 1990-tallet. Siden ble de brukt til å innhente og sende informasjon i Afghanistan og Irak. Ved å merke fienden med infrarøde stråler, gjorde de også situasjonen lettere for soldatene på bakken. Det var først etter terrorangrepet i 2001 at dronene ble bevæpnet med Hellfire-missiler under krigen i Afghanistan (Singer 2009: 34).

I tillegg til ”Predator” er det en rekke kjente og ukjente droner som brukes av det amerikanske forsvaret i dag. ”Global Hawk”, som med sine 12 meter regnes som storebroren til ”Predator”, kan fly i 35 timer, stige til 65 000 fot og gjennomføre alt fra et stort søk over en hel region til å fokusere på et konkret mål (Singer 2009: 36). Mange av soldatene i krigsområdene er også utstyrt med egne droner, hovedsakelig Raven og WASP. Førstnevnte er knapt en meter lang, veier 1,8 kg og kan fly i 90 minutter, 120 meter over bakken. Med tre kameraer i fronten, er den høyt verdsatt av soldatene da den kan fly over neste bakketopp eller bygning på leting etter antatte fiender. Dette gir soldatene mer kontroll, samtidig som de ikke er like avhengig av ekstern støtte. I løpet av de to første årene i Irak økte antall Ravens fra 25 til over 800 (Singer 2009: 37).

Introduksjonen av droner og annen ny teknologi har ført med seg en ny rekruteringsarena. I følge Singer har det alltid vært en kobling mellom krig og underholdning, noe han kaller for ”militainment” (i Hessen Schei og Løge 2014). Det amerikanske forsvaret har for eksempel investert store summer i dataspill som brukes som rekrutteringsverktøy. Ved å bruke kjent teknologi, slipper man å bruke tid og ressurser på og utvikle og trene opp disse egenskapene i voksen alder. Kontrollstikkene som brukes på for styre de amerikanske dronene, er for

---

¹³ Norge skal innen 2025 anskaffe inntil 52 Lockheed Martin F-35 jagerfly til en verdi av 67,9 milliarder kroner (2015-verdi), dvs. at et jagerfly koster 1,3 milliarder kroner. Det første jagerflyet er forventet i løpet av 2015. Tall hentet fra <https://www.regjeringen.no/nb/tema/forsvar/forsvarsindustri/kampfly/id474117/>

eksempel basert på de tradisjonelle joystickene som brukes av PlayStation og Sony (Singer 2009: 37).

Droner er enkle å anskaffe, kostnadseffektive og medfører liten eller ingen risiko for mannskap og piloter (Siddique 2013: 33). Fire separate påstander kan i følge Boyle vise fordelene ved bruk av droner: Først og fremst er droner effektive til å drepe terrorister i utilgjengelige områder, uten å forårsake betydelige sivile tap. For det andre har droner vært svært suksessfulle i å ta ut "high value" mål. For det tredje legger bruken av droner press på terrororganisasjoner og bryter ned deres organisatoriske kapasitet og evne til å angripe. Og for det fjerde, sett i lys av et kost-nytte-perspektiv, vil bruken av droner sammenlignet med andre alternativer, for eksempel bakkestyrker, være et overbevisende argument (Boyle 2013: 4)

I 2001 satte den amerikanske Kongressen seg et mål om at innen et tiår skulle ubemannede fly utgjøre en tredjedel av USAs operative angreps-fly (Siddique 2013: 30). USA bruker droner i krigen mot terror i henholdsvis Afghanistan, Pakistan, Jemen og Somalia. Mens droneprogrammet i Afghanistan er underlagt det amerikanske luftforsvaret, styrer Central Intelligence Agency (CIA) de "hemmelige operasjonene" i de tre sistnevnte landene. John Brennan, tidligere antiterror-rådgiver i Obama-administrasjonen og nåværende direktør i CIA, har forsvart USAs dronebruk med hjemmel i folkeretten:

Because we are engaged in an armed conflict with al-Qaeda, the United States takes the legal position that, in accordance with international law, we have the authority to take action against al-Qaeda and its associated forces without doing a separate self-defense analysis each time [...] We reserve the right to take unilateral action if or when other governments are unwilling or unable to take the necessary actions themselves.

(Talev 2011: 2.-3. avsnitt)

FN, blant flere, har stilt seg kritiske til lovligheten ved CIAs bruk av droner. De har gjentatte ganger stilt krav til større åpenhet rundt USAs dronebruk, uten noen form for tilfredsstillende svar fra amerikanske myndigheter. Man vet fortsatt lite om hvordan droneprogrammet virker, hvordan målene velges eller innholdet i det juridiske rammeverket rundt programmet. I en granskningsrapport fra 2013, initiert av FN, konkluderes det med at USAs dronebruk er i strid med pakistansk suverenitet (Siddique 2013: 30). Det juridiske feltet rundt bruken av ny teknologi fremstår riktignok som uavklart per april 2015.

Det er stammeområdet nordvest i Pakistan som siden 2004 har vært det primære fokuset i krigen mot terror. ”Federally Administered Tribal Areas” (FATA), utgjør Pakistans grenseregion mot Afghanistan og er fra flere hold beskrevet som et fristed for Al-Qaida (Siddique 2013: 28). Det bor ca. 3,5 millioner mennesker i området, der etniske pasjtunere utgjør et klart flertall. Befolkningen er under stort press fra Tehrik-e-Taliban Pakistan (TTP)¹⁴ på den ene siden, og voldsomme militæroperasjoner i regi av pakistanske militære og amerikanske droner på den andre siden. I snitt blir dette utsatte området rammet av bombeangrep fra amerikanske droner hver fjerde dag, og et stort antall droner befinner seg til enhver tid i det pakistanske luftrommet på leting etter terrorister (Siddique 2013: 29).

Fra 2001 til 2010 har krigen mot terror krevd over 40 000 pakistanske liv, og skadet over 100.000 pakistanere. Pakistanske etterretningsorganisasjoner hevder at årene etter 2008 har vært de dødeligste, med over 15 000 drepte sikkerhetsoffiserer – til sammenligning har 14 amerikanske liv gått tapt siden 2001 (Siddique 2013: 32). Dødstallene som skyldes droneangrep er uklare og variable, og lar seg vanskelig bekrefte. CIAs angrep skjer i det skjulte, og tilgang til troverdige rapporter fra myndighetene i området er vanskelig å få tilgang til. Amerikanske myndigheter opererer med et tosifret antall døde og sårede som følger av droneangrep, mens pakistanske myndigheter opererer med tusenvis (Siddique 2013: 29). Flere uavhengige organisasjoner har ved hjelp av nyhetsrapporter og etterretningskilder prøvd å anslå antall drepte. Tall hentet fra The Bureau of Investigative Journalism (TBIJ), som overvåker USAs dronekrig, viser at USA har gjennomført 415 droneangrep siden 2004, der 364 av angrepene har funnet sted mellom januar 2009 og frem til april 2015 – med andre ord ser man en klar økning av droneangrep etter at President Obama inntok det Hvite Hus (TBIJ 2015). I følge TBIJ varierer antall drepte i perioden fra 2004 til 2015 mellom 2 449 og 3 949, noe som tilsier at hvert droneangrep i gjennomsnitt fører med seg mellom 5,9 og 9,5 drepte. Av disse var mellom 421-960 sivile, hvorav 172-207 var drepte barn. I Jemen har USA gjennomført 90 til 109 bekreftede droneangrep fra 2002 til 2015, der antall døde varierer fra 431 til 639, hvor sivile utgjør 65-96 drepte, inkludert 8 barn. I Somalia opererer man med ni til 13 droneangrep, der dødstallet varierer fra 23 til 105 drepte, hvorav 0-5 var sivile (TBIJ 2015).

---

¹⁴ Det er et uklart skille mellom det afghanske og pakistanske Taliban. Begge rekrutterer fra de pashtunske stammeområdene i Pakistan og deltar i opprøret i Afghanistan, men der det afghanske Taliban i all hovedsak fokuserer på opprørskampen i Afghanistan, består TTP av grupper som bl.a. ønsker å gjennomføre terrorangrep i Pakistan for å svekke det pakistanske regimet (Filseth m.fl. 2014: 9. avsnitt).

5 ANALYSE

I følge Shaw handler den nye vestlige måten å utkjempet kriger på, om å minimere risiko ved å overføre den fra vestlige styrker til i hovedsak fienden, men også private sikkerhetsfirmaer, lokale myndigheter og til en viss grad sivilbefolkningen (2005: 71). Han vektlegger spesielt håndteringen av forholdet mellom politisk risiko og risikoer som angår stridende og sivile liv i konfliktsonene. Jeg har derfor valgt å bruke Shaws ”15 regler for risikooverføringskrig” som analytisk rammeverk for diskusjonen. Analysen vil være løst basert på disse reglene, og jeg vil derfor ramse reglene opp fortløpende i fotnoter. Jeg ønsker å kaste lys over problemstillingen min ved å se på sammenhengen mellom bruken av droner i krigen mot terror og Shaws 15 regler for risikooverføringskrig. Jeg har valgt å dele diskusjonen opp i tre deler, der jeg kategoriserer de 15 reglene under *jus ad bellum*, *jus in bello* og *jus post bellum*. Under hver kategori vil jeg komme nærmere inn på rettferdig krig-teorien og det amerikanske droneprogrammet. I kapittel 6 vil ramse opp og understreke betydningen av funnene i denne analysedelen.

5.1 Skyggekrigen

Det amerikanske droneprogrammet har ført krigen mot terror inn i en tredje fase. Den første fasen definerte jeg som de konvensjonelle krigene i Afghanistan i Irak, etterfulgt av fase to som besto av anti-opprørskrig ledet på bakken av vestlige styrker, private sikkerhetsfirmaer og lokale myndigheter. Mens luft- og bakkestyrker i stor grad kjennetegnet krigen mot terror under tidligere President George W. Bush, blir President Barack Obama beskyldt for å føre krigen mot terror i skyggene, med droner, spesialstyrker og avansert overvåkning (Boyle 2013: 2). Den mer eller mindre skjulte krigen gir seg til kjenne i liten åpenhet rundt CIA's ”code of conduct”, og møter kritikk fra flere hold, noe jeg skal komme nærmere inn på under. Det stilles spørsmål fra flere hold ved utførelsen av det amerikanske droneprogrammet sett i lys av sivile tap, Internasjonal Humanitær Rett og Folkeretten for øvrig. I følge Boyle har de amerikanske droneangrepene varige politiske konsekvenser som kan svekke den demokratiske valgte regjeringen ved å undergrave deres legitimitet (2013: 14). En undersøkelse gjennomført av Pew Research Center i 2013, viste at 87 % av den pakistanske befolkningen var misfornøyd med det demokratiske styret, mens det pakistanske militæret, som tidligere har utført kupp, står sterkt hos den pakistanske opinionen (Boyle 2013: 15). Dette er dog en

debatt jeg ikke skal gå nærmere inn på, da min problemstilling tar for seg hvordan bruken av droner hos vestlige styrker utfordrer rettferdig krig-teorien og *vice versa*.

5.2 Det amerikanske droneprogrammet sett i lys av Jus ad Bellum

I tråd med rettferdig krig-tradisjonen må de nye vestlige militære dronekampanjene følge seks prinsipper *jus ad bellum* for å legitimere og gå til krig. Beslutningen om å gå til krig må altså være tatt på rett grunnlag, med rett intensjon og av legitim autoritet. Den må videre, som et virkemiddel i seg selv, være proporsjonal i forhold til problemet den skal løse, det må være siste utvei og det må være sannsynlighet for suksess.

5.2.1 Rettferdig grunn og rett intensjon

Krig må, i følge Shaws første regel, være en respons på sannsynlig trusler mot vestlige interesser, normer og verdier¹⁵. Dette finner klar støtte i rettferdig krig-tradisjonens prinsipper om rettferdig grunn og rett intensjon. Selvforsvar, humanitære intervensjoner og forkjøpsangrep regnes her som legitime grunner, mens å etablere eller gjenopprette internasjonal orden og respekt for menneskerettighetene kan regnes som rett intensjon.

Den amerikanskledede krigen mot terror er en respons på truslene som ulike terrorceller og opprørsgrupper til stadighet fremmer mot vestlige interesser, normer og verdier, og bryter således ikke med rettferdig grunn og rett intensjon. Taliban og Al-Qaida opererer på tvers av den porøse afghansk-pakistanske grensen og tar i liten grad hensyn til eventuelle grenseformaliteter. Det afghanske Taliban er kjent for å trekke seg tilbake til det pakistanske FATA-området når høsten kommer, der de leger sine sår og returnere tilbake til de afghanske provinsene, klar for kamp under den såkalte våroffensiven (Gregory 2011: 240).

Grensesituasjonen i regionen er uoversiktlig og utilgjengelig, og FATA-området fungerer som et fristed for Taliban, Al-Qaida og opprørsgrupper, som truer Vesten. Det vil derfor være en naturlig konsekvens å legge krigen mot terror til det mest utsatte området.

---

¹⁵ Regel 1: Wars must respond to plausible perceptions of risk to Western interests, norms and values (Shaw 2005: 71)

Likevel kan man, som jeg var inne på i avslutningen av kapittel 3, stille spørsmål ved om krigen mot terror og den til tider offensive forsvarspolitikken som USA fører, gjør at man nærmere seg en legitimering av preventive angrep. Forkjøpsangrep er i utgangspunktet noe mer kontroversiell enn selvforsvar og humanitære intervensjoner, da man ikke er under direkte angrep eller søker å oppfylle sitt humanitære ansvar. Selv om truslene som Al-Qaida og andre terrornettverk fremmer mot Vesten er alvorlige, er de ikke klart begrenset i tid og rom, noe som reiser epistemologiske og tidsrelaterte spørsmål, som hvor langt frem i tid er trusselen reell? Som krigen i Irak er et eksempel på, er det svært lite som skiller et legitimt forkjøpsangrep fra et preventivt angrep som ikke er moralsk forsvarlig. En kan også snu problemstillingen og spørre om det er moralsk forsvarlig overfor egne borgere å stå på sidelinjen og vente på neste trekk? Krigen mot terror er av amerikanske myndigheter legitimert som et selvforsvar, selv om det ikke ligger noen klare indikasjoner på når og hvor fienden vil slå til igjen neste gang.

5.2.2 Siste utvei: det minste ondet?

En rekke eksperter argumenterer for at alternativet til droner med stor sannsynlighet ville vært å ta i bruk konvensjonell makt, ved å for eksempel sende inn NATO-styrker på samme måte som i Afghanistan og Irak, eller trekke seg ut av området og trappet opp sikkerhetstiltakene ”hjemme”. Dette er begge alternativer som ville vekket stor misnøye på hjemmebane av flere grunner. For det første har politikerne med en krigstrøtt opinion å gjøre, der enda en krig ville slå hardt ut ved neste valg. For det andre har to konvensjonelle kriger, i Afghanistan og Irak, krevd enormt mye av soldatene, og påkjenningene ved en tredje krig ville blitt for store. For det tredje koster det penger å utkjempe kriger på andre siden av jorden. I følge en fersk rapport fra Congressional Research Service har krigene i Afghanistan og Irak så langt kostet de amerikanske skattebetalerne over 12.200 milliarder kroner (Aftenposten 2015).

Ved å sende inn droner i Pakistan, Somalia og Jemen avlaster du soldatene, sparer en enorme utgifter og behager en krigstrøtt befolkning, samtidig som en kan drive skjult krig utenfor offentlighetens søkelys. Det er derfor nærliggende å tro at droner har senket den politiske og psykologiske terskelen for å gå til krig. Ved at droner fjernstyres av piloter ”hjemme” på vestlig jord, skapes det en avstand mellom pilotene og de dødelige og psykologiske risikoene som er normalen i konvensjonell krigføring.

En konvensjonell krig ville påført lokalbefolkningen i konfliktområdene større påkjenninger

enn droner gjør i dag. Dette betyr ikke at en skal bagatellisere påkjenningsene sivilbefolkningen blir utsatt for. I rapporten *Living under Drones* (2012) konkluderer forskere fra Stanford og New York University, at det konstante nærværet av droner i de Pakistanske stammeområdene har ført til en hverdag av konstant frykt, depresjon og store lidelser for den sivile befolkningen (Siddique 2013: 30). I Tonje Hessen Scheis dokumentar *DRONE* (2014) forteller en pakistansk gutt at de kun føler seg trygge når det er overskyet for da trekker dronene seg tilbake, og at de ikke lenger setter pris på sol og blå himmel, da det betyr at dronene sirkler over dem og kan angripe hvert øyeblikk. På spørsmål om hva befolkningen ønsker, vil nok ikke åpenhet og ansvarliggjøring av det amerikanske droneprogrammet stå øverst på listen, men heller at angrepene skal opphøre. Åpenhet og ansvarliggjøring er, i følge Madiha Tahir, abstrakte problemer som har lite å gjøre med de konkrete faktaene over regelmessig og systematisk død (i Gregory 2014: 9).

Droner holdes likevel frem som ”det minste ondet” av en rekke eksperter. Dette grunnet de lave risikoene, de lave politiske og økonomiske kostnadene og det begrensede omfanget av kollateral skade som droner har ført med seg – kontra hva en konvensjonell krig ville ført med seg (Siddique 2013: 33). Sett i lys av dette, vil det amerikanske droneprogrammet være i tråd med proporsjonalitetsprinsippet som sier at droner som et virkemiddel i seg selv, må være proporsjonalt i forhold til problemet de skal løse. Droner er i dette resonnementet ikke siste utvei. Siste utvei vil være konvensjonell krig med luftmakt etterfulgt av spesialsoldater. Droner er derfor i større grad et virkemiddel, enn en siste utvei.

Resonnementet om ”det minste ondet” møter også kritikk fra flere hold. Blant annet argumenterer Boyle for at distinksjonen mellom bruken av droner *innenfor* en aktiv krigssituasjon er relevant i forhold til bruken av droner *utenfor* en aktiv krigsarena (2013: 13): I en reell krig kan man argumentere for at droner er et mer humant valg enn alternativene i konvensjonell krig. På bakgrunn av dette resonnementet kan det Pentagon-ledede droneprogrammet i Afghanistan, moralsk legitimeres. Alternativet ville i dette tilfellet vært flere luftangrep fra store høyder eller omfattende kamper på bakken, som igjen ville føre med seg en større risiko for sivile og egne tap. Denne moralske begrunnelsen mister sin legitimitet i de CIA-ledede droneprogrammene i Pakistan, Somalia og Yemen, der USA ikke er i en aktiv krig mot vertsnasjonene. I disse situasjonene mener Boyle at alternativet til droneangrep ikke ville vært konvensjonell krig, men diplomatisk press, kapasitetsbygging eller dekkoperasjoner (2013: 9). Alle disse ble for øvrig utprøvd til en viss grad av Obama-administrasjonen før opptrappingen av droneangrep i 2009. I dette resonnementet er

droneangrep siste utvei, da konvensjonell makt ikke er realistisk. Hvis man foretar en kost nytte-analyse på bakgrunn av de realistiske alternativene i Pakistan, Jemen og Somalia, vil kapasitetsbygging og spesialoperasjoner komme bedre ut enn droneangrep. Droneangrep må derfor sammenlignes mot mindre voldelige alternativer, ikke konvensjonell krig på sitt verste (Boyle 2013: 12-13).

5.2.3 Kontraproduktivt?

Selv om krigen mot terror er en reaksjon på trusler og sjokkerende hendelser, er det særdeles viktig at droneprogrammet ikke skaper nye, flere og større risikoer og trusler mot det vestlige samfunnet, enn de risikoene krigen allerede er en reaksjon på¹⁶ (Shaw 2005: 72). I dette utsagnet ligger det en forståelse om at ingen krig må skade en regjering eller et politisk regime slik krigen i Vietnam skadet det amerikanske politiske systemet. Militært sett var Vietnamkrigen en begrenset krig da den ikke fullt ut utnyttet det militære potensialet til USA, men politisk og samfunnsmessig gjennomsyret den derimot politikken og samfunnet med dyptgående destabiliserende konsekvenser. Den store feilen var at man ikke lyktes med å isolere Vietnamkrigen som et militært anliggende (Shaw 2005: 72). Under de totale krigene kunne myndighetene bruke alle økonomiske, industrielle og vitenskapelige ressurser tilgjengelig for krigsinnsatsen, noe som visket ut skillet mellom sivile og militære ressurser. I dagens kriger er det en forutsetning at krigene som kjempes skal isoleres fra den ”normale” økonomien. Det vil si at krigen mot terror ikke bare må være militært og geopolitisk begrenset, men de politiske, økonomiske og samfunnsmessige konsekvensene må også begrenses, da det er avgjørende at krigen ikke virker negativt inn på normaltstanden (Shaw 2005: 73).

I tillegg til at regelen adresserer interne trusler ved å gå til krig, kan den også forstås som at krigen mot terror, og da spesielt droneprogrammet, ikke må skape nye trusler. Dette er problematisk på to områder. For det første er droner, i likhet med annen militær teknologi, utviklet av private aktører, og hvem som helst kan i teorien få tak i droner, eller deler til droner, på det private markedet. Og som Newtons tredje lov forteller oss, har enhver kraft en motkraft, og i dette tilfellet vil det trolig bare være et spørsmål om tid før fienden får tak i ny ødeleggende teknologi og droner som kan brukes mot Vesten i for eksempel nye terrorangrep (Singer 2009: 239). For det andre er det ikke gitt at droner eliminerer terrorisme slik det rådende narrativet fra Washington argumenterer for. Rapporten ”Living Under Drones” fra

---

¹⁶ Regel 2: War must be limited in the risks they create for Western polities, economies and societies (Shaw 2005: 72)

Standford og New York University mener droner virker mot sin hensikt, og har store psykologiske bivirkninger for folket og samfunnet for øvrig (Siddique 2013: 33). Analytikere som Bergen og Tiedemann, Hoffmann og den amerikanske Generalen Stanley McChrystal, tidligere øverstkommanderende for ISAF-styrkene i Afghanistan, har hevdet at droneangrep er en kortsiktig taktikk, heller enn en langsiktig strategi som demper terrorisme (i Siddique 2013: 34).

Boyle peker på flere grunner til at droneprogrammet er kontraproduktivt og skaper flere trusler. En grunn er at droneangrep skaper nye opprørssoldater. Stadige droneangrep mot en allerede hardt presset befolkning er en utmerket rekrutteringsarena for militante grupper. For å sitere Kilcullen og Exum "every one of these dead noncombatants represents an alienated family, a new desire for revenge, and more recruits for a militant movement that has grown exponentially even as drone strikes have increased" (2009: 9. avsnitt). En annen grunn til at droneprogrammet er kontraproduktivt, er i følge Boyle at ved å legge press på terrorgruppene oppnår man ikke annet enn en spredning av terrorister, fra Afghanistan og Pakistan til land som Yemen, Syria, Somalia, Mali og Irak (2013: 11). Ideen med implementeringen av droner er at ved å utsette terrorgrupper for hardt press, bryter man ned den organisatoriske kapasiteten, som fører til at organisasjonene slår sprekker og til slutt kollapser. Til tross for at droneprogrammet har gjort det betraktelig mer utfordrende for terrorgrupper å oppholde seg på pakistansk territorium, fortsetter denne katt og mus-leken for fullt, da det eneste man har oppnådd er en større spredning av terrorister som etablerer nye terrorceller eller slutter seg til lokale grupperinger andre steder. I Pakistan har 11 år med droneangrep mot al-Qaida ført til et vakuum, som Tehrik-i-Taliban Pakistan nå har fylt - en gruppe som utgjør en større trussel mot pakistanske myndigheter enn det al-Qaida noensinne har gjort (Boyle 2013: 11).

5.2.4 Legitim autoritet og etiske gråsoner

Avgjørelsen om å bruke droner i Pakistan er tatt av legitim autoritet, da det er den tidligere Bush-administrasjonen og nåværende Obama-administrasjonen som har godkjent bruken av dette krigføringmidlet. Imidlertid må Vestlige stater være oppmerksom på sin sentrale rolle i det globaliserte og institusjonaliserte verdenssamfunnet, der Vesten i mye større grad enn andre aktører skaper og former regler, og det er derfor også forventet at Vesten følger dem¹⁷ (Shaw 2005: 75). I tillegg til at Vestlige myndigheter i stor grad styrer den globale

---

¹⁷ Regel 4: Wars must anticipate the problems of global surveillance (Shaw 2005: 75)

overvåkningen, må myndighetene i større grad forholde seg til, og stå til ansvar for, en bedre informert offentlighet, et mer fremtredende sivilsamfunn og ikke-statlige organisasjoners meninger. Internasjonal lov kan i like stor grad brukes *mot* Vesten som *av* Vesten. Dette er nok en av grunnene til USAs besluttsomhet om å unnta sine soldater fra den internasjonale straffedomstolen i Haag gjennom en rekke traktater (Shaw 2005: 76).

I USA og den vestlige verden for øvrig, har droneangrepene og de etiske og juridiske spørsmålene rundt angrepene blitt holdt utenfor den offentlige debatten. Dette fordi Obama-administrasjonen har holdt tilbake grunnleggende informasjon.

Etter mye kritikk lovet President Obama under sin ”State of the Union”-tale i 2013 å gjøre droneangrepene mer transparente overfor den amerikanske og internasjonale offentligheten, fordi *”in our democracy, no one should just take my word for it that we’re doing things the right way”* (i Spurlock 2015: 3. avsnitt). To år senere er det lite som tyder på at det har blitt større åpenhet rundt droneprogrammet. Mye tyder på at det i hovedsak er media, akademiske kretser, jurister, menneskerettighetsorganisasjoner og lignende som etterspør slik informasjon, mens det i den vestlige befolkningen for øvrig vekker til dels lite engasjement. Det kan skyldes flere ting; droner vekker generelt lite oppmerksomhet og får en slags hverdagslig karakter; en unngår ”body-bag”-effekten; krigen ”over der” påvirker ikke ”oss hjemme” fysisk eller psykisk; en større forståelse for at det CIA gjør for rikets sikkerhet er hemmelighetsstemplet (på samme måte som vi krever større åpenhet fra forsvaret i Norge, enn av Politiets Sikkerhetstjeneste (PST)). Dette gjør det lettere for CIA å drive en skjult dronekrig utenfor offentlighetens søkelys.

Bergen og Tiedemann argumenterer på sin side for at større åpenhet rundt det amerikanske droneprogrammet vil bære med seg to positive konsekvenser: et mer transparent samarbeid mellom amerikanske og pakistanske myndigheter vil kunne føre til mindre anti-amerikanske holdninger i landet, da pakistanere ser at de militære kampanjene både er i amerikanske og pakistanske myndigheters interesse. Dessuten vil det kanskje gi større forståelse for kollateral skade og tap av sivile (Bergen og Tiedemann 2011: 18).

5.2.5 Sannsynlighet for suksess

Det langt på vei viktigste og mest problematiske med det amerikanske droneprogrammet sett i lys av rettferdig krig-teoriens *jus ad bellum*, er prinsippet om sannsynlighet for suksess.

Krigen mot terror er først og fremst en krig mot ideer, verdier og ideologier, og mot

enkeltpersoner og grupper - noe som i praksis kan være svært vanskelig å vinne. Terrorcellene som skal bekjempes er som oftest globale nettverk, med tilstrømning av rekrutter fra hele verden, vestlig som ikke-vestlig. Marie Benedicte Bjørnland, sjef for PST, har uttrykt bekymring for hvordan ISIL, al-Qaida og andre opprørsgrupper bevisst produserer propaganda rettet mot ungdom, og oppfordrer disse til å begå drap i sine hjemland (Bjørnland 2015: 15. avsnitt). Hun peker videre på at selv om det gjøres svært mye for å forhindre og forebygge slike angrep, er ikke vesten immun mot dette, og dette er ”dessverre den nye normalsituasjonen, og vi må erkjenne det for å kunne håndtere det” (Bjørnland 2015: 20. avsnitt). Dette skyldes at soloterrorisme¹⁸ er svært vanskelig å fange opp, da intensjonen ikke lenger er knyttet til synlig kapasitet.

Sannsynlighet for suksess-prinsippet ønsker å undersøke hvor vellykket krigen kan bli. Det finnes som tidligere nevnt ulike former for vektlegging og definisjoner av begrepet suksess. I den overordnede krigen mot terror, som omfatter både de konvensjonelle krigene i Afghanistan og Irak, og det amerikanske droneprogrammet, blir suksess tydelig vektlagt på ulike måter. Begge de innledende krigene i Afghanistan og Irak ble regnet som en suksess, det samme ble drapet på Osama bin Laden. I forhold til droneprogrammet regnes det som en suksess at man har tatt ut en rekke høyt profilerte mål, uten å risikere soldaters liv, og med små kollaterale skader. Likevel er dette et definisjonsspørsmål. Rettferdig krig-tradisjonen bygger på to viktige variabler: tid og rom. Det vil si at før man tyr til siste utvei og går til krig, må suksess defineres ut fra en fremtidig gitt situasjon, begrenset av tid og rom. Det amerikanske droneprogrammet er verken begrenset i tid eller i rom, da det krysser territorielle grenser og ikke lar seg begrense av tid. Det er derfor vanskelig å gjøre en vurdering av hvor vellykket krigen i seg kan bli.

5.3 Det amerikanske droneprogrammet sett i lys av *Jus in bello*

Det amerikanske droneprogrammet berører i stor grad *jus in bello* i rettferdig krig-tradisjonen, da det i hovedsak er i *jus in bello* vestlig risikooverføring utspiller sin viktigste rolle. For at en krig skal være rettferdig *in bello*, er det to prinsipper som det må tas hensyn til; prinsippet om proporsjonalitet og prinsippet om diskriminering.

---

¹⁸ Med soloterrorisme menes enkeltpersoner som handler etter inspirasjon fra andre, og som planlegger og i ytterste konsekvens gjennomfører terrorangrep, enten det er høyreekstreme, venstreekstreme, anti-islamske eller islamistiske aktører.

Krig er politisk ”ekstremsport” og en kunst i politisk timing, som i følge Shaw handler om å maksimere gevinstene med å gå til krig, og minimere krigens negative konsekvenser¹⁹ (2005: 74). Margareth Thatchers Falklandskrig er et godt eksempel på hvordan man kasserer inn en militær suksess, da det konservative partiet gikk fra lav oppslutning til en knusende valgseier året etter krigen. Et godt eksempel på det motsatte er George H. Bush og Gulf-krigen; til tross for høy oppslutning og en politisk suksess, avtok oppslutningen og han tapte det påfølgende valget til Bill Clinton (Shaw 2005: 74) Politisk sett burde man derfor ikke gå til krig for tett inntil forestående valg i tilfelle en uforutsett og uheldig hendelse oppstår, men heller ikke for langt unna valget, da man risikerer av suksessen avtar.

5.3.1 Krigen ”over der”

Et grep for å maksimere de politiske gevinstene og minimere negative konsekvenser, er å begrense krig til krigssoner som er klart adskilt fra vestlig territorium²⁰. Krig må være noe ”over der” som ikke berører Vesten fysisk, økonomisk, politisk eller sosialt. Det er særdeles viktig at ”normalt” vestlig samfunnsliv opprettholdes parallelt med en eventuell krig (Shaw 2005: 77). Etter terrorangrepet mot USA i 2001 var det viktig for de amerikanske myndighetene å gjenopprette det klare skillet på at krig skal skje ”over der”, da angrepet også var et angrep mot den vestlige antakelsen om at ”ekte” fysisk krig er noe som ikke berører Vesten fysisk eller psykisk. Da Bush erklærte krigen mot terror, kan det derfor tolkes på to måter i følge Shaw; 1) den ”ekte” krigen mot terror må utkjempe ”over der”, i Afghanistan og Irak, og senere Pakistan, Jemen og Somalia, og 2) etablering av en ”hjemmefront” som beskytter Vesten mot ekte krig, ved å mobilisere politi og implementere sikkerhetsforskrifter (Shaw 2005: 78).

Med den nye droneteknologien har man ikke bare løst problemet med å begrense krigen mot terror til fiendens territorium, men også lyktes med å styre selve krigen fra eget territorium. Dronene er som nevnt stasjonert i eller nært konfliktsone, der bakkemannskaper har ansvaret for take-off, landing og vedlikehold, mens de styres fra en bunkers i Nevada-ørkenen. Dette åpner i følge Chris Woods (TBIJ), opp for at også politikere selv kan sitte i cockpiten og til enhver tid følge med på hva som skjer på andre siden av jorda (Hessen Schei

---

¹⁹ Regel 3: Wars are exercises in political risk-taking, therefore they must minimize electoral risks for governments and (if possible) maximize their gains (Shaw 2005: 74)

²⁰ Regel 6: Wars must be limited spatially to distant zones of war (Shaw 2005: 77)

og Løge 2014).

5.3.2 Selve krigen, og ”krigen” etter krigen

Et annet grep er å begrense selve krigen i tid og rom²¹. Som Smith påpeker er ikke målet lengre ”take – hold – destroy”, men ”clear – hold – build” og ”exit” (Smith 2007: 272). Målet om en ”quick-fix” krig kombinert med strategien om å klarere, holde og bygge, samtidig som man raskest mulig skal forlate området har vist seg vanskelig å gjennomføre, noe krigen i Afghanistan og Irak er tydelige beviser på. Denne problematikken har vestlige myndigheter løst ved å skille *selve* krigen fra ”krigen” etter krigen. Ved å avgrense de konvensjonelle kampene fra anti-opprørskampene og erklære en rask seier i første fase, slik man har gjort i krigen mot terror, beroliger man offentligheter og avleder medias oppmerksomhet (Shaw 2005: 77). I tråd med dette skillet varte verken Falklandskrigen, Gulfkrigen, den humanitære intervensjonen i Kosovo eller krigen i Afghanistan og Irak lengre enn tre måneder, med krigen i Irak som den korteste med sine 43 dager.

Å avslutte selve krigen raskt er i tråd med *in bello*-realismens syn som sier at når avgjørelsen om å gå til krig er tatt, bør man bruke alle tilgjengelige midler for å nå målet og avslutte krigen så raskt som mulig. Dette for å spare egne soldater og sivilbefolkningen fra unødvendige lidelser. Virkeligheten er derimot ikke så svart/hvitt da en ”seier” ikke er det samme som krigens slutt. Jeg kommer nærmere inn på anti-opprørskrigsfasen under *jus post bellum*-kapittelet.

5.3.3 Force Protection og risikooverføring

I tillegg til geopolitiske hensyn, tidsbegrensing og politisk timing, handler vestlig krig om å minimere det som Smith kaller ”body bag”-effekten ved å håndtere risikoene (Smith 2007: 294). En kan på mange måter argumentere for at de vestlige samfunnene har store vanskeligheter med å ta døden inn over seg, der en voldelig død vil ansees som svært sjokkerende og er derfor vanskelig å akseptere. Denne holdningen til døden gjør at vestlige myndigheter er svært sensitiv ovenfor de potensielle politiske farene ved tap av egne soldaters liv. Hver gang en soldat kommer hjem i likpose, vil opinionen stille spørsmålstegn ved de

---

²¹ Regel 5: Wars must be strictly time-limited: these are quick-fix wars (Shaw 2005: 76)

militære operasjonene og de politiske interessene, noe som kan slå ut ved neste valg. Ved å overføre risikoen, kan man hindre likposeeffekten, noe som vil være svært attraktivt for vestlige politikere. Derfor må vestlig krig, fremfor alt, minimere tap hos egne styrker (Shaw 2005: 79).

Denne formen for ”force protection” manifesterer seg på to ulike måter: Ved at vestlige styrker i stor grad støtter seg på luftmakt og presisjons-teknologi, og delegerer risikoen på bakken til lokale/regionale eller private aktører – og ved å overføre risikoen fra egne styrker og sivile til fienden²².

Falklandskrigen, Gulf-krigen, Kosovo-krigen, krigen i Afghanistan og krigen i Irak støttet alle seg på overlegen bruk av luftmakt i krigenes første fase, etterfulgt av høyteknologiske bakkestyrker (hovedsakelig spesialstyrker), som samarbeider med lavteknologiske lokale og regionale styrker (Shaw 2005: 81). Risikoene ved kampene på bakken søkes overført fra vestlige styrker til de lokale styrkene, eventuelt til private sikkerhetsselskaper. Dette så vi under krigen i Irak da vestlige styrker samarbeidet med de kurdiske peshmergas og under krigen i Afghanistan da vesten samarbeidet med Nordalliansen, bestående av gamle krigsherrer. Det levnes lite tvil om disse alliansene fører med seg politiske komplikasjoner, men det er samtidig et viktig ledd for å beskytte de vestlige styrkene, da det overfører kamprelaterte dødsfall til de lokale styrkene (Shaw 2005: 82).

Da man etter den kalde krigen gikk fra et invasjonforsvar til et innsatsforsvar, og vektla kvalitet fremfor kvantitet, har yrkesmilitære fått en ny status, der soldater ikke lengre er kanonføde, men soldater som myndighetene har investert store summer i. Det er ikke bare den nærmeste familien som ikke har råd til å miste sine egne, men myndigheter som heller ikke har råd til å miste soldater. De vestlige styrkenes hovedoppgave blir derfor først og fremst å drive ”force protection”, og en form for det er å ødelegge fiendens motstandskraft raskt og effektivt i en ”quick-fix”-krig. Dette gjøres ved å utnytte de mest kraftfulle og teknologisk presise våpnene tilgjengelig. Den vestlige måten å utkjempe kriger på er, i følge Shaw, ikke

---

²² Regel 8: Western forces should rely heavily on airpower and look to others – as far as possible – to take risks on the ground (Shaw 2005: 81), Regel 11: Wars rely on the “precision” weaponry to sustain their legitimacy (Shaw 2005: 87)

en sivilisert måte å kjempe kriger på, men en ren virtuell krig med usynlig dreping²³ (i Shaw 2005: 82-83).

Det desidert viktigste leddet i vestlig risikohåndtering er implementeringen av det amerikanske droneprogrammet. Droner er som sagt enkle å anskaffe, kostnadseffektive og medfører liten eller ingen risiko for egne styrker, samtidig som de kan ta ut ”high value”-mål i utilgjengelige områder uten å forårsake betydelige sivile tap. Presisjon gjør det enklere å begrense krigen til en mer diskret og håndterbar hendelse, som et hvilket som helst annet politisk, økonomisk eller sosialt prosjekt, som foregår parallelt med et normalt samfunnsliv ”hjemme” (Shaw 2005: 88).

Risiko som følger av krig kan sees på som en type nullsum-spill, der det alltid vil være en gitt mengde risiko innenfor et konfliktområde, fordelt mellom, i dette tilfellet, vestlige styrker, opprørsstyrker og sivilbefolkningen. Det vil derfor være i Vestens interesse å overføre så mye risiko som mulig til fienden og så lite som mulig over på seg selv og sivilbefolkningen. Førsteprioritet er å beskytte styrkene, så sivile (Shaw 2005: 86). Dette støtter opp under tre regler som gjelder menneskelig risiko; man skal først og fremst beskytte styrkene, ved å drepe fienden raskt, effektivt og diskret, og uten store sivile tap²⁴. Dette er risikooverføringskrig på sitt fremste, da bortimot all risiko overføres til befolkningen i konfliktområdet.

5.3.4 Prinsippet om diskriminering

Den nye vestlige måten å kjempe kriger på har etablert et klart skille mellom fienden og uskyldige sivile. 1900-tallet blir av historikere beskrevet som det blodigste århundret i menneskets historie (Gregory 2010: 155). Shaw betegner det som et paradoks at selv om skillet mellom stridende og ikke-stridende aldri har vært tydeligere enn under de to verdenskrigene, var det likevel de krigene som førte med seg mest sivile tap. Dette skyldes at et land som helhet ble regnet som fienden, ikke bare regimet og militære styrker. Etter andre verdenskrig ble det derfor økt fokus på sivile rettigheter i krigssoner, noe som resulterte i diskrimineringsprinsippet *jus in bello*. I de nye vestlige krigene er det derfor lagt ned en

---

²³ Utsagnet om siviliserte kriger er basert på historikeren Victor Davis Hanson uttalelser, mens begrepet ”virtuell krig” først ble tatt i bruk av Baudrillard (Shaw 2005: 83)

²⁴ Regel 7: Wars must, above all, minimize casualties to Western troops (Shaw 2005: 79), Regel 10: Risks of “accidental” civilian casualties must be minimized, but small massacres must be regarded as inevitable (Shaw 2005: 84), og Regel 9: The enemy must be killed: efficiently, quickly and discreetly (Shaw 2005: 82-83)

betraktelig innsats i å skille ikke-stridende fra stridende, ved å skille mellom sivilbefolkning på den ene siden, og regimet og opprørsstyrker på den andre (Shaw 2005: 84).

Det politiske skillet mellom stridende og ikke-stridende har ført til endrede retningslinjer; bombing og andre kirurgisk presise angrep skal rettes mot politiske og militære mål, samt infrastruktur som anses som viktig for fiendens militærmakt (Shaw 2005: 84). Shaw bemerker fire problemer med denne rene ”kirurgiske” måten å krige på: i) i teorien er det mulig å skille mellom stridende og ikke-stridende, men det er vanskeligere i praksis. Militære installasjoner er som regel i eller i nærheten av urbane områder, og angrep mot regimevennlige institusjoner medfører bombing av sentrale maktsentre i ulike byer, ii) selv om et våpen er presist, hjelper det ikke hvis etterretningen er upresis, dessuten vil det alltid være en risiko for menneskelige, operasjonelle eller tekniske feil – noe sivile må betale prisen for, iii) mange strategiske signifikante installasjoner er også en del av den sivile økonomien, som vannstasjoner, kraftstasjoner, infrastruktur og lignende, og iv) selv om sivilbefolkningen ikke er målet for angrepene, blir de fortsatt utsatt for enorme påkjenninger og lidelser (Shaw 2005: 85). Sivile dødsfall er derfor vanlige i nye vestlige kriger, og tar i følge Shaw typisk form som små massakrer (2005: 86). Disse massakrene er selvfølgelig utilsiktet kollateral skade, i den grad angrepene ikke er intendert mot sivile og man legger en innsats i å ikke treffe dem, men sivile tap er like fullt ut en underforstått risiko med krig (Shaw 2005: 86). Dette tyder på en bevisst overføring av risiko fra vestlige stridende til sivile.

For å kompensere for risikooverføring fra vestlige stridende til sivile ikke-stridende, har vestlige politikere forsøkt å tilføre de nye krigene en humanitær dimensjon, ved å samarbeide med humanitære organisasjoner²⁵ (Shaw 2005: 91). Denne adopteringen av en ”humanitær” politikk skyldes blant annet to ting; en økt bekymring og bevissthet fra den vestlige opinionen, og en forståelse av at løsningen på de nye krigene ikke er rent militære, men må i tillegg løses med politiske og sivile midler. Et eksempel på denne humanitære dimensjonen er det sivil-militære samarbeidet (CIMIC) som blant annet var en del av anti-opprørsstrategien i Afghanistan og Irak.

---

²⁵ #14 Humanitarianism” and “humanitarian” organizations must be annexed to compensate for violence against civilians

5.3.5 Ny teknologi - nye risikoer

Implementeringen av droner som et krigføringsmiddel har ført til store endringer i måten å utkjempe kriger på, noe som kan tyde på at krig har gått fra å være en eksistensiell kamp på liv og død, til en administrativ aktivitet på lik linje med annen administrativ virksomhet. Jeg skal nå peke på noen trekk ved de nye krigene som underbygger påstanden om at disse har endret karakter og beveget seg i retning av å blir mer administrative rutiner og praksiser. En drone kan være i luften i alt fra 18-40 timer, noe som krever at mannskapet som drifter dronene jobber i skift, ofte på 10-12 timer. For mannskapet i de fremskutte basene nær konfliktområdet og for tradisjonelle helikopter- og jagerflypiloter, vil det si at selv om de ikke er på skift eller oppdrag, er de fortsatt psykisk og fysisk tilstede da de oppholder seg i, eller nært, konfliktsonen. For dronepilotene som holder til på det nord-amerikanske kontinentet er hverdagene tilnærmet normale, da de sover hjemme i sin egen seng, står opp, kjører barna på skolen, drar på jobb og tar ut terrormål i en ”virtuell” konfliktzone på andre siden av jorda, før de så kjører hjem og spiser middag med familien, der det største problemet de møter på i løpet av dagen er rush-trafikken til og fra jobb (Gregory 2014: 8).

Det er likevel ikke slik at å være dronepilot er fullstendig uten risiko, da de åpner opp for nye psykologiske påkjenninger. Den tidligere dronepiloten Brandon Bryant peker i dokumentaren *DRONE* på at pilotene får lite hjelp til å bearbeide tanker og inntrykk (Hessen Schei og Løge 2014). Dronepiloter er kanskje de som er mest utsatt for posttraumatisk stress, noe som ikke nødvendigvis skyldes det de har sett, men det de har gjort. Dette blir i tillegg forverret av den konstante vekslingen mellom det en pilot beskriver som en ”schizofren tilværelse mellom to verdener” (Gregory 2014: 8).

En annen diskusjon går på konsekvensene av å drepe på avstand. Mange argumenterer for at avstanden mellom dronepilotene og målene på andre siden av jorden, fører til likegyldighet og gjør det derfor lettere å drepe. En pilot fra andre verdenskrig uttalte at flekkene på bakken ikke var mennesker i hans øyne, men mål - avstanden førte med seg en likegyldighet og blindhet som tillot pilotene å gjennomføre bombingene under andre verdenskrig (Gregory 2014: 9). Selv om ny teknologi har synliggjort flekkene på bakken, mener kritikere at dette bare har forsterket likegyldigheten, ved å redusere militær vold til et spill, og innprenter en

”Playstation-mentalitet” som ikke gjør droneangrepene i Pakistan til noe annet enn en scene fra *Call of Duty*²⁶.

Andre argumenterer for at nettopp de høyoppløselige bildene fra dronene gjør at krigen kommer desto nærmere og blir med personlig; dronepilotene er ikke tusenvis av kilometer unna målet, men knapt en halv meter unna, som er avstanden fra øyet til skjermen (Gregory 2014: 9). Dronepilotene overvåker dessuten terrormål over flere uker og måneder, og får på sett og vis muligheten til å bli kjent med målet; med familien, hverdagsrutinene, hvordan de leker med hunden og spiller ball med barna – og til slutt deltar de i begravelsen til personen de har lært å kjenne (Gregory 2014: 9). En dronepilot uttalte: ”I see the women weeping and in positions of mourning. That’s not PlayStation; that’s real (Kleidman 2012: sitert i Carlson et al. 2015: 70). Fjernstyrt krig blir derfor på mange måter alt annet en fjernt, men tvert om svært nært.

Carlson, Serck-Hanssen og Staib mener det er verdt å spørre seg om det er noe ved droneteknologien som gjør at droneoperatørene er mer tilbøyelig til å ta beslutninger som er i strid med prinsippet om diskriminering (2015: 69). FNs spesialrapportører Phillip Alston og Hina Shamsi har tidligere uttrykt bekymring for denne ”PlayStation-mentaliteten” som droneangrep fremmer:

Young military personnel raised on a diet of video games now kill real people remotely using joysticks. Far removed from the human consequences of their actions, how will this generation of fighters value the right to life (Alston og Shamsi 2010: 9.avsnitt).

Avstanden mellom dronepilotene og målene kan også være en stor fordel, da den kan bidra til en større grad av objektivitet. Sammenlignet med nærkamp på bakken, vil ikke operatørenes dømmekraft påvirkes av frykt, tidsnød, sinne og utmattelse (Carlson et al. 2015: 69). Fordelen med å sitte på andre siden av jorden, er tid.

Et mer sannsynlig alternativ til droner vil riktignok være jagerfly og helikopter. Bakke Carlson et al. stiller derfor spørsmål ved om en droneoperatør er mer tilbøyelig til å *ikke* ta hensyn til andres liv, enn en pilot som befinner seg i et jagerfly over konfliktområdet (2015:

---

²⁶ Call of Duty er et dataspill som fokuserer på fiktive militære konflikter, plassert i virkelige geografiske områder.

69). Som jeg var inne på under *jus ad bellum*, vil droner være et langt mer legitimt og presist våpen i en konvensjonell krig, enn bomber som slippes fra stor høyde med en langt større feilmargin. Et droneangrep blir også grundig analysert i ettertid, noe som gjør det enklere å lære av sine feil. Diskusjonen om dronekrig fører til mer eller mindre likegyldighet, er i beste fall uavklart, da det er et empirisk spørsmål som det ikke er forsket så mye på.

5.3.6 Vestlig dobbeltmoral

Shaw setter spørsmålstegn ved om det er moralsk riktig å utøve en form for industriell drap mot en fiende, når Vesten selv utsetter seg selv for en så ubetydelig lav risiko (2005: 133). Hva skiller Al-Qaidas angrep mot World Trade Center fra vestlige ”ensidige” drap mot Taliban eller irakiske opprørssoldater, og hvorfor er sistnevnte mer tolerabelt? Den nye vestlige måten å utkjempe kriger på, med større vekt på luftangrep og droner, blir av mange beskrevet som feigt, da pilotene ikke risikerer egne liv. Dette har ført til flere diskusjoner om militær etikk og æreskoder, som i teorien bygger på en gjensidighet av risiko. I følge Clausewitz må soldater være forberedt på å dø, for å drepe med ære (Gregory 2014: 7). Historikeren Victor Davis Hanson peker på at den vestlige måten å krige på, har sitt opprinnelige opphav i antikkens Hellas og bygger på ideen om å kjempe rettferdige kamper i dagslys. Et sammenstøt mellom to falankser i dagslys var ifølge grekerne den eneste rettferdige måten å utkjempe kamper på, mens det å drepe på avstand med skremmende tilfeldighet og liten risiko for seg selv ble betegnet som alt annet enn rettferdig (Shaw 2005: 30). Under Vietnamkrigen viste den greske metoden seg svært ineffektiv i geriljakriger der fienden ikke ville engasjere seg i nærkamp. I de nye vestlige krigene er det derfor ikke bare fienden som unngår disse nærkampene, men Vesten også. Det er med andre ord ikke bare geriljasoldater og terrorister som dreper fienden med skremmende tilfeldighet og liten risiko for eget liv, men også vestlige piloter. Denne formen for krigføring ble historisk sett tilkjent den persiske mentaliteten, som etter Herodotus’ syn led av den farligste egenskapen i krig: Et ønske om å drepe uten å selv dø i prosessen (Shaw 2005: 32).

Ved å sette spørsmålstegn ved hva som egentlig skiller vestlige soldater fra terrorister, inviterer Shaw til en debatt, da det i hovedsak er flere opplagte egenskaper som skiller vestlige konvensjonelle styrker fra terrorister, samtidig som droneprogrammet opererer i en gråsoner hva angår ”code of conduct”.

For det første bryter det å styrte sivile passasjerfly inn i sivile bygninger med samtlige moralske prinsipper uansett religion og livssyn. For det andre bryter en terrorhandling med alle prinsippene *ad bellum*. Spesielt prinsippet om rettferdig grunn da religion ikke er en legitim grunn for å gå til krig, ei heller er terrorhandlingene selvforsvar, forkjøpsangrep eller noe form for en humanitær intervensjon. For det tredje bryter terrorhandlingene med prinsippet om diskriminering og prinsippet om proporsjonalitet *in bello*, da målet var å ramme flest mulig sivile på verst tenkelige og omfattende måte. For det fjerde er ikke risikohåndtering noe nytt fenomen som i seg selv bryter med moralske prinsipper. Armbrøst, kanoner, stridsvogner, torpedoer, fly og veibomber (IEDs) for den saks skyld, er alle skapt i den hensikt å maksimere det militære fortrinnet og minimere risikoen for egne styrker ved å skape en avstand mellom seg selv og fienden. Implementeringen av roboter og droner i militærvesen har riktignok tatt dette til et helt nytt nivå, hvor man kan argumentere for en slags dehumanisering av vestlig krig, der Vesten i større grad enn noen gang før kan utkjempe kriger uten risiko for egne styrker. Droner som et virkemiddel i seg selv er ikke umoralsk, da det alltid har vært, og vil være, i en stats interesse å beskytte styrkene. En *in bello*-realist vil dessuten argumentere for at når avgjørelsen om å gå til krig er tatt, må man bruke alle tilgjengelige virkemidler for å nå målet, så lenge midlene ikke undergraver evnen til å nå målet. Og i krigen mot terror vil droner helt klart kunne være et viktig virkemiddel for å nå målet. For det femte, og kanskje viktigste, er alle stridende legitime mål – vestlige som ikke-vestlige. Det vil si at så lenge man skiller klart mellom stridende og ikke-stridende, er det i prinsippet ikke noen begrensinger for hvor mange av fiendens styrker man kan ta ut i en væpnet konflikt, så lenge man følger prinsippet om proporsjonalitet som fordømmer enhver overdreven bruk av makt, men ikke nødvendigvis overveldende bruk av makt.

Det som derimot er problematisk *jus in bello*, er CIAs rolle i det amerikanske droneprogrammet. Selv om det amerikanske luftforsvaret til en viss grad er involvert i droneangrepene, er det CIA som planlegger og utfører angrepene (Gregory 2011: 241). CIA ble etablert i 1947 som en motvekt til det amerikanske forsvaret. Siden den gang har det skjedd en ”sivilisering” av kriger gjennom outsourcing til private sikkerhetsfirmaer, og ved at CIA har tatt form som en paramilitær organisasjon, som nå har ansvaret for droneprogrammet i Pakistan, Jemen og Somalia (Gregory 2011: 241). CIA er ikke underlagt militær kontroll, og som Singer påpeker er det sivile som opererer avanserte våpensystemer utenfor den militære kommandokjeden. De håndterer også krigens komplekse problemer, uten noe form for nødvendig trening eller opplæring (i Gregory 2011: 241). Og selv om CIA-operatørene

følger lignende prosedyrer og protokoller for droneangrep som luftforsvaret gjør, inkludert bruken av juridiske rådgivere, er det problematisk siden CIA-operatørene i prinsippet havner i kategorien ”ulovlig stridende” (Gregory 2011: 241). Dette er et paradoks, da Bush kategoriserte terrorister og opprørsgrupper som nettopp ”ulovlig stridende”, og ville gjennom krigen mot terror slå hardt ned på nettopp dette.

Et annet problematisk aspekt ved den lave vestlige risikoviljen, er, som Shaw påpeker, hvordan den vestlige risikooverføringen fra egne styrker til fienden, rammer en uskyldig tredjepart. For ved å opprettholde ”force protection” som den viktigste prioriteten, innebærer det at man setter egen sikkerhet fremfor siviles sikkerhet. Dette er problematisk av flere grunner. Walzer peker på at en tesen om ”dobbel effekt” (jf. prinsippet om diskriminering), også krever en ”dobbel intensjon”: at det gode oppnås og at ondet minimeres (Walzer 2006: 136). Han mener videre at det likevel ikke er godt nok at kollateral skade er en utilsiktet bieffekt, og argumenterer for at soldatene aktivt må gå inn for å minimere sivile tap – og hvis det betyr at soldater risikerer sine egne liv for å redde sivile liv, er det en risiko som burde aksepteres. Walzer modifierer seg riktignok senere, da han påpeker at det er en begrensning på hvor store risikoer som er verdt å ta (Walzer 2006: 154). Dette er likevel et viktig poeng da kjernen i vestlig risikooverføringskrig er å beskytte styrken, mens andreprioriteten er å beskytte sivile, og tredjeprioritet er å drepe fienden. Mye tyder derfor på at hensynet til å beskytte egne styrker, undergraver hensynet til å beskytte de sivile. Risikoen for sivile blir dermed ikke redusert så langt det i praksis lar seg gjøre, men så langt som nødvendig for å unngå egne tap og negativ mediedekning (Shaw 2005: 135).

Ved å i større grad bruker ubemannede fly og roboter i krigføring, kan man likevel argumentere for at dette er med på å endre forutsetningene for denne rangeringen av risiko. Imperativet om å beskytte egne styrker krever mindre ressurser og tid, da behovet for soldater i felt blir betydelig mindre ved bruken av droner. Dermed kan man, i teorien, bruke tilsvarende mer ressurser på å beskytte sivilbefolkningen. Selv om droner stadig blir mer kirurgisk presise, er det et stykke igjen før man når nullvisjonen uten sivile tap. Mange av terroristene og opprørssoldatene er ikke ”isolerte huleboere”, men ofte samfunnsengasjerte familiemenn med et omfattende nettverk. Det lar seg derfor ofte vanskelig gjøre å angripe målet isolert, uten noe form for kollateral skade (Boyle 2013: 7).

Noe som kan ses på som høyst kritikkverdig, og fordømt av en rekke organisasjoner, er CIAs ”double tap”-taktikk. En standard prosedyre som angriper de som kommer til for å hjelpe etter

det første opprinnelige angrepet, og bygger på en antakelse om at alle som omgås et mål, er medskyldige og dermed legitime mål (Boyle 2013: 8). Den pakistanske menneskerettighetsadvokaten Shahzad Akbar påpeker at man i den vestlige verden er uskyldig til det motsatte er bevist, mens man i FATA-provinsen blir sett på skyldig til det motsatte er bevist (Hessen Schei og Løge 2014). Denne formen for dobbelangrep har ført til at Røde Kors og andre humanitære organisasjoner har gjort det forbudt for sine ansatte å redde noen fra droneangrep før det har gått seks timer, noe som fører til at personer som er alvorlig skadet av droneangrep ikke får livsviktig hjelp, og dermed dør en langsom død (Hessen Schei sitert i Bjørkeng 2015: 11. avsnitt). Dette er i strid med internasjonal humanitær rett som definerer skadde, syke, kvinner og barn og medisinsk personell som ikke-legitime mål, og bryter dermed med diskrimineringsprinsippet *in bello*. ”Double tap”-taktikken ble opprinnelig brukt av opprørsstyrker i Afghanistan og Irak for å ramme vestlige styrker og sivile som kom til for å redde sine medsoldater. Det ble fordømt av to FN-rapporter og stemplet som en mulig krigsforbrytelse (Woods 2012).

USA har i følge Hessen Schei redefinert begrepet ”sivil”, og anser alle menn i ”militær alder” som legitime mål (i Bjørkeng 2015: 11. avsnitt). Helge Lurås, leder for Senter for internasjonal og strategisk analyse, peker på at befolkningen i stammeområdene i Pakistan er blitt redde for å delta i bryllup, politiske samlinger (jirgaer) og gå på skolen. Fra luften kan det nemlig se ut som treningsleirer for terrorister eller andre former for militante samlinger (2012: 3. avsnitt). *Living under drones*-rapporten kritiserer hvordan det amerikanske droneprogrammet foretar en målutvelgelse, og at det skjer på bakgrunn av et suspekt ”levemønster” og bare det. Selv om operatørene av dronene ikke vet identiteten til de på bakken, kan mistenkelig oppførsel godtgjøre et missilangrep (Lurås 2012: 3. avsnitt).

5.3.7 Prinsippet om proporsjonalitet

Selv om et våpensystem er svært presist, er det ikke gitt at angrepene de utfører er proporsjonale. Selv svært presise våpen kan føre til sivile tap, og disse tapene må veies opp mot den militære effekten de er søkt å skape (Carlson et al. 2015: 71). Er ikke den militære effekten tilstrekkelig viktig, vil selv få sivile dødsfall bryte med proporsjonalitetsprinsippet. Flere argumenterer for at dette er tilfellet med droneangrepene i Pakistan, Jemen og Somalia. Dette er problematisk da flere rapporter mener å vise til at målene for droneangrepene befinner seg stadig lengre ned på den ”militante rangstigen”. Peter Bergen har estimert at

mellom 2004 og 2013 ble bare 49 høytstående ”militante” ledere drept i droneangrep, noe som utgjør en svært lav prosent av de totale antall drepte. De resterende drepte er sivile, ”ukjente” og militante personer lengre ned i terroristhierarkiet, og som ikke nødvendigvis utgjør noen direkte trussel mot USA (Boyle 2013: 9). The Bureau of Investigative Journalism meldte i 2014 at bare 4 % av ofrene ved amerikanske droneangrep i Pakistan, er identifiserte Al-Qaida-medlemmer (i Carlson et al. 2015: 71). Selv om droneangrepene er svært presise og kollateral skade forholdsvis små, er det viktig å spørre seg om de militære målene er av en slik betydning angrepene er proporsjonale. Det kan derfor være avgjørende når man skal legitimere sivile tap, at angrepet er rettet mot et ”high value” mål, og ikke søker å ramme potensielle militante i ”militær alder” som ikke utgjør noen konkret trussel mot vestlige interesser, normer og verdier.

Videre kan det være grunn til å anta at de psykologiske påkjenningene kan være av betydelig art, selv om de materielle skadene ved droneangrep vil være svært begrenset grunnet droners presise egenskaper. Carlson et al. argumenterer for at den psykiske belastningen ved droneangrep bør inngå i vurderingen av proporsjonalitetsprinsippet, da frykten blant sivilbefolkningen vil være en forutsigbar konsekvens av det amerikanske droneprogrammet – selv om frykten som skapes ikke er intendert (2015: 71). Selv om droner kan være mer proporsjonal enn andre våpensystemer, vil spørsmålet om proporsjonalitet avhenge av om de sivile ondene veies opp av de militære gevinstene. Dette er svært vanskelig å estimere da størrelsene ikke er sammenlignbare. Carlson et al. mener likevel at psykiske belastninger burde være en variabel i dette regnestykket, uavhengig av hvilke under andre våpensystemer representerer (2015: 72).

5.4 Det amerikanske droneprogrammet sett i lys av *jus post bellum*

Rettferdig krig-tradisjonens *Jus post bellum*-fase er ikke definert av noen klare prinsipper, og er en ofte oversett og glemt kategori når man skal debattere krigens moralske grunnlag. I de nyere krigene finnes det få eksempler på juridisk bindende avtaler etter en krig, men formelt sett går man over i etterkrigsfasen ved en fredserklæring. Bare etter Falkslandskrigen i 1982, som ble utkjempet under en helt annen kontekst enn dagens kriger, ledet en fredserklæring til varig fred. Siden den gang har den vestlige strategien dreid seg om hvordan man raskest mulig skal forlate området. De vestlige exit-strategiene har tatt mange former, men å overlate

situasjonen til legitime lokale administrasjoner og institusjoner har vært den gjennomgående trenden.

5.4.1 Overgangen fra *jus in bello* til *just post bellum*

Overgangen mellom *jus in bello* og *jus post bellum* er svært uklart i praksis. Krigen mot terror er et svært godt eksempel på dette da den nå er inne i sin tredje fase. Den første fasen besto av de konvensjonelle krigene i Afghanistan og Irak som var effektive, militært overlegne og tydelig definert av kriteriene *jus in bello*. Rettferdig krig-tradisjonen legger så klart opp til at en *in bello*-fase skal være etterfulgt av en *post bellum*-fase. Den andre fasen i krigen mot terror, ble klart separert fra selve krigen, og definert som en anti-opprørskrig – som, i følge Internasjonal Humanitær Rett, ikke var en væpnet konflikt i sin tradisjonelle forstand, men en ikke-statlig væpnet konflikt som innebar krigslignende handlinger. En *post bellum*-fase burde i følge May legge til rette for gjenoppbygging, gjengjeldelse, restitusjon, forsoning og oppreisning - ikke et tiår med ”krigslignende” handlinger. Til tross for at vestlige myndigheter opererte under et narrativ om oppbygning, skolegang, likestilling og liberal fred, var dette en anti-opprørskrig som førte med seg langt flere militære og sivil tap enn selve krigene.

Overgangen fra *jus in bello* til *jus post bellum* er derfor en etisk gråsoner. Amerikanske myndigheter har forsøkt å skape et skille mellom selve krigen og ”krigen” etter krigen i Afghanistan og Irak, og understreket at anti-opprørskrigene på ingen måte forveksles med selve krigen – dette til tross for at anti-opprørskrigene har krevd langt flere liv, større ressurser og tatt henholdsvis 13 og 7 år. Og selv om anti-opprørskrigene nå formelt sett er avsluttet, pågår fortsatt krigen mot terror for fullt – i skyggene.

Hvis Vesten definerer den ”krigslignende” tilstanden etter selve krigen i Afghanistan og Irak som en *post bellum*-fase er dette problematisk da målet for enhver rettferdig krig burde være en fred som oppleves rimelig for begge parter av konflikten, samt legger grunnlaget for fremtidig samarbeid og sameksistens. Til tross for at det ikke finnes noen klare kriterier *post bellum*, nevner både Syse og May gjenoppbygging og oppreisning som to av kriteriene (Syse 2003: 153-154, May 2012: 18-21). Dette er to viktige kriterier som søker å henholdsvis bygge opp infrastruktur og andre viktige grunnleggende behov, samt veie opp for den urett uskyldige er påført ved å kompensere dem til en viss grad. Det problematiske med *post*

bellum-kriteriene er fordelingen av ansvar. Dette er vanskelig nok i konvensjonelle kriger, men i den svært hemmelige dronekrigen som denne tredje fasen av krigen mot terror representerer, er det nærmest umulig å fordele ansvar gitt nåværende situasjon. Amerikanske myndigheter blir beskyldt for å holde tilbake informasjon om hvor mange sivile liv som har gått tapt under droneangrepene, og det finnes ingen mekanismer som gir noen form for kompensasjon fra hverken amerikanske eller pakistanske myndigheter, da ingen av dem vil ta på seg ansvaret (Gregory 2011: 242). Under krigen i Afghanistan og krigen i Irak fantes det amerikanske kompensasjonsordninger, og i Pakistan finnes det også ordninger for konfliktofre, men til tross for dette nekter begge landene å ta på seg noe ansvar. Det finnes riktignok et par unntak, som for eksempel da pakistanske myndigheter kompenserte ofre for et amerikansk droneangrep i Mars 2011 (Gregory 2011: 242).

5.4.2 Krigen etter krigen og *Bellum terminatio*

Vestlige kriger er, som nevnt i *jus in bello*, ”quick-fix wars”, altså kriger begrenset i tid og rom. Ved å tydelig skille mellom *selve* krigen og ”krigen” *etter* krigen, slik som vestlige myndigheter på sett og vis har lyktes med i krigen mot terror, utelukkes anti-opprørskrig og fredsopprettende styrker fra selve krigen. Denne påfølgende fasen blir presentert som noe radikalt forskjellig fra selve krigen (Shaw 2005: 77). Krigen i Afghanistan tok formelt slutt da Taliban trakk seg tilbake fra Kabul og et nytt pro-amerikanske regime erstattet det tidligere. Anti-opprørskrigen fortsatte i 13 år – ikke før utgangen av 2014 begynte NATO-styrkene å trekke seg ut, og selv i skrivende stund er situasjonen fortsatt uavklart. Krigen i Irak ble formelt vunnet 43 dager etter første angrep, men også her fortsatte en anti-opprørskrig i 7 år, til den amerikanskledede koalisjonen trakk seg helt ut i desember 2010.

Disse påfølgende krigsfasene, som ikke må forveksles med selve krigen, førte med seg langt flere tap, både av vestlige soldater, opprørssoldater og uskyldige sivile, enn selve krigen i henholdsvis Afghanistan og Irak. Det er derfor viktig for vestlige politikere at lidelser og død må forbli usett, mens indirekte, mindre synlige og mindre kvantifiserbare risikoer blir sett på som mer akseptabelt²⁷ (Shaw 2005: 88). Dette samsvarer riktignok ikke med krigen de vestlige styrkene har vært en del av, da lidelsene og tapene ”over der” er uunngåelig for alle parter. I Afghanistan døde nesten alle de vestlige soldatene i ”krigen etter krigen”, mens sivile tap, skader og lidelser var langt mer omfattende enn under selve krigen. Skader og tap som er

---

²⁷ Regel 12: Suffering and death must be unseen: indirectly, less visible and less quantifiable life-risks are more acceptable (Shaw 2005: 88)

forårsaket etter krigens slutt skyldes utilsiktet så vel som intenderte konsekvenser. Intendert ved at opprørsstyrker angriper sivilbefolkningen direkte og indirekte som en respons på vestlig aggresjon. Indirekte og utilsiktet ved at udetonerte eksplosiver eksploderer og gjennom vestlige angrep mot infrastruktur og grunnleggende behov som vannforsyninger, kraftforsyninger og matforsyninger (Shaw 2005: 89). Poenget Shaw søker å få fram her, er at indirekte, mindre synlige og målbare tap er mer akseptable enn direkte, synlige og målbare tap.

Indirekte, mindre synlige og målbare tap er å foretrekke for vestlige politikere og myndigheter, da det ikke skaper negativ oppmerksomhet i like stor grad som skandalenyheter. Mediehåndtering er derfor essensielt i de nye vestlige krigene, da det opprettholder de politisk skapte narrative²⁸ (Shaw 2005: 92). Myndigheter søker å produsere et narrativ som rettferdiggjør selve krigen - og krigen etter krigen. Et narrativ skal på den ene siden hjelpe opinionen hjemme å forstå konfliktens logikk, og på den andre side forklare for den konfliktrammede befolkningen hvorfor man handler slik man gjør. Dette behøver ikke å være et identisk narrativ, men de to narrative må springe ut fra samme virkelighetsforståelse (Toje 2012: 110). Der bruken av narrative ikke er komplementær, når virkeligheten på bakken er komplisert og sikkerhetssituasjonen dårlig, er det farlig å operere med forenklete og positive narrative, da det vil bli gjennomskuet av befolkningen (Toje 2012: 119). Selv om myndigheter kan gjøre noe aktivt for å fremme de ønskede narrative, hører propaganda og kontroll fortiden og total krig til. I stede må myndigheter satse på at media plukker opp, forsterker og tolker narrative på en tilfredsstillende måte, og at opinionen kjøper narrative (Shaw 2005: 92). Man kan riktignok argumentere for at dette er ”propaganda” i sin reneste og mest effektive form, en debatt jeg ikke skal nærme inn på her.

Siden væpnede konflikter alltid skaper direkte og indirekte ødeleggelser og omveltninger i politiske og sosial institusjoner, død, lidelser og skade, fører det med seg store spørsmål om gjenoppbygning. Det er i Vestens interesse å spre de langsiktige etterkrigsrisikoene så bredt som mulig, gjennom et internasjonalt samarbeid²⁹ (Shaw 2005: 90). Som nevnt har Vesten en tendens til å gripe inn i allerede pågående konflikter, der lokale konflikter har vært utkjempet over lengre tid, og ført med seg store ødeleggelser allerede før Vestens intervensjon. Ved å

---

²⁸ Regel 15: Media management is essential: it maintains the narratives that explain the images of war (Shaw 2005: 92)

²⁹ Regel 13: Longer-term post-war risks must be spread as widely as possible through an international division of labour (Shaw 2005: 88-89)

intervenere i lokale og regionale konflikter, løser ikke Vesten nødvendigvis disse konfliktene, da det er en reell fare for at de endrer balansen i de, og skaper nye problemer (Shaw 2005: 90). ”Quick-fix”-kriger er kostbare, kompliserte og paradoksalt nok, tidkrevende. I tillegg krever håndteringen av ettervirkningene en omfattende internasjonal innsats.

De krigene som vesten har vunnet, har ført med seg en ny konflikt, enten mellom lokale væpnede grupper eller konflikter som involverer Vesten selv. En krigsslutt handler derfor mer om persepsjon og håndtering enn den handler om substans (Shaw 2005: 90). For eksempel er det viktig å gi vestlig opinion et inntrykk av at krigen mot terror i sin reneste form, i Afghanistan og Irak, er over, selv det er vanskelig å forestille når krigen mot terror offisielt vil være over. Dette understrekes av at media mister sin interesse, og mediebildet går over til andre katastrofer eller mer hverdagslige hendelser. Ved et endret mediebilde, kan det amerikanske droneprogrammet i Pakistan, Jemen og Somalia forgå relativt uavbrutt i det stille, uten at offentligheten og media for øvrig setter spørsmålstejn ved hva som foregår ”over der”.

På bakgrunn av dette kan det være på sin plass å gi støtte til Rodin som argumenterer for en fjerde rettfærdig krig-kategori, *bellum terminatio* (Rodin 2008: 58). Da det ikke finnes noe klart skille mellom *jus in bello* og *jus post bellum*, vil denne fjerde kategorien føre til en mer helhetlig og grundig forståelse av krigens faser og de moralske forpliktelsene krigens syklus fører med seg: Overgangen fra fred til krig (*jus ad bellum*), forpliktelser under selve krigen (*jus in bello*), overgangen fra krig til fred (*bellum terminatio*) og til slutt forpliktelsene etter krigen (*jus post bellum*). Hvis man åpner for den fjerde kategoriseringen, er det mye som tyder på at både anti-opprørskrigen og det amerikanske droneprogrammet vil havne i *bellum terminatio*-kategorien, da begge fasene er en del av den pågående krigen mot terror.

Riktignok er det per dags dato, og mest sannsynlig i all overskuelig fremtid, droner definerer krigen mot terror. Med sin ”skjulte” hverdagslige karakter kan man derfor stille spørsmål ved om droner er i ferd med å oppheve dilemmaet mellom *jus in bello* og *jus post bellum*, da droner representerer en tidløs global ”overalt”-krig, og en administrativ aktivitet som har fjernet den siste politiske barrieren for å gå til krig: Mennesket.

6 KONKLUSJON

Bruken av droner i krigen mot terror har ført til et kvantesprang innen vestlig krigføring, og i aller høyeste grad utfordret etablerte grenser. Men innebærer bruken av droner at vesten må gi opp ambisjonen om å kjempe rettferdige kriger?

Først og fremst er det viktig å huske på at droner er et lovlig middel i krig, hvis en holder seg innenfor rammeverket fastsatt av Folkeretten, samt overholder de militære og politiske kommandolinjene. Bruken av droner vil redusere risikoen for egne styrker, samtidig som de kirurgisk presise egenskapene vil føre til mindre kollateral skade og mer presist avgrensede angrep. Som en sivil dimensjon vil droner være et utmerket verktøy der det gjelder å få oversikt raskest mulig, eksempelvis ved naturkatastrofer, store ulykker og andre uoversiktlige situasjoner. Droner gjør med andre ord utilgjengelig og uoversiktlige områder tilgjengelig og oversiktig – både i krig og fred.

Droner, som et virkemiddel i krig, er ikke umoralsk eller uetisk i seg selv. Bradley Strawser argumenterer for at vi under visse omstendigheter faktisk er moralsk forpliktet til å benytte oss av droner (2010: 343). Utgangspunktet for hans argument er *prinsippet om unødvendig risiko* (PUR) som understreker at:

It is wrong to command someone to take on unnecessary potential lethal risk in an effort to carry out a just action for some good; any potentially lethal risk incurred must be justified by some strong countervailing reason (Strawser 2010: 344)

Hvis et angrep er moralsk berettiget, og en drone vil kunne utføre oppdraget på en vel så tilfredsstillende måte som alternative metoder, er man i følge Strawser moralsk forpliktet til å bruke droner fremfor andre, mer risikofylte metoder (2010: 344).

Om implementeringen av droner i innebærer at den vestlige verden må gi opp ambisjonen om å føre rettferdige kriger, avhenger av *hvor* og *hvordan* vestlige myndigheter og styrker velger å bruke dem. En rekke eksperter argumenterer for at droner er det ”minste ondet” i de tilfeller der konvensjonell krig vil være siste utvei. Ved å sende inn droner i stede for upresise luftangrep etterfulgt av bakke- og spesialstyrker, sparer man store økonomiske utgifter og behager en krigstrøtt opinion, på samme tid som en kan utkjempe krigen mot terror i skyggene, utenfor offentlighetens søkelys. Andre argumenterer for at dette resonnementet er

bygd på feil sammenligningsgrunnlag. Det er i følge teoretikere som Boyle viktig å skille mellom bruk av droner *innenfor* en aktiv krigsarena og bruken av droner *utenfor* en aktiv krigsarena. Innenfor en aktiv konfliktsone, som for eksempel under de konvensjonelle krigene i Afghanistan og Irak og de påfølgende anti-opprørskrigene, vil bruken av droner være det ”minste ondet” og mer humane, både for vestlige styrker (jf. prinsippet om unødvendig risiko) og sivilbefolkningen for øvrig. Dette vil i henhold til rettferdig krig-teorien, oppfylle flere kriterier – for eksempel prinsippene om proporsjonalitet og siste utvei *ad bellum*, og prinsippene om diskriminering og proporsjonalitet *in bello*. Utenfor en aktiv konfliktsone vil derimot ikke alternativet til droner være konvensjonell maktbruk, men diplomatisk press, kapasitetsbygging og dekkoperasjoner. I følge dette resonnementet er ikke bruken av droner, som for eksempel i Pakistan, Somalia og Jemen, det ”minste ondet”.

Sett i lys av *Jus ad bellum*-kriteriene, tyder mye på at implementeringen av droner har senket den psykologiske og politiske terskelen for å gå til krig. Videre kan bruken av droner føre til problemer i forhold til kriteriene som sier at: En potensiell krig må være siste utvei og det må ligge sannsynlighet for suksess til grunn. De som legger resonnementet om ”droner som det minste ondet” til grunn, vil kunne argumentere for at droner ikke er siste utvei, men et virkemiddel for å unngå en konvensjonell konflikt, og dermed legitimt. Mens de som legger det andre resonnementet om ”aktiv og ikke-aktiv krigsarena” til grunn, vil kunne argumentere for at andre utveier ikke er prøvd, noe som bryter med kriteriet om krig som siste utvei. Man kan også argumentere for at bruken av droner innebærer problemer i forhold til sannsynlighet for suksess-kriteriet, da de nye vestlige krigene ikke er klart begrenset i tid og rom; det er vanskelig å se for seg hvordan USA skal kunne erklære krigen mot terror for over. Ved å ikke ta hensyn til territoriale grenser i en krig mot verdier, interesser og ideer, vil det være vanskelig å undersøke hvor vellykket krigen mot terror i seg kan bli, da man ikke har noen variabler å forholde seg til. Mange vil også argumentere for at droneprogrammet er kontraproduktivt, da det i stede for å adressere den opprinnelige trusselen, har skapt flere trusler. Boyle argumenterer f.eks. for at det amerikanske droneprogrammet ikke har ført til mindre terrorister og militante, men tvert i mot har ført til en oppblomstring av opprørssoldater. Og i motsetning til tidligere er ikke disse lokalisert og sentralisert på grensen mellom Afghanistan og Pakistan, men har spredt seg over et langt større område fordelt over flere kontinenter.

De nye vestlige risikooverføringskrigene er, i følge Shaw, en øvelse i politisk risikotaking

som søker å begrense krigene til ”quick-fix wars”, uten å berøre ”normalt” samfunnsliv i Vesten fysisk, og i minst mulig grad psykisk. Å beskytte styrken er den viktigste prioriteten, etterfulgt av prioriteten om å beskytte de sivile, mens man samtidig søker å drepe fienden. Dette gjøres ved å vektlegge bruken av luftmakt og presisjonsvåpen. Den sivile dimensjonen ved *jus in bello* har fått en betydelig viktigere rolle etter andre verdenskrig, noe som prinsippet om diskriminering er et bevis på. Vesten har lagt ned betraktelige ressurser i å skille mellom stridende og ikke-stridende. Likevel kaster den lave vestlige risikoviljen og implementeringen av droner lys over flere moralske problemer.

Man kan argumentere for at den nye måten å krige på, på mange måter er ”dobbeltmoralsk”. Tidligere president George W. Bush ville for eksempel gjennom krigen mot terror slå hardt ned på ”ulovlig stridende”, noe som er et paradoks i dag siden CIA-operatørene prinsipielt sett havner i samme kategori. Videre ble Al-Qaida og Talibans ”double tap”-strategi fordømt av Vesten som en mulig krigsforbrytelse, mens det nå foreligger dokumentasjon på at det amerikanske droneprogrammet selv bruker denne strategien regelmessig. Et siste eksempel på denne ”dobbeltmoralen” er at droneangrepene bryter med en av de mest grunnleggende menneskerettighetene i verden: Retten til å leve. Hina Shamsi, menneskerettighetsadvokat og tidligere FN spesialrapportør, stiller spørsmål ved hva om for eksempel Russland, Iran eller Kina påberopte seg retten til å drepe statsfiender uten å klargjøre identitet, regelsett, faktagrunnlag og omfanget av sivile tap (i Hessen Schei og Løge 2014)?

I studien *How the Weak Win Wars* argumenterer Arreguín-Toft for at den eneste måten Vesten kan vinne de nye krigene på, er ved å imitere fiendens trekk, det vil si uendelig med tid, bakhold mot bakhold og ingen svakheter på hjemmebane (2001: 123). En kan argumentere for at droner er resepten for lav risikovilje og politisk sårbarhet. Droner eliminerer svakhetene på hjemmebane, det kritiske tidsaspektet og faren for bakholdsangrep. Mye tyder på at bruken av droner vekker liten interesse hos den vestlige opinionen da Smiths ”body bag”-effekt avtar betraktelig. Det amerikanske droneprogrammet kan dermed pågå for fullt, med minimal innblanding fra media og offentligheten for øvrig.

Necati Polat argumenterer for at vi befinner oss i en tid der ”krig er fred” og henviser til Foucault som ser på krig som en tilstand, heller enn en isolert hendelse begrenset i tid og rom (Polat 2010: 334). Krigen mot terror, og spesielt de to siste fasene, representerer en ny type konflikt preget av langvarige lav-intensitetskonflikter som bidrar til å viske ut skillet mellom

krig og fred, der ”war becomes peace” og *vice versa*. Implementeringen av droner gir i så måte støtte til påstanden om at en ikke er *i* krig, men i en ”state of war”, ved at den klare begrensningen i tid og rom til en viss grad opphører. Hele verden er en potensiell målskive, da man kjemper mot et globalt terrornettverk. Vesten befinner seg i sentrum av en ”everywhere” og ”everyday” krig – en krig som finner sted hvor som helst, når som helst – i det globale Sør (Gregory 2014: 12). Dette understrekes av USA, som den eneste supermakten, har tilgang til en rekke militære baser over hele verden. Man kan i så måte argumentere for en ny form for total krig. Ikke en krig som preger alle sider av samfunnet – økonomi, politikk og ressurser – men en krig som er total i form av at den er kontinuerlig, konstant, foregår til enhver tid og på en global arena.

Ved å ikke være klart avgrenset i tid og rom, kan man også argumentere for at rettferdig krig-teorien mister noe av sin gyldighet da krigen mot terror vanskelig lar seg kategorisere innenfor *jus in bello* og *jus post bellum*. Rettferdig krig-teorien legger historisk sett til grunn et forholdsvis klart skille mellom *jus in bello* og *jus post bellum*. Dette fordi de tradisjonelle konvensjonelle krigene blant annet var klart begrenset i tid og rom. Rodin er blant de som argumenterer for at de nye krigene krever en fjerde rettferdig krig-fase for å møte utfordringene som krigen mot terror representerer. Rettferdig krig-teorien har tidligere tilpasset seg et endret verdensbilde, blant annet etter andre verdenskrig da man på nytt så behovet for å vektlegge den sivile dimensjonen, og *in bello*-prinsippet som la til grunn en differensiering mellom ikke-stridende og sivile. Ved å innføre en fjerde fase som representerer ”krigen” etter krigen, altså overgangen fra en ren konvensjonell krig til en post-krig fase preget av gjenoppbygging og forsoning, kan man argumentere for at rettferdig krig-teorien vil få fornyet relevans og på en bedre måte møte de nye utfordringene som krigen mot terror representerer. Videre er den teknologiske utviklingen som vi har vært vitne til de siste tiårene, bare en liten smak av alle mulighetene og problemene droner og annen ny teknologi fører med seg. Sett i historisk sammenheng, innebærer derfor implementeringen av droner en rekke uavklarte felt i forhold til moral og etikk, lov og rett og militærvesenet for øvrig.

Man kan argumentere for at dronekrigen mot terror er med på å viske ut skillet mellom krig og fred ved at man fører en krigsøkonomi parallelt med fredsøkonomien. Videre kan man peke på at bruken av droner er med på å oppheve krigens begrensning i tid og rom da vi befinner oss i en tilstand av krig. Bruken av droner kan også tolkes som en måte å fjerne den siste politiske barrieren for å gå til krig, nemlig mennesket.

7 LITTERATURLISTE

AFTENPOSTEN (2015): *Tidenes dyreste kriger for USA*

<http://tinyurl.com/k5vreve> [Lesedato: 03.05.2015]

ALSTON, Phillip og Hina Shamsi (2010, 08.02): A Killer above the Law?.

I *The Guardian*. <http://tinyurl.com/lplxlyl> [Lesedato: 03.05.2015]

ARREGUIN-TOFT, Ivan (2001): How the Weak Win Wars: A Theory of Asymmetric Conflict. I *International Security* vol. 26, no. 1 (99-128).

BEFRING, Edvard (2007): *Forskningsmetode med etikk og statistikk*

Oslo: Det norske samlaget

BELLAMY, Alex J.(2009) When is it Right to Fight? International Law and Jus ad Bellum, i *Journal of Military Ethics*, 8:3 (231-245)

DOI: 10.1080/15027570903230299

BERGEN, Peter og Katherine Tiedemann (2011): Washington's phantom war: the effects of the US drone program in Pakistan. I *Foreign Affairs* 90: 4 (12-18).

BJØRKENG, Per Kristian (2015): Dataspillere blir dronekrigere - norsk dokumentar avdekker samspill. I *Aftenposten*

<http://tinyurl.com/kcrrg8w> [Lesedato: 02.05.2015]

BJØRNLAND, Benedicte (2015): Sjef PSTs foredrag - Oslo Militære Samfund

<http://tinyurl.com/puv3x9c> [Lesedato: 03.05.2015]

BOYLE, Michael J. (2013): The costs and consequences of drone warfare, i *International Affairs* 1(2013), Vol.89(1) (1-29)

BUSH, George W. (2003): *A transcript of George Bush's war ultimatum speech from the Cross Hall in the White House.*

<http://tinyurl.com/kqmf4s> [Lesedato: 09.02.2015]

CARLSSON, Andreas Brekke, Camilla Serck-Hanssen og Jacob Thomas Staib

- (2015): Krig med fjernkontroll - Droner og krigens etikk.
I *Nytt Norsk Tidsskrift* 01/2015 (66-78)
- CLAUSEWITZ, Carl von (2008): *On war*. Oversatt av James J. Graham
London: Routledge & Kegan Paul
- DINSTEIN, Yoram (2011): *War, Aggression and Self-Defence*
Cambridge: Cambridge University Press. 5.utgivelse
- DOKKA, Åsmund Gram (2013) Krigen som endret Midtøsten, i *Aftenposten*
<http://tinyurl.com/n9mnf6m> [Lesedato: 10.02.2015]
- EIDE, Espen Barth (2010): Afghanistan og begrepet krig
<http://tinyurl.com/nzvgudb> [Lesedato: 29.10.2014]
- FILSETH, Gunnar & Gursli-Berg, Gunhild & Stenersen, Anne (2014): Taliban.
I Store norske leksikon. <https://snl.no/Taliban> [Lesedato: 21.04.2015]
- FOTION, Nicholas (2007): *War & Ethics. A new just war theory*
London: Continuum International Publishing Group
- FROSTAD, Magne (2010): Folkerettens krigsbegrep. *Lov og Rett* 06/2010, 344-362
- GLEDITSCH, Nils Petter og Halvard Buhaug (2011): Årsaker til krig. I Jon Hovi og
Raino Malnes (red.): *Anarki, makt og normer – Innføring i internasjonal politikk*
(2.utgave) Oslo: Abstrakt forlag AS (167-190)
- GREGORY, Derek (2010): War and peace
I *Transactions of the Institute of British Geographers*, 2010, Vol.35(2) (154-186)
- GREGORY, Derek (2011): The everywhere war. I *The Geographical Journal*,
Vol. 177, No. 3 (238–250) DOI: 10.1111/j.1475-4959.2011.00426.x
- GREGORY, Derek (2014): Drone geographies
I *Radical Philosophy* 183 (jan/feb 2014) (7-19)
- GRØNMO, Sigmund (2004): *Samfunnsvitenskapelige metoder*
Bergen: Fagbokforlaget

HELLESNES, Jon (1997): *Frå Athen til Pompeii*

Otta: Samlaget

HESSEN SCHEI, Tonje og Lars Løge (2014): *DRONE*

<http://tinyurl.com/nkkcq45> [Sett: 27.04.2015]

HOLME, Idar Magne og Bernt Krohn Solvang (1996): *Metodevalg og metodebruk*
(3.utgave). Oslo: Tano AS

ICRC (2010): *Persons protected under IHL*

<http://tinyurl.com/q5fnp9f> [Lesedato: 31.10.2014]

ICRC (2014): *What is International humanitarian law*

https://www.icrc.org/eng/assets/files/other/what_is_ihl.pdf [Lesedato: 31.10.2014]

JOHANNESSEN, Asbjørn, Per Arne Tufte og Line Kristoffersen (2006):

Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode (3.utgave). Oslo: Abstrakt forlag.

JOHANNESSEN, Finn R. (2009): Republikanisme og dydsetikk – Om aktualiteten til den republikanske tradisjonen i politisk teori, i *Norsk Filosofisk Tidsskrift* 01/2009 (47-57)

JOHNSON, James Turner (1999): *Morality and Contemporary Warfare*

New York: Yale University Press

KNUTSEN, Torbjørn L. (2012): *Opptakten: Afghanistan mellom orden og anarki.*

I Gjert Lage Dyndal og Torbjørn Knutsen (red.): *Exit Afghanistan.*

Oslo, Universitetsforlaget (23-57)

KILCULLEN, David og Andrew McDonald Exum (2009, 12.05):

Death from above, outrage down below, i *New York Times*

<http://tinyurl.com/lrez4us> [Lesedato: 28.04.2015]

LERAAND, Dag. (2014, 14. oktober). Fredsprosessen Israel–Egypt. I *Store norske leksikon*. https://snl.no/Fredsprosessen_Israel%E2%80%93Egypt

[Lesedato: 10.02.2015]

LURÅS, Helge (2012): *Dronekrigens skyggesider*

<http://www.minervanett.no/dronekrigens-skyggesider/> [Lesedato: 01.05.2015]

MAY, Larry (2012) *After War Ends: A philosophical Perspective*
Cambridge: Cambridge University Press

POLAT, Necati (2010): Peace as War
I Alternatives: Global, Local, Political 2010 35 (317-345)
DOI: 10.1177/030437541003500401

POULSSON, Jens Anton (1982): *Aksjon Vemork. Vinterkrig på Hardangervidda*
Oslo: Gyldendal Norsk Forlag

RINGDAL, Kristen (2007): *Enhet og Mangfold* (2.utgave).
Bergen: Fagbokforlaget

RODIN, David (2008): Two Emerging Issues of Jus Post Bellum: War Termination and the Liability of Soldiers for Crimes of Aggression. I: Carsten Stahn og Jann K. Kleffner (red): *Jus Post Bellum: Towards a Law of Transition From Conflict to Peace*. Cambridge: Cambridge University Press (53-75)

SHAW, Martin (2005): *The new western way of war: risk-transfer war and its crisis in Iraq*. Cambridge: Polity

SIDDIQUE, Qandeel (2013): Dronekrigen. *Samtiden* 3-2013 (26-35)

SINGER, Peter W. (2009): *Wired for War: The Robotics Revolution and Conflict in the 21st Century*. New York: Penguin Press

SKYFALL (2012) Sam Mendes [DVD]

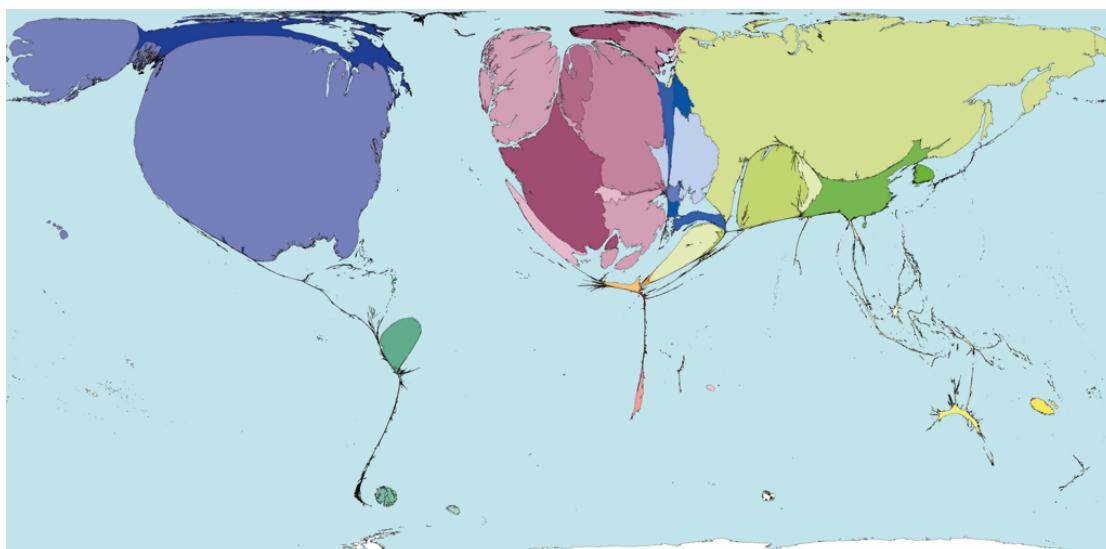
SMITH, Rupert (2007): *The Utility of Force: The Art of War in the Modern World*.
New York : Random House

SMITS, Katherine (2009): *Applying Political Theory*
Hampshire: Palgrave Macmillan

SPURLOCK, Matthew (2015): *Obama Promised Transparency on Drones, But We're Still in the Dark*. <http://tinyurl.com/ny2yc9u> [Lesedato: 29.04.2015]

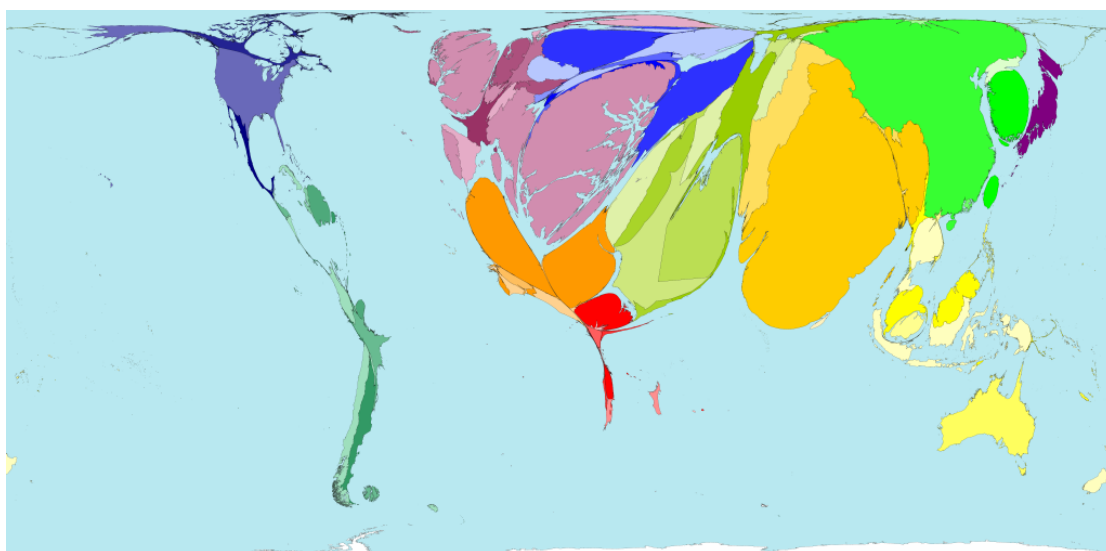
- STRAWSER, Bradley J. (2010): Moral Predators. The Duty to employ Unhabited Aerial Vehicles. I *Journal of Military Ethics*, 9:4. (342–368)
- STÅLSETT, Sturla J. (2004): Med rett til å angripe? Etisk vurdering av forkjøpsangrep og preventiv krigføring. <http://tinyurl.com/l3pzen6> [Lesedato: 09.02.2015]
- SYSE, Henrik (2003): Rettferdig krig?
Oslo: Aschehoug & CO
- SYSE, Henrik (2009, 16.12): Krig kan forsvares. I *Aftenposten* <http://tinyurl.com/lekstn7> [Lesedato: 09.02.2015]
- SØK&SKRIV (2015): *Skaff deg oversikt* <http://sokogskriv.no/soking/skaff-deg-oversikt/> [Lesedato: 15.04.2015]
- TALEV, Margaret (2011) U.S. Will Hit Al-Qaeda Beyond ‘Hot Battlefields,’ Brennan Says. i *Bloomberg News*, 16. september 2011
- TBIJ (2015): *Get the data: Drone wars* <http://tinyurl.com/o2w65s9> [Lesedato: 15.04.2015]
- TEMES, Peter S. (2003): *The just war: an American reflection on the morality of war in our time*. Chicago: Ivan R. Dee
- THAGAARD, Tove (2009): *Systematikk og innlevelse – en innføring i kvalitativ metode* (3.utgave). Bergen: Fagbokforlaget
- TOJE, Asle (2012): Narrativer i Afghanistan-operasjonen. I Gjert Lage Dyndal og Torbjørn Knutsen (red.): *Exit Afghanistan*. Oslo, Universitetsforlaget (110-119)
- UN (2014): *The Responsibility to Protect* <http://tinyurl.com/cj5sdvl> [Lesedato: 29.10.2014]
- WALZER, Michael (1992): *Just and Unjust Wars: a moral argument with historical illustrations* (2.utgave). New York: Basic Books
- WOODS, Chris (2013): Bureau investigation finds fresh evidence of CIA drone strikes on rescuers. <http://tinyurl.com/ooj525> [Lesedato: 02.05.2015]

Vedlegg 1: Oversikt over våpeneksport –og import

Våpeneksport (2004)

Kilde: www.worldmapper.org © 2006 SASI Group (University of Sheffield) and Mark Newman (University of Michigan)

Våpenimport (2004)

Kilde: www.Worldmapper.org © 2006 SASI Group (University of Sheffield) and Mark Newman (University of Michigan)